

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1787

232

U-36

y-110

0 110

~~M-667~~

~~N-~~

~~870~~

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

ՅԻՍՈՒՍ ԳՐԻՍՏՈՍ

~~Handwritten signature~~

LIBRARY OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

11

232

422

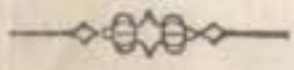
4-30

ՏԵԱՌՆ ՍԷԿՒԻՐԱՅ ՔԱՀԱՆԱՅԻ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

Ի

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ

Հ. ՎԱՀԱՆ ՊՈՅԵԱՃԵԱՆ

Ի ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՈՒԽՏԷՆ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԻՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1864

24130-00

255

255

107914-42

ОБЩЕРОССИЙСКАЯ
 ГОСУДАРСТВЕННАЯ
 БИБЛИОТЕКА
 ИМ. А. МЯСНИКОВА
 ЗУП-АРМ.ССР

57136-66

Յ Ի Ս Ո Ւ Ս Ք Բ Ի Ս Տ Ո Ս

Ս.

Ո՛վ է Յիսուս Քրիստոս :

Ս.յս առաջարկութեանս լուծմանը ոչ որ
կրնայ անտարբեր կենալ : Ինչ աստիճանի
մարդ որ ըլլանք , ամեննուս վերաբերեալ
խնդիր մըն է ասիկայ , և մեր ամենէն մեծ
օգուտն ասկէ կը կախուի :

Իրաւցընէ եթէ Քրիստոս ինչպէս որ
կը քարոզեն քրիստոնեայք ճշմարտապէս
մարդացեալ Աստուած է , պէտք է ամենք
նիս ալ պաշտենք դիմքը , հաւատանք իր
խօսքին , հնազանդինք իր օրինացը . մէկ
խօսքով , պէտք է քրիստոնեայ ըլլանք :

Ընդ հակառակն թէ որ Նկեղեցւոյ ըսա-
ծը ճշմարիտ չէ , այն ատեն բոլորովին տար-
բեր ու անհամեմատ առաւել գիւրին ու

հանգիստ օրէնքներով կրնանք ապրիլ :
Քրիստոնէական կեանքը մշտնջենաւոր
պատերազմ մըն է ամէն կրից դէմ, և
այսպիսի ծանր զոհեր ընելու համար պէտք
է ապահով ըլլանք թէ չենք խաբուիր : « Ե-
թէ մեր հաւատքն ընդունայն է, կ'ըսէր
երբեմն Պօղոս առաքեալ առաջին հաւա-
տացելոց, ամէն մարդիկներէն աւելի ողոր-
մելի ենք : Բայց ես իմ կողմանէս, կ'ըսէր
դարձեալ, աղէկ կը ճանչնամ թէ ո՛վ է նա
որուն կը հաւատամ » :

Ուրեմն անտնօրինելի հարկաւոր է ամէն
բանաւոր մարդոյ ուշի ուշով քննել և լու-
ծել Յիսուսի Քրիստոսի վրայ եղած մեծ
առաջարկութիւնը աս կամ ան կերպով :

Բ

Ո՞վ է Յիսուս Քրիստոս :

Յիսուս հրեայ մըն է որ տասներու թը դար
առաջ Երուսաղէմի մէջ ապրեցաւ, և երեք
տարի կրօնական վարդապետութիւն մը
սորվեցրնելէն վերջը, իր ազգին քահա-
նայապետներէն և օրինաց վարդապետ-
ներէն իբրև հայհոյիչ ամբաստանուեցաւ
և երեսունուիրեք տարուան խաչուեցաւ
ու մեռաւ : Այս բանս ոչ ոք կ'ուրանայ :

Բաց ասկէ ուրիշ անժխտելի բան մըն
ալ կայ. այսինքն այս խաչելեալ Հրեայն,
տասներու թը դարէ 'ի վեր, մարդկային աղ-
ղին ընտրելագոյն մասէն կը պաշտուի ոչ

իրբե Աստուած մը , այլ իբրև մի միայն և
միակ Աստուած կենդանի , արարիչ , փրկիչ
և քաւիչ աշխարհի :

Զարմանալի բան . ի՞նչպէս կրնան միա-
բանիլ աս երկու հակառակ կարծուած բա-
ները : Եւ սակայն թէ որ մէկը քրիստո-
նէական հաւատքին տուած պատասխանը
չընդունելու ըլլայ , պէտք է ըսենք թէ բո-
լոր աշխարհք խենդեցեր է , և թէ բարի
ղգացումն ու բանաւորութիւնը տասներու-
թը դարէ 'ի վեր աշխարհքէս վերցուեր են :

Գ

Չէ թէ աղգաց ընտրեալ մասը միայն այն
խաչեալ հրեայն կը պաշտէ , այլ և այն
ընտրելագոյն աղգաց ամենամեծ հանճար-
ներն ալ հաւատացեր են Յիսուսի :

Ի՞նչ ծածուկ զօրութիւն է որ այն զօ-
րաւոր գլուխներն անոր առջև խոնարհե-
ցուց : Անոնց վկայութիւնը մեծ կշիռք ունի .
որովհետև ոչ հանճար , ոչ խորունկ գի-
տութիւն , և ոչ սրբութիւն վարուց կը պակ-
սէր իրենց :

Ո՞վ կը վախէ սուրբ Ամբրոսիոսի մը ,
սուրբ Օգոստինոսի , սուրբ Թովմաս Ա-
գուինացոյ , սուրբ Բեռնարդոսի ու Պո-
սիւէի մը հետ խաբուելու :

Ո՞վ յանձն չառներ խոնարհեցընելու իր
ճակատը Կոստանդիանոսի մը , Մեծին Կա-
րոլոսի մը , սուրբ Լուդովիկոսի մը հետ :

Եւ միթէ այս վերջին ժամանակներս ալ ,
անհաւատութեան և խռովութեան միջոց ,
չտեսանք զՆաբոլէոն , յետին դարերուս
ամենէն մեծ հանճարը , իր յաղթական
ճակատը Յիսուսի խաչին առջևը խոնարհ
հեցուցած . « Ես զմարդ աղէկ կը ճանչնամ ,
կ'ըսէր օր մը սուրբ Հեղինէի ժայռին վրայ
իր աքսորանքի ընկերաց մէկուն , և ես որ
զմարդ աղէկ կը ճանչնամ , կ'ըսեմ քեզի
թէ Քրիստոս առաւել է քան զմարդ » :

Դ

Ծառը պտղէն կը ճանչցուի : Քրիստոս
նէութիւնը ինչ պտղաբերեց , և հիմա ալ
մեր աչքին առջև ինչ կը պտղաբերէ այս
աշխարհիս վրայ :

Ամէն տեղ ուր որ Քրիստոս և իր օրէնքը
կը մտնէ , զարմանալի կերպարանափո-
խութիւն մը կ'ըլլայ : Առանձին մարդիկ և
նոյն իսկ ընկերութիւնքը բոլորովին կը փո-
խուին : Բարբարոսական սովորութիւններ
ըր տեղիք կու տան քաղաքականութեան ,
հպարտութիւնը՝ խոնարհութեան , անաս-
նական կրքերը՝ մաքրութեան , վրէժխընդ-
րութիւնն ու բարկութիւնը՝ նախատանաց
թողութեան , ցուրտ անձնասիրութիւնը՝
անձնուրացութեան և ընկերսիրութեան ,
միով բանիւ չարը՝ բարւոյ , խաւարը՝ լուսոյ :

Ո՛վ կրնայ ուրանալ որ քրիստոնէական
հաւատքը կը սրբէ ան ամէն բանն ինչ որ

իրեն կը մօտենայ : Ինքը միայն ամէն ցա-
ւերը մխիթարելու , սրտից խաղաղու-
թիւն և խղճմտանաց ուրախութիւն տալու
գաղտնիքն ունի : Քրիստոնեայք կը կրեն ,
բայց թշուառ չեն :

Ինչ ըսենք է այս գերմարդկային աղ-
ղեցութեանը : Քրիստոնէութենէ դուրս
ո՛ր կը գտուի այս խորունկ գաղտնեացս
լուծումը :

Ե

Այս մեծ խնդրոյս լուծմանէն՝ թէ , Ո՛վ
է Յիսուս Քրիստոս , կախեալ է ուրեմն
ամէն մարդկային խնդրոց լուծումը : Մեծ
յանցանք կամ գոնէ մեծ կուրութիւն է
այսպիսի առաջարկութեան մը անտարբեր
ըլլալ , որուն մէջ է մեր վիճակին գաղտնի-
քը թէ այս աշխարհիս վրայ և թէ՛ ՚ի հան-
դերձեալն :

Այս պզտի գրքոյկս , որ դիմացդ կը
դնեմ , սիրելի ընթերցող , ըստ կարելոյն
ընտանեկան քննութիւն մըն է Քրիստոսի
խորհրդոյն : Ոչ Յիսուսի վարքն է , և ոչ վի-
ճաքանութիւն , և ոչ իսկ աղօթագիրք մը :
Սակայն ամենէն ալ քիչ մը ունի . հաւա-
քածոյ մըն է պատմութեանց , մտածու-
թեանց և պարզ խորհրդածութեանց , ո-
րուն ընդհանուր նպատակը պէտք է ըլլայ ,
ինչպէս ինձի կ'երևայ , ցուցընել՝ թէ ո՛վ է
Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս :

Մէյմէկ քիչ ամէն տեսակ մարդկանց ալ
կ'ուղղեմ խօսքս թէ հաւատացելոց ըլլայ
և թէ անհաւատից : Անոնք որ թշուառա-
բար չեն հաւատար , գուցէ համոզուին . և
անոնք ալ որ կը հաւատան՝ հաստատուին :

Այս է գոնէ իմ վախճանս , որուն ան-
տարակոյս հասած կը սեպեմ զիս , սիրելի
և բարի ընթերցող , եթէ այսպիսի ծանր
խնդիր մը քննելու ժամանակ դու ալ ան-
նախապաշար միտք , ուղիղ սիրտ և ճշմար-
տութեան անխարդախ սէր ունենաս :

ՆԱԽՆԻ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՒՆՔ

Ե Ի

ՄԱՐԳԱՐԷՆՈՒԹԻՒՆՔ

Ա.

Ուրիշ պատմական մեծ դիպուած մըն ալ կայ, զոր ուսեալ մարդ մը չկրնար ուրանալ, այսինքն թէ հին ատենի բոլոր ժողովուրդք, թէպէտ կրօնքի կողմանէ շատ տարբերութիւններ ունէին իրարմէ, սակայն եկան միացան քանի մը հաւատալեաց վրայ, որոնք գրեթէ նոյն են, և որոնց սկիզբը՝ ի հարկէ մինչև մարդկային ազգին առաջին ժամանակներէն է:

Այս նախնի աւանդութիւններուն ամէնքն ալ կրկին վարդապետութեան վրայ են՝ թէպէտ քիչ կամ շատ սքողեալ ըլլան այլ և այլ դիցաբանութեամբք՝ այսինքն մարդկութեան սկզբնական անկման և խոստացեալ ու ականկալեալ գերբնական վերանորոգութեան վրայ: Անցեալ դարուն ամենամեծ ամպարիշտներն ալ այս բանս չժխտեցին: « Հին ժամանակներու

սրբազան աւանդութիւնները , կ'ըսէր աւնոնցմէ մէկը , բոլոր ժողովրդոց մէջ տարածած էին մեծ Միջնորդի մը գալստեան հաւատքը , որ պիտի գար վերջին դատաւոր , ապագայ փրկիչ , թագաւոր , Աստուած , աշխարհակալ և օրէնսդիր մը , որ պիտի փրկէր զմարդիկ չարին իշխանութենէն :

Այս խորհրդաւոր աղատարարը՝ մարմնացեալ Աստուած մը պիտի ըլլայ : Հրաշափառապէս պիտի ծնանի կուսէ մը , և ի սկզբանէ օձին խաբէութեամբը և կնոջ անկմանէն առաջ եկած մնասուն դարման պիտի տանի :

Եթէ մեր աչացն առջև չունենայինք դիտութեան ամենաստոյգ հաւաստիքները , այսչափ զանազան կրօնից՝ այս կարգէ դուրս մանրամասն պատմութեան միաբանութիւնը անհաւատալի կ'ըլլար : Ասիոյ ժողովրդոց՝ այսինքն , Պարսից , Հնդկաց և Չինաց համար այս սառչքը , ինչպէս կ'անուանէ Աոնփուկիոս , արեւմուտքէն պիտի գար . ընդ հակառակն Եւրոպայի ժողովրդոց համար , Յունաց , Կելտաց , Սգանախնաւեանց՝ արեւելքէն պիտի ծագէր (*) : Եւ որ աւելի զարմանալին է՝ այս երկնային ա-

(*) Հրէաստան , ուր ծնաւ Յիսուս Քրիստոս , ճիշտ Ասիոյ արեւմտեան և Եւրոպայի արեւելեան կողմը կ'իյնայ , ու այսպէս ընդհանուր ակնկալութեան աշխարհագրական կեդրոնը կը գտուէր :

զատարարը կը սպասուէր հնոց ամէն պաշ-
տամունքներէն, և մասնաւորապէս հռով-
մէական հեթանոսութենէն, և նոյն իսկ
այն ժամանակը երբ Քրիստոս երևեցաւ
յաշխարհի :

Բ

Բայց ամէն ազգաց մէջէն մէկը կայ ո-
րուն վաւերական պատմութիւնը մեր թը-
ւականէն քսան դար առաջ կ'ելլէ. որն որ
միշտ պնդած է թէ ինքն է այն ընտրեալ ցե-
ղը ուսկից պիտի ծնանէր անկեալ մարդկու-
թեան նորոգիչը : Այս է հրէական ժողո-
վուրդը, որուն Աբրահամ է հայրը : Աս
ժողովուրդն, ուսկից միայն կը պաշտուէր
միակն և հոգևորն Աստուած, հնազոյն
ժամանակներէ 'ի վեր ունեցաւ իր ակնկա-
լութեանը գրաւոր յիշատակարաններ :

Այն, որուն ինքը կը սպասէր, կամ
ՄԵՍԻՍ, կ'անուանէր՝ որ Առաքեալ ըսել է .
կամ ՔՐԻՍՏՈՍ, որ է Օծեալ :

Այս Մեսիայն եբրայական կրօնից որո-
շեալ նպատակն է : Բազմաթիւ մարգա-
րէներէ նախագուշակեալ, զորս Հրեայք
Աստուծմէ ազդուած կը համարէին, և
իր երևման օրը զինքը ճանչնալու նշան-
ներն այնպէս պայծառ նշանակուած են
հին կտակարանի գրոց մէջ, որ կարծես
թէ աւելի անցելոյն պատմութիւն մըն է,
քան թէ տպադային գուշակութիւն :

Եւ չկարծուի թէ քրիստոնեայք մարգարէական գրոց իմաստները բռնագրօսած ըլլան, որպէս զի՝ ինչպէս ալ ըլլայ՝ իրենց Քրիստոսին յարմարցընեն. և կամ լաւ ևս՝ պատահած դիպուածներէն վերջը իրենք այս մարգարէութիւնները շինած ըլլան: Հիմակուան Հրեայք, որ բուն քրիստոնէութեան թշնամիներն են, 1800 տարուրնէ՝ ի վեր մեծ զգուշութեամբ պահած են մեր հաւատքին այս վկայութիւնները. ասկէ զատ ունինք նաև հին մեկնութիւններ, զոր Ռաբբիք գրեցին թէ Քրիստոսի գալըստենէն առաջ և թէ անմիջապէս վերջը: Արդ այս մեկնութիւններն իսկ կը ծանուցանեն, որ ըստ մովսիսական աւանդութեանց, Մեսիային գալստեանը վրայ իմանալու է մարգարէութեանց այն գլխաւոր տեղերը, զորոնք քրիստոնէական եկեղեցին Մարիամու Արդւոյն վրայ կը մեկնէ:

Գ

Ա՛րոնք են Հրէիցմէ սպասեալ Քրիստոսին յայտարար նշանները:

Աբրահամու ազգէն պիտի ըլլայ, Յուդայի ցեղէն, Դաւթի թագաւորական տնէն:

Յառաջընթաց կարապետ մը պիտի ունենայ:

Կուսէ մը պիտի ծնանի ՚ի Բեթղեհէմ ՚ի քաղաք Դաւթի:

Գանիելի մասնաւոր գուշակած ժամանակը պիտի գայ, երկրորդ տաճարին կործանմանէն և Երուսաղեմի աւերմանէն առաջ, երբոր Յուդայի ցեղէն թագաւորական գաւազանը վերցուի:

Իր անունն է Էմմանուէլ, այսինքն է՝ — ընդ մեզ Աստուած. — Աստուած յաւիտենական, — Որդի Աստուծոյ, — Հրեշտակ նորոց դաշանց, — Սքանչելին, — Աստուած հզօր. — պիտի ըլլայ Որդի և Տէր միանգամայն Գաւթի:

Պիտի ըլլայ թագաւոր ամենակալ, և միանգամայն աղքատ, անշուք, խոնարհ, այր ցաւոց:

Մեծամեծ հրաշքներ պիտի գործէ, կուրաց տեսնել պիտի տայ, խլից լսել, աղքատաց պիտի աւետարանէ:

Պիտի ըլլայ ընդհանուր պատարագ մեղաց աշխարհի:

Պիտի չճանչցուի և պիտի արհամարհուի իր ժողովրդէն, իրեններուն մէկէն պիտի մատնուի, երեսուն արծաթով պիտի ծախուի, որով բրտի ագարակ մը պիտի գընուի: Պիտի ապտակուի, այսպանուի, 'ի մահ մատնուի, վասն զի ինքզինքն Որդի Աստուծոյ անուանեց. լեզի պիտի խմէ, և պիտի նախատուի իր չարչարանաց ժամանակ. ձեռուրներն ու ոտուրները պիտի ծակեն, երեսը պիտի թքենն, և իր հագուստներուն վրայ վիճակ պիտի ձգուի:

Իսկ ինքն իբրև դառն անմեղ պիտի երթայ անմռունչ ՚ի սպանդ :

Բայց իր մահն իրեն յաղթութիւն պիտի ըլլայ , և իր գերեզմանը փառաւորութիւն , երրորդ օրն յարութիւն պիտի առնու , երկինք պիտի համբառնայ Աստուծոյ փառացը մասնակից ըլլալու , և բոլոր աշխարհիս վրայ խաղաղութեամբ պիտի թագաւորէ :

Եւ մարգարէները կ'աւելցընեն թէ Հրեայք որ պիտի մերժեն զինքը , ալ Աստուծոյ ժողովուրդը պիտի չըլլան : Պիտի չընջուին , բայց թափառական պիտի ըլլան , առանց թագաւորի , առանց զոհից , առանց սեղանոյ , առանց մարգարէից . միշտ Քրիստոսի պիտի սպասեն զոր չուզեցին ընդունել : Մեսիային մահուամբ բոլոր հեթանոս ժողովուրդները պիտի լուսաւորուին և պիտի ճանչնան զճշմարիտն Աստուած , զոր մինչև ան ատենը Հրեաները միայն կը պաշտէին . արեամբ եղած զոհերը պիտի դադրին և նոր զոհը պիտի ըլլայ ըստ կարգին Մելքիսեդեկի , այսինքն մաքուր , սուրբ և հոգեւոր , մատուցեալ հացիւ և գինւով :

Այսպիսի է մարգարէից Քրիստոսը , այսպիտի է Հրէից սպասած Մեսիայն :

Ա. Ի Ե Տ Ա. Բ Ա. Ն Ք

Ա.

Աւետարանն անոր պատմութիւնն է՝ զոր քրիստոնեայք Քրիստոս կը կոչեն, ան որ աւետեալ էր ՚ի մարգարէից և խոստացեալ աշխարհքիս՝ ՚ի սկզբանէ, իբր աստուածային ազատարար, որուն ամենայն ազգք կը սպասէին :

Աւետարան բառն ըսել է աշտիր, փարկաշրեան շոշ :

Աւետարանը Յիսուսի պատմութիւնն է, զոր չորս ահանատես վկաներ գրած են . Ս. Յովհաննէս ու Ս. Մատթէոս առաքեալները, և աշակերտքն Ս. Մարկոս և Ս. Լուկաս : Այս չորս պատմութիւնները մէկ գիրք մը կը կազմեն, որ հաւասարապէս Աւետարան կամ Աւետարանք կ'ըսուին :

Յիսուսի առաջին պատմութիւնն Երուսաղէմ գրուեցաւ, գրեթէ տասուերկու

տարի Փրկչին մահուընէն վերջը : Երկու-
տասան առաքեալները բոլոր աշխարհք
իրենց վարդապետին հաւատքը դարձը-
նելու վախճանաւ ցրուելէն առաջ, Հրէաս-
տանի քրիստոնէից աղաչանքին զիջանելով
յանձնեցին Ս. Մատթէոսի որ համառօտ
մը Յիսուսի ամենէն գլխաւոր գործքերն
ու խօսքերը գիր անցընէ : Այս աւետա-
րանս ասորերէն լեզուաւ գրուեցաւ, որ
այն ժամանակը Հրէից ռամկական լեզուն
էր : Ս. Մատթէոսի գլխաւոր նպատակն
ըլլալով ցուցընել թէ Յիսուս է Քրիստոս՝
որդի Աստուծոյ եւ որդի Դաւթի՝ կը ջանայ
անդադար բաղդատել Եբրայական ժողո-
վրրդեան սրբազան գրոց մարգարէութիւն-
ներն եւ Փրկչին կենացը պարագաները,
որ անոնց կատարումն են :

Ս. Մարկոսի աւետարանը Հռովմ գրուե-
ցաւ յունարէն լեզուաւ, Ս. Մատթէոսի
աւետարանէն քիչ տարի վերջը : Ս. Մար-
կոս աշակերտ եւ գրագիր էր Ս. Պետրոսի՝
առաքելոց գլխուն : Իր աւետարանն, որ
Ս. Մատթէոսի աւետարանը կը համառօ-
տէ, թէ որ Ս. Պետրոսէն տուն չտրուած
ալ ըլլայ, գոնէ անկէ հաստատուած է, ու
մէկէն բոլոր քրիստոնէական եկեղեցւոյն
մէջ տարածուեցաւ :

Ս. Ղուկաս, աղգաւ յոյն, եւ հաւա-
տարիմ ընկեր մեծ առաքելոյն Ս. Պողոսի,
երրորդ աւետարանին հեղինակն է : Յու-
նարէն գրեց զայն, այն լեզուով որով Պօ-

դոս առաքեալ սովորաբար իր քարոզու-
թեանը ժամանակ կը խօսէր : Աւետարանն
Ս . Ղուկասու՝ աւելի ամբողջ է քան
դմիւս երեքն , ու հեղինակը մեծ խնամքով
կը ջանայ պատմական և ժամանակագրա-
կան կարգը պահել : Ինքն է միայն ամե-
նուն մէջ որ Փրկչին կենացը առաջին դէպ-
քերը մանրամասն կը պատմէ :

Իսկ Ս . Յովհաննէս , Յիսուսի սիրելի ա-
զակերտը , իր աւետարանն Նփեսոսի մէջ
չարագրեց , ուրիշներէն զրեթէ յիսուն
տարի վերջը :

Ս . Յովհաննէս , որ հարիւրամեայ էր ,
և Առաքելոց դասէն միայն ինքը կենդանի
մնացած էր , հաւատացելոց ազաջանացը
զիջաւ , որ նորածին հերետիկոսութեանց
յանդրդնութենէն զարհուրեր էին : Քանի
որ մարտիրոսութեամբ Փրկչին անմիջական
Առաքելքը կը պակսէին աշխարհքէս ,
հաւատոց թշնամիքն աւելի համարձակու-
թեամբ գլուխ կը վերցընէին , և առասպել-
ներով ու չափազանց և սխալ խորհրդա-
սիրութեամբ մը ճշմարտութիւնը կ'այլայ-
լէին : Ինչպէս Անտատիկեանք և Դոկետք ,
Քրիստոսի մարդկութեան իսկութիւնը
կամ Բանին աստուածութիւնը կ'ուրա-
նային :

Անոր համար Ս . Յովհաննէս ժամանա-
կագրական կարգը մէկդի թողլով , բառա-
կան կը հաւնարի իր վարդապետին վարուցը
մէջէն գրով աշակերտ այն պարագաները , որ

57136-66
93155

աւելի պարզ կը յայտնեն Որդւոյն Աստուծոյ աստուածութիւնը և անոր Մարդեղութեան ճշմարտութիւնը :

Բ

Առաջին դարէն սկսեալ Քրիստոսի դանազան ուրիշ պատմութիւններ ալ գրուեցան . բայց չորս աւետարանք Ս . Մատթէոսի , Ս . Մարկոսի , Ս . Ղուկասու և Ս . Յովհաննու՝ միայն ընդունելի եղան առաքեալներէն և հաւատարիմ ու վաւերական հռչակուեցան :

Խնամօք և աշալրջութեամբ եպիսկոպոսաց , որք առաքելոց յաջորդեցին , այս աւետարանները մէկէն աշխարհքիս բոլոր եկեղեցեաց մէջ տարածուեցան , և քրիստոնեայք այն աստիճանի կը պատուէին զանոնք , որ գրեթէ անոնց ամէն սրբազան խօսքերը բերնուց գիտէին , և օրինակ մը միշտ վրանին կը կրէին : Բոլոր հաւատացելոց այս յարգութիւնն ու սէրը ամենահաւաստի փաստ մըն է աւետարանաց բնագրին մէջ ձեռք չխառնուելուն :

Գ

Աւետարանչաց ճշմարտախօսութիւնը , և հետեւաբար անոնց պատմած գործոց ըստուգութիւնը , ուղիղ մտաց և ուղիղ հաւատոց հետեւանքն է :

Աւետարաններն Երուսաղէմ Հրէից աչքին առջև քարոզուեցան ու գրուեցան : Հռովմ, Կորնթոս, Եփեսոս, հեթանոսաց և հերետիկոսաց աչքին դիմացը, որ զանոնք գրողները կը սպաննէին, բայց գրածնին չէին ուրանար :

Աւետարանչաց բոլոր վարքը և մանաւանդ անոնց մահը մեզի գրաւ մի են աւետարանաց ճշմարտութեանը : Այնչափ եկեղեցեաց երազ հաստատուիլը, հեթանոսական տաճարաց դատարկանալը, նորածին քրիստոնէութեան սրբութիւնը, այնչափ հաղարաւոր մարտիրոսաց հաւատարմութիւնը և անձնանուիրումը, այնչափ թշնամեաց անկարող կատաղութիւնը, այն գրոց ճշմարտութեան անբաւ երաշխաւորներն են, որ չէ թէ միայն ճշմարիտ է, այլ նոյն ինքն ճշմարտութիւնն է :

Աւետարանը չէ թէ միայն գրուած գիրք մըն է, այլ և գործք մը աշխարհքիս վրայ տպաւորուած :

Աւետարանիչք ականատեսս վկայք են իրենց պատմածներուն . « Ի՛նչ որ մեր աչքով տեսանք, ի՛նչ որ մեր ականջով լսեցինք, ի՛նչ որ ձեռքով շոշափեցինք կենաց Բանին վրայ . ահա զանոնք մենք ձեզի ծանուցինք » , կ'ըսէր Ս. Յովհաննէս առաքեալը : Եւ Ս. Պետրոս, « Չէ թէ առաւ պեղեալ վարդապետութեան հետեւելով, այլ իբր ականատեսս վկայ իր փառացը, կը ծանուցանենք ձեզի Յիսուսի Քրիստոսի » :

տոսի Տեառն մերոյ ներկայութիւնը և կարողութիւնը, մենք անձամբ լսելով լեւրան վրայ երկնից ձայնը . Այս է իմ սիրելի Արդիս, անոր մտիկ ըրէք : »

Կը գրեն կը քարոզեն նոյն իսկ Արուսազեմի հրապարակաց մէջ և Գողգոթայի առջև, ոխերիմ թշնամեաց դիմաց, որ նոյն գործոց վկայներն են : Անմեկնելի այլակերպութիւնն որ վերնատան մէջ եղաւ վրանին, իրենց վարուց դարմանալի սրբութիւնը և պարզութիւնը, իրենց անչահասիրութիւնը, իրենց աղքատութիւնը, իրենց ճշմարտասիրութիւնը, սպառնալեաց և հարուածոց տակն ալ զՔրիստոս քարոզելու արիութիւնը, վերջապէս և որ մեծն է քան զամենայն իրենց արիւնահեղ մարտիրոսութիւնը, որով իրենց քարոզութիւնը պսակեցին՝ Աւետարանչաց պարզ սրբութեանն ու ճշմարտախօսութեանը մէյմէկ անհամեմատելի գրաւականներ են :

« Ես իմ կողմանէս, կ'ըսէ խոհականն Բասգալ, առանց դժուարութեան կը հաւատամանոնց՝ որ իրենց վկայութեան վրայ կեանքերնին կուտան » :

Գ

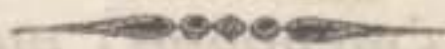
Բայց Աւետարանին ճշմարտախօսութեան ուրիշ երաշխաւորութիւն մըն ալ կայ, որ քան զամենն աւելի վեր է, և ոչ երբէք ընդունայն համարուած է, այն է նոյն ինքն գիրքը :

Բայց զայն : Ի՞նչ ճշմարտութեան ասու-
գութիւն : Եւ ինչպէս կարելի է ուրանալ
զայն տեսնելով այնպիսի պարզութիւն ,
այնպիսի բնականութիւն , և խօսքերուն
այնպիսի անշքութիւն : Ի՞նչ խաղաղու-
թիւն , ինչ սրբութիւն , ինչ բարոյական ,
ինչ իմաստութիւն , ինչ վսեմ վարդապե-
տութիւն , ինչ հաստատուն կատարելու-
թիւն : Աւետարանը անսահման խորու-
թիւն մը և անսահման բարձրութիւն մը
ունի , որ զիրենք իրենց յատուկ քաղ-
ցրութեամբը կը բարեխառնեն և որ մար-
դուս հոգւոյն այնպէս են ինչպէս երկնից
իր կապոյտն :

Աւետարանը ինքզինքը կը հաստատէ :
Երբ մարդ կը կարդայ զայն , երբ անոր
սուրբ էջերն աչքէ կ'անցընէ , երբ կը դի-
տէ այն պարզ գործոց , վսեմ պատուիրա-
նաց , սրտաշարժ առականերու , բարերար
հրաշքներու , երկնային վարդապետու-
թեանց աստուածային շարքը , և երբ կը
տեսնէ կատարեալ միաբանութիւն , և
մաքրութեան ու ճշմարտութեան միաբան
խառնումն 'ի մի առարկայ , անկարելի է
որ չհամոզուի : Այն ատեն կը հաւատայ ,
ու բոլորին կը հաւատայ . ամէն փաստ ա-
նօգուտ և աւելորդ կ'ըլլան , կ'ամբշնայ տա-
րակուսելուն վրայ , և դժուարութիւններն
աներևոյթ կ'ըլլան : Աւետարանին պարզ
հաստատութիւնը բաւական է 'ի հաւատա-
ձգելու նոյն իսկ անհաւատը՝ երբ բոլո-

րովին չէ կորսընցուցած իր բարոյական
կարողութիւնը ու ճշմարտութեան զգաց-
մունքը, ահամայ ալ չկրնար չխոստովա-
նիլ, ինչպէս ատեն մը Քենուացի իմաս-
տակը որ յայտնի ճշմարտութիւնը տեսնե-
լով, « Ար խոստովանիմ, կը գրէր, որ սուրբ
գրոց վսեմութիւնը դիս կը հիացընէ, Աւե-
տարանի սրբութիւնը սրտիս հետ կը խօսի :
Կարելի բան է որ այսպիսի վսեմ և միան-
գամայն պարզ գիրք մը մարդկանց գործք
ըլլայ : Կրնանք ըսել թէ աւետարանի սլա-
մութիւնը ըստ հաճոյս հնարուած ըլլայ :
Բարեկամ, այս կերպով չհնարուիր : Աւե-
տարանը իր ճշմարտութեանը այնպիսի
մեծ, այնպիսի ազդու, այնպիսի կատա-
րելապէս աննմանելի յատկութիւններ ու-
նի, որ հնարողն աւելի զարմանալի կ'ըլլար
քան թէ դիւցազներ » :

Ուրեմն ճշմարտ է աւետարանը, և կըր-
նանք դայն վստահութեամբ բանալ :

Ս. ԿՈՅՄՆ ԵՒ ՄԱՐԴԵՂՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Ըստ հնագոյն աւանդութեանց և ըստ ամենայայտնի մարգարէութեանց հրէական ժողովրդեան, ինչպէս որ տեսանք, Դաւթի թագաւորական ցեղէն եւ Հրէաստանի Բեթղեհէմ պղտի քաղաքին մէջ պիտի ծնաներ փրկիչն Քրիստոս, Իսրայելի թագաւորը: Աշխարհիս ընդհանուր աւանդութիւնները, որչափ ալ այլայլած էին, դարմանալի կերպով կը միաբանէին Աստուծոյ ժողովրդեան ականկալութեանցը հետ: Արդ մարգարէից գուշակած ժամանակը լրացեր էր, և բոլոր Հրեայք կը սպասէին:

Դաւթի ցեղէն, երկու շառաւիղ միայն մնացեր էին. Աոյսն Մարիամ և հիւսն Յով-

սէփ , մէկմէկու հետ նշանուած , ըստ օրինացն Մովսէսի , և աղքատ ու անձանօթ կ'ապրէին Գալիլիոյ պղտի գեղի մը մէջ , որ Նազարէթ կ'ըսուէր : Մարիամ , որ պղտիկուց Աստուծոյ ընծայուած էր , իր տասնըհինգերորդ տարին կը մտնէր :

Աշխարհքիս 4004 տարւոյն քսանըհինգերորդ օրը , և Իսրայելի ժողովրդեան փրկութեանն ու Եզրայտօսէն ելլելուն տարեդարձին օրը , Գաբրիէլ հրեշտակապետն երևեցաւ Մարիամու Նազարէթի խոնարհ ընակարանին մէջ . « Ողջո՛յն քեզի , ըսաւ անոր , լի շնորհօք , Աստուած քեզի հետ է . օրհնեալ ես դու կանանց մէջ » : Եւ երբ խոնարհ կոյսն այս խօսքերէս այլայլեցաւ . « Մի վախ՛նար , Մարիամ , ըսաւ Աստուծոյ հրեշտակը , շնորհք գտար Աստուծոյ առջև : Պիտի յղանաս , ու պիտի ծնանիս որդի զոր պիտի անուանես Յիսուս : Մեծ պիտի ըլլայ , և իր անունը Արդի Բարձրելոյն պիտի ըսուի , և իր թագաւորութիւնը վախճան պիտի չունենայ » :

— « Ի՛նչպէս կարելի է ինձի այս բանը , պատասխանեց Մարիամ , վասն զի ես կարգուած չեմ » : Կրկնեց հրեշտակը . « Հողին սուրբ պիտի գայ 'ի քեզ , և Բարձրելոյն զօրութիւնը հովանի պիտի ըլլայ վրայ : Եւ այն՝ որ պիտի ծնանի քեզմէ՛ սուրբ է ու Աստուծոյ Արդի պիտի անուանուի : Աստուծոյ առջև անկարելի բան չկայ » :

Մարիամ խորին խոնարհութեամբ եր-

կրրպագեց Աստուծոյ առջև, և երկիւղիւ
ու սիրով « Մհաւասիկ եմ, ըսաւ, աղա-
խին Աստուծոյ, ըսածիդ պէս կատարուի
վրաս » :

Եւ Հրեշտակն աներևոյթ եղաւ :

Այն ատեն կոյսը Մայր եղաւ, և Աս-
տուծոյ յաւիտենական Որդին՝ եղաւ Որդի
Մարիամու :

Բ

Բայց այս երկրպագելի խորհրդոյս վրայ
խօսելէն առաջ, որ աշխարհքիս կեանքն
ու կեդրոնն է, պէտք է որ երկու դժուա-
րութիւններ լուծենք. վասն զի առանց ա-
սոր դուցէ ամենահամոզիչ մեկնութիւն-
ներն ալ անօգուտ ըլլան :

Հաւատքը, կ'ըսեն ոմանք, պէտք չէ բա-
նականութեան դէմ ըլլայ, և ամենեին
պէտք չէ անպատեհ բան սորվեցընէ : Արդ
անպատեհ ու բացարձակապէս անկարելի
բան չէ՞ որ Աստուած մարդ ըլլայ : Անսահ-
ման մեծութիւնը կրնայ խոնարհիլ :

Ասոր պատասխանը շատ պարզ է : Աս-
տուած մարդեղութեամբ բան մը չկորսըն-
ցուց : Թէպէտ աստուածութիւնը կատա-
րեալ խառնուեցաւ մարդկութեան հետ,
սակայն աստուածութիւնը մնաց ամբողջ իր
յաւիտենական ստորոգելեօքը, որ է՝ ա-
մենակարողութիւն, մեծութիւն ու անբա-
ւութիւն :

Աստուած անփոփոխելի է, եթէ Մար-

դեղութեամբ և Յիսուսի մարդկութեամբը
փոփոխելի և մեղի նման եղաւ, բայց իր
կատարելութիւնը անեղծ է. և այդ կար-
ծեցեալ անկարելիութիւնը հիմն չունի:

Մարդեղութիւնը խորհուրդ մըն է, այս-
ինքն ճշմարտութիւն մը բանականութենէ
վեր, և աստուածային գործք մը ըլլալովը
պէտք չէ ամենեւին դարմանանք: Բայց ան-
կարելի ու անպատեհ բան չէ, որ բանակա-
նութեան դէմ ելլայ կամ անոր յայտնի օ-
րէնքներն աւրէ: Ինչպէս ամէն խորհրդոց
մէջ, հոս ալ իմացականութեան պարտքն
է ստուգել թէ գործն իրաւցընէ եղած է.
և ոչ թէ ինչպէս եղեր է: Ուրիշ անկարե-
լիութիւն մըն ալ, կ'ըսեն. ինչպէս կոյս մը
մայր կրնայ ըլլալ:

Այսպիսի փափուկ նիւթի մը մէջ բաւա-
կան է դիտել որ հոս երկու իրարմէ բո-
լորովին տարբեր գաղափարներ մէկմէ-
կու հետ չի շփոթին:

Կոշտոշիւն և ամշոշիւն: Իրաւ անկարե-
լի է որ ամուլ արգանդ մը՝ ըլլայ արգանդ-
մօր. բայց կուսի մը համար այնպէս չէ:
Յայտնի է որ բեղնաւոր կոշտոշիւնը բոլորո-
վին գերբնական, աստուածային ու հրաշալի
գործք մը չէ. ինչպէս եկեղեցին ալ կը
քարոզէ կուսին Մարիամու բեղնաւորու-
թիւնը՝ գերբնական, աստուածային ու
հրաշալի: Քրիստոս իրմէ ծնաւ, ոչ ըստ
բնական օրինաց, այլ ըստ ամենակարո-
ղութեան Հոգւոյն սրբոյ:

Աղէկ պէտք է զգուշանալ չհաւատալու
թեթեւամտութեամբ այս կարծեցեալ ան-
կարելիութեանց, և այս հակասութեանց
որ քրիստոնէական հաւատոյն վրայ կը
դրուին: Ասոնք միշտ եկեղեցւոյ որոշ վար-
դապետութիւնը չզիտնալէն առաջ կու
գան, շատ անգամ ալ այս տգիտութեան
հետ կը միանան ամբարտաւան մտաց ա-
պրստամբութիւնը ու ինք դիներն աւելի հան-
գիստ կերպով չար կրից տալու փափաքը:

Գ

Ճշմարտութիւնն այս յատկութիւնս ու-
նի, որ երևնալով միայն կը հաստատուի:
Նման է լուսոյ որ կը տեսնուի, և չապա-
ցուցուիր:

Ուրեմն նախ քան զլսելը Քրիստոսի
ինքն իրեն համար տուած վկայութիւնը, և
նախ քան զքննելը թէ արդեօք այդ վկայու-
թիւնը արժանի է հաւատալու և թէ ան-
պատասխանելի պատճառներու վրայ կըր-
նայ հաստատուիլ, հարկաւոր է որ հոս
Որդւոյն Աստուծոյ մարդեղութեանը վրայ
քրիստոնէական հաւատոյ զարմանալի և
միանգամայն դժբաղդութեամբ շատերուն
անձանօթ վարդապետութիւնը քննենք:

Խորհուրդ կը կոչուի ճշմարտութիւն մը
զոր սահմանելու և ընդունելու չափ բա-
ւական կը ճանչնանք, բայց ամբողջապէս

չենք կրնար ըմբռնել : Խորհուրդը բանա-
կանութենէ վեր է , բայց բանականու-
թեան դէմ չէ : Աստուածային և աննմա-
նելի կնիք մըն է , զոր Աստուած իր գոր-
ծոցը վրայ դրած է : Ո՛վ որ գիտէ խորհիլ
ու անդրադառնալ , այնպիսւոյն համար ,
թէ բնութեան և թէ շնորհաց , թէ արար-
չութեան և թէ քրիստոնէական հաւատ-
քին , որոնց երկուքն ալ հաւասարապէս
Աստուծոյ ձեռքէն ելած են , ամէն բաները
խորհուրդ են :

Մարդեղութեան խորհուրդը Արդւոյն
Աստուծոյ մարդանալոյն խորհուրդն է :
Արով անբաւելի եւ անմերձենալի Աս-
տուածն կը յայտնուի իր արարածոցը մեզի
նման մարդկութեամբ . և այսպէս մեր
Աստուածը , մեր Քահանայապետը և մեր
զլուխն ըլլալով կ'ըլլայ միանգամայն մեր
եղբայրը :

Աստուած սէր է , և սէրը միութիւն կը
գործէ : Եթէ Աստուած զմեզ կը սիրէ , այս
երկրպագելի միութիւնը որ մարդեղութիւն
կը կոչուի՝ այդչափ զարմանալի բան մըն է :
« Մենք մեր կողմանէ , կ'ըսէր երբեմն Ս .
Յովհաննէս առաքեալ առաջին հերետիկո-
սաց՝ որ զՄարդեղութիւնը կ'ուրանային ,
մենք կը հաւատանք մեր Աստուծոյ սի-
րոյն » : — Քիչ մը վերջն ալ պիտի տես-
նենք որ ինքն իսկ Քրիստոս ալ կ'ըսէ որ
աշխարհքիս մէջ իր ներկայութիւնը աս-
տուածային սիրոյն առաւելութիւնն է :

« Աստուած այնչափ զաշխարհս սիրեց՝
մինչև իր միածին Արդին տուաւ անոր » :

Մարդեղութեան խորհրդոյն կրկին հի-
մունքներն են, մէկ կողմանէ Յիսուսի
Քրիստոսի՝ Աստուծոյ յաւիտենական Արդ-
ւոյն և կուսին Մարիամու որդւոյն՝ անձին
կատարեալ և անբաժանելի միութիւնը, մէ-
կալ կողմանէ ալ իր աստուածային և մարդ-
կային երկու բնութեանց իրարմէ կատա-
րեալ զանազանութիւնը : Այս երկու ճրշ-
մարտութիւններս միացուր իրարու հետ,
այսինքն անձին միութիւնը բնութեան ու-
րիշութեանը հետ, եւ ահա ասոր վրայ կը
կայանայ Յիսուսի Քրիստոսի խորհուրդը :

Մեզմէ իւրաքանչիւր ոք ալ նոյն իսկ մեր
անձին վրայ ասոր գրեթէ նման խորհուրդ-
մը ունինք, իմ անձիս անբաժանելի միու-
թեան մէջ, միթէ իսկապէս երկու բոլորու-
մին տարբեր բնութիւններ չունիմ, այս-
ինքն հոգևոր և մարմնաւոր, որոնց միու-
թիւնը կը կազմէ յիս զմարդն : Մարդս ոչ
սոսկ հոգի է և ոչ սոսկ մարմին, այլ հոգ-
ւոյ և մարմնոյ շաղկապէն մէկ մը միայն
ձևացած է :

Եւ այս բաղդատութիւնս այնչափ ճրշ-
մարիտ է, որ կրնանք աւելի առաջ տանիլ
և ասով բացատրել ու հասկըցնել թէ ինչ-
պէս կոյսն Մարիամ իսկապէս մայր է Աս-
տուծոյ, թէպէտ և չծնաւ զաստուածու-
թիւնն Յիսուսի : —

— Մայրս իմ մարմինս միայն ծնաւ, և

սակայն միթէ մայրս չէ՞, այսինքն մայր իմ անձիս, որ կը բաղկանայ հոգիէս և մարմնէս: —

— Այսպէս ալ 'ի Յիսուս Քրիստոս աստուածային բնութիւնը աւելի ազնուագոյնն է, և սակայն Մարիամ՝ Քրիստոսի միայն մարդկային բնութիւնը ծնանելով եղաւ նաև մայր անոր աստուածային անձին:

Քրիստոս՝ ինչպէս ճշմարտապէս մարդ է, այսպէս ալ ճշմարտապէս Աստուած է, Աստուած համագոյակից իր Հօրը, մարդ համագոյակից իր մօրը. յաւիտենական վասն զի Աստուած է, ընդ ժամանակաւ վասն զի մարդ է. միանգամայն յաւիտենական և ժամանակաւոր, անստեղծ և ստեղծեալ, ամենակարող և տկար, Արդի Աստուծոյ և որդի մարդոյ:

Այս է մարդեղութեան վրայ՝ քրիստոնէական վարդապետութիւնը: Միթէ վըսեմ և միանգամայն Աստուծոյ բարութեանն ու մեծութեանը արժանաւոր չէ՞:

Դ

Պատկերի մը մէջ շուքն զլոյսը դուրս կը ցատքեցընէ, այսպէս ալ մուրրութիւնը դուրս կը ցատքեցընէ զճշմարտութիւնն ու կը փայլեցընէ: Քրիստոսի խորհրդոյն ճշմարիտ վարդապետութիւնը աղէկ ըմբռնելու համար, հարկաւոր է որ Մարդեղութեան վրայ գլխաւոր հերեալի ու

սութեանց նկատմամբ քանի մը խօսք ըսենք :

Առաջին հերետիկոսները նոյն իսկ Առաքելոց ժամանակէն սկսան , և որ դարմանալին է Յիսուսի Քրիստոսի հրաշքներն և աստուածութիւնը այն աստիճանի յայտնի քաներ էին՝ որ նախ եւ առաջ իր մարդկութեան՝ իրականութիւնը միայն ուրացան : Ասոնք են Գոկետք և առաջին Անոստիկեանք , որ կը պնդէին թէ Քրիստոսի մարմինը ՚ի սկզբանէ ժամանակաց ստեղծուած էր , և թէ Մարիամայ միջոցովն աշխարհքիս վրայ երևցեր էր :

Անոստիկեաններէն վերջը երևցաւ Պօղոս Սամոստացի անունով մէկը , որ ըզՔրիստոս ՚ի Բանէն յաժնեղով , փոխանակ պարզապէս որոշեալ զանոնք՝ փրկչին անձին միութիւնը կը մերժէր և իր մոլորութիւնը այս խաբէական քանիւք կը համարօտէր . « Քրիստոս Մարիամէն առաջ եղած չէ » : Մոռցաւ թէ Որդին Մարիամու մի միայն անձն ունէր , այն է անձն յաւիտեանական Աստուծոյ :

Ետքն եկաւ Արիոս հերետիկոսապետը , աղէքսանդրացի քահանայն , երրորդ դարուն վերջերը : Աս հերետիկոսը կը մերժէր միանգամայն երրորդութեան խորհուրդը՝ մարդեղութեան խորհուրդը , և հետեաքար փրկութեան խորհուրդը : Արիոս կը վարդապետէր որ Բանն , երրորդութեան երկրորդ անձը , արարած մըն

էր, առաջին էր ժամանակաւ քան զամէն աւարաւորները, և թէ անոր ձեռքով, այսինքն անոր միջնորդութեամբն Աստուած զտիեզերս ստեղծեց: Ի՞նչ յիմարական և ծաղրելի վարդապետութիւն, որ արարածոյ մը ստեղծագործելու անհաղորդական և աստուածային կարողութիւնը կու տար: Ի վախճան դարուց, կ'ըսէր դարձեալ Արիոս, Բանն մարմնացաւ յարգանդին Մարիամու, և Յիսուս է Բանն մարմնացեալ: Ասկէ կը հետեւէր որ Բանն՝ չէր հաւասար Հօր և համագոյակից, և թէ Քրիստոս Աստուած չէր:

Վերջն եկաւ Նեստոր, կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքը, որ հինգերորդ դարուն սկիզբը Պողոսի Սամսատացւոյն հերետիկոսութիւնը նորոգեց ու ընդարձակեց, և ՚ի Յիսուս Քրիստոս քարոզեց ոչ միայն երկու բնութիւն, այլ և երկու անձն: —

— Բանն և Քրիստոս: Իր հերետիկոսութիւնը կը համառօտէր աւելի ամբարիշտ և ոչինչ նուազ նենգաւոր կերպով քան իր նախորդը. « Մարիամ կ'ըսէր, Աստուծոյ Մայր չէ, այլ Քրիստոսի մայր է միայն »:

Երեսուն տարի վերջը, Եւտիքէս կրօնաւորը Նեստորի դէմ խօսելու ժամանակ ճշմարտութենէ սաստիկ դուրս ցատքելով, ընդհակառակն սկսաւ վարդապետել թէ մի միայն բնութիւն է ՚ի Քրիստոս և մի

միայն անձն . և թէ ճշմարտապէս մարդ
չէր , և թէ մարդկութիւնն՝ ամբողջապէս
աստուածութեան մէջ կ'ընկղմէր :

Անցեալ դարուն մէջ այս ապստամբու-
թիւնը և յանդգնութիւնը աւելի առաջ
գնաց : Խել մը ամբարիչտներ , Աստուծոյ
գործոցը տգէտք , բարուք ապականեալ ,
վեր 'ի վերոյ խելքով , համարձակեցան ը-
սելու թէ Յիսուս Քրիստոս մեզի պէս մարդ
մըն էր , և Վոլդէռ այնչափ առաջ տարաւ
իր կատաղութիւնը , որ մինչև վատ խա-
բերայ մը կ'անուանէր զանիկայ և վատա-
համբաւին մէկը :

Մեր օրերն ալ կան այնպիսի խեղճ գլուխ-
ներ որ զՅիսուս Քրիստոս ռամկավար մը
կը քարոզեն :

Այս եղեռնաւոր մոլորութեանց դէմ ,
կաթուղիկէ և առաքելական եկեղեցին , որ
կը կառավարուի 'ի ձեռն Պետրոսի և անոր
յաջորդացը քահանայապետից , կ'ուսու-
ցանէ անսխալօրէն իշխանութեամբ մը՝
ինչ որ կ'ըսենք սուրբ պատարագի ժամա-
նակ ճշմարիտ հաւատոյ հանգանակին մէջ ,
« Հաւատամք . . . և 'ի մի տէր Յիսուս
Քրիստոս , յորդին Աստուծոյ , ծնեալն
յԱստուծոյ հօրէ միածին նախ քան զամե-
նայն յաւիտեանս : Աստուած յԱստուծոյ ,
լոյս 'ի լուսոյ , Աստուած ճշմարիտ , յԱս-
տուծոյ ճշմարտէ , ծնունդ՝ և ոչ արարած :
Նոյն ինքն համագոյակից հօր . որով ամե-
նայն ինչ եղև . . . որ յաղագս մեր մարդ-

կան և վասն մերոյ փրկութեան իջեալ 'ի
յերկնից՝ մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ
կատարելապէս 'ի Մարիամայ սրբոյ կու-
սէն՝ հոգւով սրբով » :

Այսպէս ճշմարտութիւնը երկու ծայրից
միջինն է . ոչ շիտրոշակ և ոչ բաժանուշակ,
այլ ՄԻՈՒԹԻՒՆ կամ խառնուճի երկուց բնու-
թեանց 'ի մի անձն Քրիստոսի . Աստուած
— Մարդ :

Ե

Աստուած մի է . Հայր, Արդի և Հոգին
սուրբ :

Հայր Աստուած մարմնացած չէ, և ոչ
իսկ սուրբ Հոգին . բայց Հայր է յԱրդին,
և Հոգին սուրբ կը յառաջագայի 'ի Հօրէ
և յԱրդւոյ : Յիսուս, Արդին Աստուծոյ,
մարդ եղաւ, եւ ունի լրումն աստուածու-
թեան : Չէ Հայր, և սակայն ով որ զինքը
կը տեսնայ, կը տեսնայ զՀայր . չէ Հոգին
սուրբ, և սակայն է բոլոր 'ի Հոգին սուրբ,
որ կը յառաջագայի իրմէ և է իր յատուկ
հոգին :

Աւրեմն Քրիստոս է միայն ճշմարիտ
Աստուած, և ամենայն արարած որ կը
ցանկայ առ Աստուած, կը ցանկայ առ Յի-
սուս Քրիստոս, նոյն իսկ այն ատենն ալ
երբոր դեռ զինքը չճանչնար : Չինքը ճանչ-
նալը ճշմարտութիւն և կեանք ճանչնալ է .

դինքը չճանչնալը՝ չգիտնալ է մի միակ հարկաւոր բանը . դինքը սիրելը՝ է ծայրագոյն բարիք այս աշխարհքիս և յաւիտենականութեան մէջ :

Յիսուս Քրիստոս արարիչ է երկնի և երկրի , միջնորդ ընդ յաւիտենականութիւն և ընդ ժամանակ , ընդ Աստուած և ընդ արարածս : —

— Ի նմա կը բովանդակի բոլոր կրօնքը , այսինքն այն կապը որ կը միացընէ զԱստուած ընդ մարդկան , և զմարդ ընդ Աստուծոյ : Իրմով և իրեն համար են ամենայն ինչ . և մասնաւորապէս մենք , որ ենք իր բանաւոր արարածները : Իր սուրբ հոգին է նախատիպ բոլոր հոգեւոր և անտեսանելի աշխարհի , և իր մարմինը՝ նախատիպ բոլոր նիւթեղէն աշխարհի :

Յիսուս է գերագոյն մարդ , մարդ մարդկան , այն՝ որուն համար ստեղծուած են ամենայն մարդիկ , կեդրոն արարչութեան , պատճառ էութեան ամենայն գոյութեանց . ասկէ զատ , սկիզբն և վախճան ամենայն իրաց , վասն զի ինքն է միայն Աստուած կենդանի :

Ի նմա բովանդակեալ են գիտութեան և իմաստութեան ամենայն գանձերը , 'ի նմա է արարչութեան բոլոր գաղտնիքը :

Իրմով և 'ի նմա Աստուած մեր հայրը կ'ըլլայ . և իր մարդեղութեամբը լցուած է այն անչափելի վիհը , որ կը բաժնէ զյաւիտենականութիւնը ժամանակէն , արարիչն ա-

բարածէն , անասհմանը սահմանաւորէն :
Յիսուս երկրիս վրայ երկինք է . և Եկեղե-
ցին անոր մայրը կ'անուանէ « Դուռն երկ-
նից » :

Այն օրն որ Աստուած եղաւ՝ Յիսուս ,
ամենէն մեծ օրն է որ աշխարհքիս վրայ
ծագած ըլլայ :

2

Կոյսն Մարիամ՝ է ճշմարտապէս Մայր
Աստուծոյ , վասն զի է մայր Քրիստոսի ,
որ է Աստուած :

Մարիամ անանկ հարկաւոր է Յիսուսի՝
ինչպէս Հայրն Աստուած . առանց իր մօրը
չէր կրնար Յիսուս ըլլալ , այսինքն Բանն
Մարմնացեալ :

Ս . Կոյսն Յիսուսի բոլոր մեծութեանցն
հաղորդակից է : Անոր հետ և անով է թա-
գուհի Եկեղեցւոյ և աշխարհի :

Անով և անոր պատճառաւ , անարատ է
'ի յղութեան , միանգամայն 'ի սկզբնական
մեղաց և ուրիշ ամէն մեղքերէ ազատ :
Անով և անոր պատճառաւ Մարիամու կու-
սութիւնը հրաշքով բեղնաւորեցաւ . որ աշ-
խարհքիս սկիզբէն եղած բան չէր :

Թէ որ Քրիստոս մեր գլուխն է և մենք
իրեն անդամներն ենք , Ս . Կոյսը կրնանք
նմանցընել պարանոցի որ անդամները գլու-
խոյն հետ կը միացընէ :

Մարիամաւ Յիսուս եկաւ մեզի , և Մա-

րիամաւ միայն պիտի երթանք առ Քրիստոս :

Քողորականք չեն կրնար ըմբռնել այս սիրոյ և միութեան խորհուրդը : Մարիամու տրուած յարգութիւնը վերցընելով, իբրև թէ աւելի վեհ ընել կ'ուզեն դքրիատոնէութիւնը . չեն մտածեր որ պարանոցին դարնելով գլուխը կը կտրեն :

Է

Քողորականք կը մեղադրեն զմեզ թէ ինչո՞ւ Միջնորդ անունը կու տանք կուսին Մարիամայ . չեն տեսներ որ այդ փառաւոր պատիւն անոր աստուածային մայրութեան անմիջական հետեւանքն է :

Յիսուս Քրիստոս Միջնորդ է , վասն զի ճշմարիտ Աստուած և ճշմարիտ մարդ է : Կատարեալ յաստուածութեան և 'ի մարդկութեան , զԱստուած 'ի մարդ , և զմարդ յԱստուած կը փոխանցէ , զյաւիտենականութիւնը 'ի ժամանակն , և զժամանակն 'ի յաւիտենականութիւն , անսահմանն 'ի սահմանաւորն , և զսահմանաւորն յանսահմանն . աս կերպով Միջնորդ է :

Ըստ Ս . Կատարինեայ Սիենացւոյ մեծ մտածութեանը՝ ինքն է այն խորհրդաւոր կամուրջն որ անսահմանին և սահմանաւորին երկու ափունքը իրարու կը կապէ : Մէկ ափունքէն մէկալ ափունք բան մը չկրնար անցնիլ , բայց եթէ ան կամրջէն :

Անկէ ամէն բան յաւիտենականութենէ 'ի ժամանակն կ'անցնի, անկէ դարձեալ ամէն բան 'ի ժամանակէն 'ի յաւիտենականութիւն կ'անցնի, և կ'երթայ յԱստուած կը վերջանայ:

Այս կամուրջը մէկ կամար մը միայն ունի. և երկու ափուներին ալ ըլլալով, երկու ափանց վրայ ալ յենած է ամբողջապէս: Մէկ ծայրը Հայրն է, սկիզբն ամենայնի, ուսկից ամենայն ինչ առաջ կու գայ. միւս ծայրն է Մարիամ, արարածներուն մէջ առաջինը, որ անմիջապէս այս կամրջին հետ հաղորդուած է, ինչպէս ինքն իսկ Հայրն հաղորդուած է: Ուրեմն Մարիամ այն է՝ որ ամենայն ինչ նախ կ'ընդունի, և հետեւաբար ամենայն ինչ կը հաղորդէ անոնց որ սահմանաւորին ափանցը վրայ են:

Եւ յիրաւի, ինչպէս ոչ ոք կրնայ երթալ անսահմանին ափուները կամ առ Հայր, առանց այն կամրջէն անցնելու որ է Յիսուս Քրիստոս, այսպէս ալ ոչ ոք կրնայ նոյն կամրջին հասնիլ՝ առանց ափուներին այս ծայրէն, կամրջին այս գլխէն անցնելու, որ է Մարիամ, Մայրն Կոյս: Նոյնպէս անսահմանին ափուներէն կամ 'ի Հօրէ բան մը մեզի չկրնար գալ, առանց այն կամրջէն անցնելու՝ որ է Յիսուս Քրիստոս. դարձեալ չկրնար կամրջէն ինչուան մեզի բան մը գալ, առանց կամրջին գլխէն, սահմանաւոր ափանց ծայրէն անցնելու, որ է Մարիամ:

Ուրեմն Հոգևով սրբով շնչուած կը կոչէ
Եկեղեցին զՄարիամ ճշմարիտ Միջնորդ
մեր և իր Որդւոյն մէջ, և թէ ոչ ոք կրնայ
Յիսուսի գալ եթէ ոչ միջնորդաւ Մարիա-
մու, և թէ բան մը երկնքէն երկիրս չգար,
և ոչ երկրէս երկինք կ'անցնի, եթէ ոչ Մա-
րիամու միջոցաւ:

Ուրեմն այս մտքով է ինքը մեր Միջ-
նորդը:

Ը

Սուրբ կուսին կեանքը խորին խորհուրդ
մըն է: Երբ մտածէ մարդ անոր աստուա-
ծային մայրութիւնը, այնպիսի անչափելի
մեծութիւն մը կը նկատէ, զոր Եկեղեցւոյ
վարդապետ մը (*) չէր վախճար տեսակ մը
անասանանոցրիւն անուանել: Ինչպիսի միա-
ւորութիւն, ընդ մէջ այն հրաշալի Մօր և
Որդւոյն Աստուծոյ, զոր ինն ամիս իր
կուսական արգանդին մէջ կրեց: Եւ սա-
կայն մարմնաւոր միաւորութիւնը աւելի
նուազ էր, քան թէ հոգւոր միաւորու-
թիւնը Որդւոյն և Մօր:

Ի Մարիամ, ինչպէս ՚ի Յիսուս, ամե-
նայն ինչ ՚ի Հոգին սուրբ է, որ է միաւո-
րութիւն, սէր, կեանք և կատարելութիւն:

(*) Սուրբ Պոնափենդուրա:

Թ

Մարիամու կեանքը իրեք մաս կը բաժնուի . կամ թէ ըսենք իր ունեցած անպատմելի սէրն երեք մասունք ունի . սէր Աստուծոյ , սէր Յիսուսի և սէր Եկեղեցւոյ :

Մինչև մարդեղութեան օրը՝ Աստուծոյ սիրովը լցուած էր իր սիրտը . այս սէրը եղաւ Մարիամու սէր մայրական , երբ Աստուած իր որդին եղաւ . և վերջապէս այս սէրը խաչին տակը երրորդ անգամ մըն ալ փոխուեցաւ և եղաւ սէր ամեղ , զորս Ս . Յովհաննէս առաքեալը կը ներկայացընէր Գողգոթայի վրայ :

Ուրեմն արդարութեամբ և իրաւամբք Եկեղեցին Երանուհի Աուսին մեծ պատիւ կը նուիրէ , եւ այնպիսի սերտ սիրով զինքը կը սիրէ :

Ժ

Աւետման վրայ խօսելով , մէկ երկու բան ալ Հրեշտակաց վրայ ըսենք :

Ներկայ ժամանակացս մեծ հերետիկոսութիւնն է չհաւատալ որ հոգևոր և գերբնական աշխարհք մը կայ : Ուրիշ բանի չեն հաւատար հիմա , բայց միայն ինչ որ կը տեսնեն , ինչ որ կը շօշափեն : Եւ սակայն աւելի իսկական էութիւնները , թէ որ կրնանք այսպէս ըսել , անոնք են , որ

չեն տեսնուիր ու չեն շօշափուիր : Քան զամենայն էակս աւելի իսկականն Աստուած է, որ քան զամէնն աւելի անտեսանելի է : Ի մարդն հոգին աւելի իսկութիւն, աւելի կեանք ունի քան թէ մարմինը : Այսպէս ալ հասկընալու է աշխարհքիս համար :

Հրեշտակներն անտեսանելի էակներ են, որ զաշխարհս կը պահպանեն ու կը կառավարեն : Անոնց զօրութիւնը և անոնց էութեան կերպը մարդ չկրնար ըմբռնել : Աստուած անոնց ձեռքով երբեմն մեծ պարագայից մէջ կը յայտնէ մարդկանց իր կամքը . եւ այս առիթներուն մէջ մարդկային կերպարանք կ'առնեն հրեշտակները :

Հաւատքը հրեշտակաց վրայ մեզի քիչ բան կը սովորեցընէ : Աս միայն կ'ըսէ թէ կան, որ հոգիք են, և թէ ոմանք Աստուծոյ հաւատարիմ մնացին, և յաւիտենական փառաց մէջ են, և թէ ոմանք ալ հպարտութեամբ ապստամբելով յաւիտեանս դատապարտուեցան :

Այս ալ դարձեալ կը վարդապետէ, որ թէ բարի և թէ չար հրեշտակները՝ մարդկանց և տարերաց վրայ կրնան ներգործել :

Ս. Պօղոս Առաքեալն յայտնապէս կը վարդապետէ, առ Եբրայեցիս թղթոյն մէջ, թէ « Բոլոր հրեշտակները աշխարհքս կառավարելու պաշտօնն ունին » :

Ամէն դարու մարդիկ կը միաբանին հրեշտակաց հաւատարմութեանը : Մեր այս աշխարհքիս վրայ ըրած ընտրութեանն համե-

մատ, յաւիտենականութեան մէջ մասնա-
կից պիտի ըլլանք կամ երջանկութեան ու
փառաց առջիններուն, և կամ պատժոց և
անիծից երկրորդներուն:

Այս ամէնը կրնայ կարգէ դուրս բան մը
երեւնալ կարճամիտ դարուս, բայց այսու
ամենայնիւ ճշմարտութիւն է: — Թէ որ
քրիստոնեայ կ'ուզենք ըլլալ՝ պէտք է որ
հաւատանք ոչ միայն Հրեշտակաց եւ սա-
տանայից էութեանը՝ հապա նաև անոնց
աշխարհքիս վրայ ունեցած ներգործու-
թեանը: — Աւետարանը այսպիսի իմաստ
ներով լի է:

Անկման օրը Հրեշտակ մը երեցաւ Ե-
ւայի, փրկութեան օրն ալ Հրեշտակ մը ե-
րեցաւ Մարիամու: Եւա, անհաւատարիմ
կոյսը, հաւատաց անհաւատարիմ Հրեշ-
տակին և մեր կորստեանը պատճառ եղաւ:
Մարիամ, սուրբ կոյսը, հաւատաց հաւա-
տարիմ Հրեշտակին և փրկեց զմեզ:

Աւետման օրը Գաբրիէլ Մարիամու, ի-
բրև առ թագուհին հրեշտակաց, բոլոր հրեշ-
տակաց դասուն հանապազօրեայ սղոյնը
բերաւ. Եկեղեցին ալ կ'ընկերանայ երկրիս
վրայ անոնց հետ, ըսելով. Ողջոյն քեզ Մա-
րիամ:

Բ Ե Թ Ղ Ե Հ Է Մ

Ա.

Որդւոյն Աստուծոյ մարդեղութենէն
վերջը, կոյսն Մարիամ Նաղարեթէն ելաւ,
ու գնաց իրեք ամիս իր աղգականին Ե-
ղիսաբեթի քով, հին Քերրոն քաղաքը,
այն տեղը՝ ուր ըստ աւանդութեան թա-
ղուած էին Աբրահամու, Իսահակայ և
Յակոբայ Նահապետաց սրբազան ոս-
կերքը:

Այն ատենը կը կրէր Եղիսաբեթ իր ար-
գանդին մէջ Մեսիայի կարապետը, որ ինքն
ալ մարգարէիցմէ գուշակուած էր, և որ
խաղաց ցնծալով մօրն որովայնին մէջ երբ
մօտեցաւ խոնարհ կոյսն, որ զԱստուած
կը կրէր:

Հոն Մարիամ ողջունուելով Եղիսաբե-

թէն Մայր Տեառն փառաւոր անուամբ՝ իր
խոնարհութեան և երախտագիտութեան
օրհնութիւնն երգեց, զոր ետքէն ամէն օր ի
րենց աղօթիցը մէջ քրիստոնեայք կը կըր-
կնեն. « Մեծացուցե՛ աւճն իմ զՏէր » :

Յովհաննու Մկրտչի ծննդենէն վերջը՝
Մարիամ Նազարէթ դարձաւ, ուր ողջա-
խոհն Յովսէփ հրեշտակէն իմացաւ իր հար-
սին աննման կոչումն և Մարդեղութեան
խորհուրդը: Ուրեմն Ս. Յովսէփ առաջին
մարդն է, որուն յայտնուեցաւ Աստուծոյ
մեծ գործոյն կատարումը:

Մարիամու կոչմանէն ետքը աւելի հրա-
շալին՝ Յովսէփայ կոչումն է: Արկնաւոր
Հօր տեսանելի փոխանորդն, երկրիս վրայ
տեսնուած ամենէն սուրբ էակաց աւան-
դապահն եղաւ, որ են Յիսուս և Մարիամ:

Ուրիշ մարդիկ տղայ կ'որդեգրեն, Յի-
սուս հայր մը հայրազրեց, և այս հայրա-
զրեայը Մարիամու պէս խոնարհ և ողջա-
խոհ, անոր պէս և անոր հետ ընդունեցաւ
մարմնացելոյ Բանին մանկութիւնը խնա-
մելու ծածուկ և բոլորովին աստուածային
պաշտօնը:

Յովսէփ կը բնակէր 'ի Նազարէթ, ուր
դեռ ևս կը տեսնուին իր տանն աւերակ-
ները: Արուեստով ալ հիւսն էր:

Բ

Բայց Քրիստոս Նազարէթի մէջ պիտի
չծնանէր:

« Եւ դու Ֆեթղեհէմ երկիր Յուդայ, Մի-
քիա մարգարէն եօթը դար առաջ ըսեր էր,
« Վերջինը չես Յուդայի քաղաքներուն
մէջ, վասն զի քեզմէ պիտի ելլէ այն իշ-
խանը, որ Իսրայէլի իմ ժողովրդեանս վրայ
պիտի տիրէ » :

Հրէից մէջ այս մարգարէութիւնը շատ
նշանաւոր էր :

Ֆեթղեհէմ Գաւթի քաղաքն էր, և իր
ցեղին խանձարուրքը. իրաւացի էր որ ճշ-
մարիտ Գաւթն ու Իսրայէլի ճշմարիտ
թագաւորն այն քաղաքն ընտրեր իր ծնըն-
դեան տեղը :

Օգոստոս կայսրն, որ այն ատեն բոլոր
աշխարհի տէր էր, առանց իսկ իր գիտնա-
լուն նախախնամութեան գործիքն եղաւ
աստուածային պատգամը կատարուելուն :
Հռովմէն հրաման եղաւ որ բոլոր Հռով-
մէական պետութեան հպատակ ազգաց
ընդհանուր աշխարհագիր ըլլայ : Հրէաս-
տան ալ որ այն ատեն Հռովմէական կայ-
սրութեան հարկատու էր, այս հպարտ մտա-
ծութեան պէտք եղաւ որ հնազանդի : Ս. յս
մեծ գործողութիւնը գիւրացընելու հա-
մար, ամէն ընտանեաց հրաման եղաւ որ
պայմանեալ ժամանակին իրենց ցեղին գըւ-
խաւոր քաղաքը ժողուին : Յովսէփ և Մա-
րիամ, ձմեռուան ցրտին չնայելով, Նա-
զարէթէն ելան :

Գ

Սուրբ Կոյսն եւ սուրբն Յովսէփ գէպ 'ի
Բեթղեհէմ ճամբայ ելան որ Նազարէթէն
երեք օրուան ճամբայ հեռու էր, և Գեկ-
տեմբերի Չկին գիշերը իրենց նախահարց
քաղաքն հասան, ուր բազմութիւն օտա-
րականաց ժողուած էր: Մարիամ և Յով-
սէփ աղքատ էին, Բեթղեհէմացիք ալ չէին
գիտեր թէ այն անձանօթ ճամբորդաց հետ
իրենց քաղաքը կը մտնէր երկնից և երկրի
գանձը, իրենց քաղաքին խոստացեալ
փառքը:

Բայց փառաւոր ժամը կը մօտենար, և
Որդին Աստուծոյ, աշխահքիս վրայ երե-
նալու համար, թողլու վրայ էր այն սըր-
բազան տապանակն ուր ինն ամսէ 'ի վեր
կը հանգչէր:

Մարիամ և Յովսէփ պանդուկներու գրո-
ներէն վաճառելով իրենց պապուն Գաւ-
թի հին բերդին աւերակաց մէջ պատասպա-
րան մը փնտուցին, և խոնարհութեամբ
այրի մը մէջ բնակեցան, որ ըստ Պաղես-
տինի սովորութեան հովուաց եւ խաչանց
պատասպարութեան տեղն էր:

Դ

Կէս գիշեր էր և խաւարն՝ նշան մեղաց,
պատած էր երկրիս երեսը:

Սուրբ Կոյսը բողորովին իր միտքը յԱստուած ամփոփած, և անոր սիրովը բորբոքեալ, ծնաւ զմանուկն Յիսուս ոչ միայն առանց ցաւոց, այլ և անպատմելի ուրախութեամբ, զոր լաթով պատեց ու մարիմը մէջ պառկեցուց:

Մարիամ և Յովսէփ, կտակարանաց տապանակին վրայի երկու ոսկիէ խոնարհեալ քէրովքէից պէս կ'երկրպագէին Յիսուսի: Իրենց աչքովը կը տեսնային, իրենց ձեռքովը կը շօշափէին զԱստուածն Աբրահամու, Իսահակայ և Յակովբայ. մարգարէից Մեսիայն, զցանկացեալն յաղագաց և զփրկիչն եւ ստեղծիչ աշխարհի:

Սուրբք քան զհրեշտակս, հրեշտակաց հետ կը պաշտէին զանիկայ:

Ե

Բայց ինչո՞ւ քանն մարմնացեալ աշխարհքիս մէջ երևնալու ատեն իր սուրբ մարդկութեան փառքը կը ծածկէ ամէնուն աչքէն: Արդարեւ ի՞նչ աւելի փառաւոր՝ աւելի թագաւորական՝ աւելի աստուածային քան կայ քան այդ մարմինը յորում աստուածութիւնն է, և այնպէս միացեալ ընդ քանին որ Աստուծոյ մարմինն ու կենդանի տաճարն է:

Ահա հոս է Քրիստոսի երկրորդ խորհուրդը որիչ 'ի մարդեղութենէ թէպէտ ոչ քաժանեալ: Այս է փրկութեան խորհուրդը,

որով մարդացեալ Արդին Աստուծոյ, կ'ըլ-
լայ փրկիչ և զոհ աշխարհի, իր վրայ բառ-
նալով մեր մեղքերն ու թշուառութիւննե-
րը, վշտերը, նուաստութիւնները, և
մահն իսկ, որոնք մեղաց հետեանք ու պա-
տիժ են:

Այս դիտելու արժանի որիշութեանը
վրայ դեռ վերջը կը խօսինք, որն որ անդէն
'ի սկզբանէ մարին նուաստութենէն ու լա-
ցէն հարկաւոր էր: Թէ որ մարդս անկեալ
չըլլար (*), թէ որ իր նախնական անմեղու-
թեանը մէջ մնացած ըլլար, Մարդեղու-
թեան խորհուրդը ոչ հարկաւոր և ոչ իսկ
ծածկեալ կ'ըլլար: Տեառն մերոյ փառաւոր
և աստուածացեալ մարդկութիւնը պերճ և
հրաշալի կ'ըլլար՝ ինչպէս որ արժանի էր
Աստուծոյ մարդեղութեանը. Ս. Պօղոսի
ըսածին պէս կը մնար՝ ի ձև. աստուածոչքեան,
և չէր ոչնչանար ի ձև. գերշոյ:

(*) Այն փիլիսոփայական և աստուածաբանա-
կան կարծիքը, թէ՛ Արդւոյն Աստուծոյ մարդեղու-
թիւնը անկախ է մարդոյս անկմանէն, և թէ կրնար
ըլլալ առանց սկզբնական մեղաց՝ ընդունելի է ա-
մէն ծանրագլուխ և սուրբ վարդապետներէն, և
կատարելապէս թոյլ տուեալ է ընդունելու այս
վարդապետութիւնս: Այն աստիճանի հաստա-
տուն են այս նիւթոյս համոզիչ պատճառները որ
ես իմ կողմանէս Յիսուսի Քրիստոսի խորհուրդը
ըմբռնելու համար հիմնական և անանօրինելի կը
սեպեմ:

Այս է փրկչին Աստուծոյ աղքատութեան, անչքութեան, փոքրկութեան և ուրիշ նուաստութեանց գաղտնիքը: Մուսհասկընալէն է որ շատերը կը գայթակղին քրիստոնէից Աստուծոյն վրայ, և չեն ուզեր ճանչնալ իր աստուածային մեծութիւնները զորս իր սիրոյն անչափութիւնը միայն կը ծածկէ մեր աչքէն:

2

Ի՞նչպէս կրցաւ ծնանիլ մանուկն որ 'ի մարին' առանց իր մօրը կուսութիւնն արատելու:

Հոս Քրիստոսի ծննդենէն իսկ կը յայտնուի մեզի իր մարմնոյն փառացը մէկ ճառագայթը: Մարդացեալն Աստուած ծածկեց իր փառքը մեղաց զգեստով իր եղբարցը աչքէն միայն իր գթութեամբն ու իմաստութեամբը: Այսու ամենայնիւ իր կենաց մէջ հինգ անգամ իմացուց իր յարութեան և համբարձման փառքը, առ վայր մի վերցընել ուզելով մեր հաւատոց առջևի քողը. և Աւետարանին մեզի աւանդած գլխաւոր առիթներն են իր ծնունդը, 'ի Նազարէթ հրէից մէջէն հրաշալի կերպով աներևոյթ ըլլալը, որոնք կ'ուզէին զինքը քարկոծել. Գեննեսարեթայ լճին վրայ փոթորկի ժամանակ Պետրոսի ու բոլոր առաքելոց երևնալը. ևս առաւել թաքօր լերան վրայ այլակերպութիւնը, բայց գլխաւոր

ւոր հաղորդութեան մէջ էապէս ներկայութիւնը, երբ ինքն իսկ իր չարչարանաց նախընթաց գիշերը իր ձեռքովը իր երկրպագելի մարմինը բաշխեց Առաքելոց: Արդին Աստուծոյ այս զանազան առթից մէջ, առ վայր մի իր մարմնոյն տկարութենէն ազատ կը բարձրանար 'ի վեր քան զամենայն երկրաւոր օրէնս, ըստ հոգւոր՝ երկնային և փառաւորեալ մարմնոց օրինացը. և նուրբ իբրև զհոգի, անտեսանելի, անչօշափելի, բոլորովին երկնային՝ կը ծնանէր 'ի կուսէն, իր միակ մարմնոյն իսկական ներկայութիւնը կը բազմացընէր յընթրիսն, և իր ուրիշ հրաշքները կը գործէր:

Հրաշք են մեզի համար, բայց ոչ նաև իրեն համար, վասն զի Աստուծոյ գիմաց հրաշալի և կամ գերբնական բան չկայ:

Է

Մտոյն վրայօք խորհրդածութիւն մը: — Կան խել մը բարեպաշտ անձինք, և աւելի ըսեմ ջերմեռանդ՝ քան քրիստոնեայններ, որոնք կ'զգացուին մանաւանդ տեսնալով այն գեղեցիկ տղան ոսկեգոյն և գանգուր մազերով, կապոյտ աչուի, վարդագոյն պզտի բերնով, ու փափուկ և մերկիկ մարմնովը խոտին վրայ դրած. կարծես թէ իրենց բարեպաշտութեանը ուրիշ պատճառ չկայ:

Ծանրագլուխ քրիստոնեայն աւելի
բարձր մտածութիւն ունի : Զսիրեր զմա-
նուկն Յիսուս վասն զի ճերմակ է , վարդա-
գոյն է , վասն զի պինդ անկողնի վրայ
պառկեր է . հապա կը սիրէ վասն զի Աս-
տուած է . և ոչ Աստուած մըն է միայն ,
հապա միակ Աստուած է յաւիտենական ,
կենդանի և ճշմարիտ , այն որ ստեղծեր է
զերկինս և զերկիր : Եւ երբոր կը տեսնայ
այն հզօր Աստուածն այդ անհուն նուաս-
տութեան մէջ , իրենց խեղճութիւնները
վրան առած , և իրենց փրկութեան զոհ
եղած , կ'ըմբռնէ մանուկ Յիսուսին ինչ
ըլլայր և իրենց սիրտը կրօնական զգաց-
մամբ լեցուած՝ ճշմարիտ , մեծ և Աստու-
ծոյ արժանավայել սիրով կը բորբոքի :

Ը

Ծննդեան առջի գիշերը Բեթղեհեմի շըր-
ջակայից հովիւները իրենց ոչխարները կը
պահպանէին : Մանուկն Յիսուս այն պարզ
ու աղքատ մարդիկն ընտրեց իրեն երկրպա-
գու : Թէ որ թագաւոր է հրեշտակաց , աղ-
քատաց ալ հայր է , մխիթարիչ և բարեկամ
անոնց՝ զորս կ'արհամարհէ աշխարհք :

Իր հրեշտակներէն մէկը խրկեց , որ լու-
սափայլ դէմքով երեցաւ անոնց . և երբոր
անոնք սկսան վախնալ . « Մի վախնաք ,
ըսաւ իրենց երկնից պատգամատուն , ա-
հաւասիկ ձեզի մեծ ուրախութեան մը ա-

որ այն երեք սուրբ թագաւորաց անուններն էին՝ Գասպար, Մելգոն և Բաղտասար: Հրէից ազգէն չէին, և չէ թէ միայն թագաւոր, հասլա նաև Մոգ էին, որ ըստ հին արևելեան սովորութեան, գիտութեանց ետևէ եղողին կ'ըսուի: Այսպէսով նորածին Քրիստոսի, գիտութեան և թագաւորութեան երախտայրիքը բերին:

Ճ

Իր ծննդենէն ութ օր վերջը թլիաատուեցաւ մանուկն Յիսուս ըստ օրինացն Մովսէսի: Յովսէփ և Մարիամ խորհրդաւոր անուն մը դրին անոր, որ երկնքէն տուն տրուած էր իրենց, և է ՅԻՍՈՒՍ:

Յիսուս՝ փրկիչ ըսել է, անուն գթութեան և թողութեան:

Յովսէփ թլիաատեց զմանուկն. նշանական արարողութիւն մըն էր յորում արիւնք կը թափուէր, և կը յիշեցընէր թէ որդին Աստուծոյ որդի Աղամայ պիտի ըլլար զմարդիկ փրկելու համար: Հայրն երկնաւոր, որ զմեզ այնչափ սիրեց մինչև իր միածին Արդին տուաւ ՚ի զոհ քաւութեան, Յովսէփ եղաւ որ այն երկնաւոր արեան առաջին կաթիլները թափեց, որ մեր փրկութիւնը պիտի ըլլար:

Յիսուս, տէր օրինաց և երկնից և երկրի կենդանի օրէնք, չէր ընդ Մովսիսական օրինօք. բայց պէտք էր ընուլ զամենայն ար-

դարութիւն, և պատշաճ էր որ ինչպէս
մեզաց պատիժը պիտի քաշէր՝ նմանապէս
նշանն ալ ունենար :

ԺԱ.

Չարք չեն սիրեր զՅիսուս Քրիստոս : Ասով
Փրկչին կեանքը երկար հալածանք մը
եղաւ :

Հերովդէս ալ, որ Երուսաղեմայ թագաւոր
էր ու Մոզուց գալստենէն իմացաւ
խորհրդաւոր թագաւորին ծնունդը՝ որուն
աշխարհք կը սպասէր, Մեսիային գալըստեան
մասնակից էր. կը կարծէր որ այս թագաւորս
յաղթողի մը պէս կարգէ դուրս իշխանութեամբ
մը պիտի երևնար : Սկսաւ իր թագին վրայ
վախնալ, և հրաման հանեց որ Բեթղեհեմի բոլոր տղաքը
սրէ անցընեն :

Բայց այն միայն ազատեցաւ զորն որ
բանաւորին անդթութիւնը կը փնտռէր :
Յովսէփ՝ երկնային ազդեցութեամբ իմանալով
վտանգը, առաւ զտղան և անոր մայրն
ու Եգիպտոս փախաւ :

Սուրբ ընտանիքը երկուք ու կէս տարի
հոն բնակեցաւ, մինչև Մարդեղութենէն
երկու տարի վերջը Մարտի 25-ին մեռաւ
տղուն հալածիչը : Քրիստոնէական և հրէական
հին աւանդութիւններէն զիտենք որ Հրէաստանի
շատ ընտանիքներ նոյն

ատենը Հէրովդեսի անգթութիւններէն ազատելու համար փախեր էին : Գրեթէ ամէնքն ալ՝ Յովսէփայ Մարիամու և Յիսուսի հետ Մեմփիսի մօտ պղտի քաղաք մը բնակեցան, ուր առաջուց Հրէայք կը բնակէին : Այս տեղւոյս անունը մարգարէաբար թերեւս, յոյս կամ արեգակն կ'ըսուէր : Հոն բնակեր էին ատենօք Յովսէփ Յակովբայ որդին, և Մովսէս՝ Իսրայելացոց փրկիչը :

Մանկանն Յիսուսի պանդխտութեան սրտաշարժ յիշատակը պահուեցաւ այն անուանի անապատաւորներէն կամ ճգնաւորներէն, որոնք հաշակեալ էին իրենց սուրբ վարուքը Եկեղեցոյ առաջին դարերուն . և Ս . Մարկոս աւետարանիչն ալ առաքեալն Եգիպտոսի՝ այն սրբազան տեղերը հաստատեց իր աթոռը :

Յովսէփ և Մարիամ՝ երկու տարի ու կէսէն վերջը նորէն Նազարէթ դարձան հոն ծածկելու իրենց գանձը :

Ն Ա Ջ Ա Ր Է Թ

Ա.

Որդին Աստուծոյ իր առջի երեսուն տարին Նաղարէթ պզտի քաղաքին մէջ անցուց բոլորովին անձանօթ յաշխարհէ :

Ս . Յովսէփայ իր հայրազրելոյն հետ հիւանութեան խոնարհ և ծանր արուեստը կ'ընէր , անանկ որ ինչուան երկրորդ դարուն սկիզբները դեռ կեցած էր արօր մը որ իր մէկ պզտի ձեռագործն էր :

Յիսուս՝ նախ սկսաւ օրինակ տալ ասպաշխարութեան , խոնարհութեան և հնազանդութեան , և յետոյ ուսուցանել : Սրբազան ըրաւ զաշխատութիւնը՝ որ մարդուս մեղանշելէն վերջը՝ իբրև իրեն պատիժ մը համարուած էր , ու լուռ կենալով , հնազանդելով և աշխատելովը՝ կ'ուսուցանէր

մեզի իր Աւետարանին մէջի թերևս ամենէն դժուար դասը :

Մենք 'ի բնէ 'ի հպարտութիւն հակամիտելով կը կարծենք որ սրբութիւնը մեր գործոցը մեծութենէն ու երևելիութենէն կը չափուի , որով առանց իսկ մեր գիտնալուն , աւելի մարդկային փառաց կը ցանկանք քան թէ աստուածային : Յիսուսի , Մարիամայ և Յովսէփայ Նազարեթի մէջ անձանօթ , միակերպ և արտաքուստ անօգուտ երեցած երկայն տարիներովն անցուցած կեանքն այս վտանգաւոր սխալմունքս կը յանդիմանեն :

Քրիստոսական սրբութեան և Աստուծոյ ճշմարիտ ծառայութեան հիմն է մեր ամէն օրուան պղտի գործերն ալ աղէկ կատարել , մեծ սիրով ու մաքուր դիտաւորութեամբ . մեր կենաց վշտերն ու հասարակ աշխատութիւններն Աստուծոյ նուիրել , աղօթել , քիչով գոհ ըլլալ ու շատ սիրել :

Գիտմամբ է ուրեմն որ Հոգին սուրբ աւետարանչաց տուն տալու ժամանակ՝ Քրիստոսի Նազարեթի մէջ անցուցած տարիներուն վրայ լռութեամբ կ'անցնի . աստուածային լռութիւն , որ աւելի կը սորուեցընէ քան զամենայն ճառախօսութիւնս :

Անկարելի է մարդուս երևակայել , թէ արդեօք ինչ աստիճանի աստուածային խօսակցութիւններ կ'ընէին Յիսուսի հետ Մարիամ և Յովսէփ . ինչպիսի կատարեալ կրթարան աստուածային սրբութեան : Մա-

նուկն Յիսուս ինքնին իր հօրն ու մօրը կը սորուեցընէր, Աստուծոյ գաղտնիքը կը բացատրէր, « զոր ոչ ոք կը ճանչնայ եթէ ոչ Արդին, և որուն Արդին կ'ուզէ յայտնել » :

Մարիամ և Յովսէփ կրօնաւորական կենաց նախընծայ վարժապետքն են, յորում հոգին մտաւորական կենօք աւելի մտադիր կ'ըլլայ Յիսուսի գաղտնի բանիցը: Երանի ուրեմն անոնց զորոնք կը կոչէ Աստուած 'ի վիճակ իր ծածուկ և սուրբ ճառայութեանցը՝ որով և լաւագոյն վիճակն ընտրած կը սեպուին:

Բ

Իսրայէլացւոց տղաքը տասուերկու տարեկան որ կ'ըլլային՝ կը սկսէին ըստ օրինացն Մովսէսի, հասարակաց գործոց մէջ մտնալ: Մինչև հիմա ալ հրէից մէջ մեծ հանդիսով կը կատարուի այս օրս:

Երբոր Քրիստոս այն տարին հասաւ՝ Յովսէփ և Մարիամ Երուսաղէմ տաճարը տարին զինքը Զատիկի տօնին, և Փրկչին մանկութեան վրայ ինչպէս խորհրդաւոր բօղը օր մը վերցուեցաւ:

Սուրբ ընտանիքը սահմանեալ արարողութիւնը կատարելէն վերջը բաղմաթիւ կարաւաններուն մէկուն հետ ճամբայ ելան, որ նոյն զատիկի օրերը Հրէաստանի ճամբաներուն վրայ լեցուն էին:

Ճամբայ ելլալու իրիկունը Յովսէփ և

Մարիամ փնտուեցին ու չգտան զՅիսուս
զորն որ կը կարծէին որ իրենց ճանապարհորդակիցներուն մէկուն հետ ըլլայ : Նոյն ճամբով ետ դարձան տղան փնտուելու , ու տաճարին մեծ սրահներուն մէկուն մէջ տեսան՝ որ վարդապետներու և դպրաց հետ կը վիճէր , որոնք իրեն խօսքերուն կարգէ դուրս իմաստութեանը վրայ զարմացած՝ ընդդէմ ամենայն սովորութեան իրենց ակնարկներուն մէկուն վրայ նստեցուցեր էին զինքը . Յիսուս օրէնքները կը բացատրէր և անոնց հարցմունքներուն պատասխան կու տար :

Արդեակ , ըսաւ Մարիամ , ի՞նչ ըրիր . Հայրդ և ես անհանգիստ գրեզ կը փնտուենք : Մայրաքար խօսեցաւ առ Արդին , բայց Յիսուս աստուածաբար պատասխան տուաւ իբրև կնոջ :

Ինչո՞ւ զիս կը փնտուէիք : Չէք գիտեր որ ես աւելի իմ Հօրս պէտք է ծառայեմ :

Այս ըսելով ոտք ելաւ և իրենց ետևէն գնաց . որով մարդկային գործն աստուածային գործոյն , և Մարիամու որդւոյն խոնարհ հպատակութիւնն Աստուծոյ որդւոյն անկախութեան հետ միացուց :

Նորադանդներէն շատերը , չեմ գիտեր ինչո՞ւ , այնչափ հակառակութիւն ունին Փրկչին քաղցր և ողջախոհ Մօրը դէմ՝ որ այս խօսքն ուրախութեամբ ձեռք կ'առնուն , ու սուրբ գրոց ազատ մեկնութեամբն՝ որ իրենց խելքովը կու տան , որպէս զի

դսուրբ Աոյսը նուաստացրնեն, ու Ակեղեցւոյ առ նա տուած յարգութիւնը ծաղրեն :

« Ուրիշ կնիկներու հաւասար տգէտ է, կ'ըսեն, Քրիստոսի խորհրդոցը. Յիսուսի մարդեղութեան կրաւորական գործիք միայն եղած, և այն պաշտօնը ըմբոսնելէն վերջը մերժուեցաւ իրմէ :

Տասնութը դարերու աւանդութիւնը կը բողոքէ նորադանդից դէմ. և Յիսուսի առ իր մայրն ըսած խորին խօսքերն աւելի ազնիւ կերպով կը մեկնէ :

Հոս տեղս Յիսուս՝ ինչպէս նաև վերջը Աանայ Գալիլեացւոց հարսնիքին ու Աափառնաուսի ժողովրդանոցին մէջ աատուածա՛ծապէս պատասխան կու տայ սրբոյ Աուսին և ոչ խատիռ : Աարծես թէ աւելի մեզի կ'ուզէ հասկըցնել քան թէ Մարիամու, որ իր երկնային առաքելութիւնն անհամեմատ վեր է իր որդիական պարտքէն. և թէ իր Հօրը բաներուն մէջ ուրիշ բան չճանչնար եթէ ոչ անոր կամքը :

Մանուկն Յիսուս իր ծնողացը խօսքին հնադանդելով տաճարէն ելաւ, ուր տասնութը տարի մէյմ՝ ալ պիտի չգառնար, և այնչափ երկայն ժամանակին մէջ իր վարուց պատմութիւնը սուրբ Աւետարանին այս կարճ խօսքին մէջ բովանդակած է .

« Եւ էր նոցա հնադանդ » :

Սուրբ գրոց խօսքերը քաջկրօնատղներէն ոմանք այս միջոցին համար զանազան պատմութիւններ կը հնարեն իրենց անհաւա-

տութեանը գործիք առնելու համար . և
տասնընթիւ , տասնըութը դարերէ վերջը՝
իբրև թէ իմացեր են որ հաշմանակաւարար ,
անտարակոյս , իր պատանեկութեան ժա-
մանակ Յիսուս Եգիպտացոց ծածկեալ
խորհրդոցը և կամ Նսսենեան խորհրդա-
ւոր վարդապետութեանն աշակերտելով ,
հոն անոնց մէջ բոլոր ստացեր է իր իմաս-
տութիւնն ու կարողութիւնը :

Այս իրենց երեակայեալ խնդիրն ըն-
դունելու ալ ըլլանք՝ անով ալ դարձեալ ի-
րենք հաստատութիւն մը չեն առնուր . վասն
դի եգիպտացոց խորհուրդներն և Նսսե-
նեան վանքերն ալ՝ հանդերձ իրենց գեր-
բնական գործոց վրայ ունեցած լուսովն ,
չեն կրնար Քրիստոսի հրաշքներն ու խօս-
քերը մեկնել :

Բայց այս հնարած առաջարկնին չէ թէ
միայն ըստ կամս է՝ հապա նաև պատմու-
թեան , կրօնից և ամենայն հին աւանդու-
թեանց ալ դէմ է : Առջի դարերուն ամէ-
նուն յայտնի բանն էր , մինչև հեթանոսք
անդամ Քրիստոնէից երեսը կը դարնէին
որ Յիսուս հիւս մըն էր , ու իր երիտասար-
դութեան տարիները Նազարեթի խանու-
թին մէջ ծածկեալ անցուցած ու երկրա-
գործութեան գործիքներ շինելով իր ձեռ-
քի աշխատութեամբը կ'ապրէր :

Գ

Յովսէփ՝ քաշուած կենաց մեծ օրինակն՝
այս միջոցիս վախճանեցաւ Նազարեթի
մէջ :

Ինչպէս իր վարքը՝ նոյնպէս իր մահն ան-
յայտ է ՚ի մարդկանէ :

Բայց Եկեղեցին՝ Ս . Պետրոսէ Քրիստո-
սի փոխանորդէն առաջ կը դնէ զինքն իր
արարողութեանցը մէջ : Մեծ մխիթարու-
թիւն անոնց որ անձանօթ և թերևս ար-
համարհեալ՝ բայց Աստուծոյ առջին պա-
տուական են :

Ս . Յովսէփ Յիսուսի և Մարիամու զիրկն
անձանօթ մեռաւ , բայց հանդերձ այսու
մասնաւորապէս պաշտպան է մահուան
վտանգի մէջ եղողներուն :

Սուրբ Եկեղեցին կը վարդապետէ որ Ս .
Յովսէփ իր կուսութիւնը կատարեալ պա-
հեց : Կուսութիւնը կարծես թէ Յիսուսի
գլխուն լուսաւոր մթնոլորտն է . ինչ որ
իրեն կը մօտենայ՝ ողջախոհ է և սուրբ :
Կոյս է ինքը , կոյս է իր մայրը , կոյս է նաև
իր հայրագիրը : Նոյնպէս զՅովհաննէս իր
սիրելի աշակերտը՝ քրիստոնէութեան հին
դարերը կոյս կը քարոզեն : Զարմանալու
բան է ուրեմն՝ եթէ Եկեղեցին ալ պահան-
ջելու ըլլայ որ անոր պաշտօնեաներն ալ
նոյն մաքրութեամբ իրեն ծառայեն :

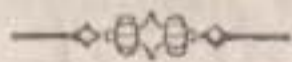
Քանի մը հայհոյիչք Մարիամու մշտնջե-

նաւոր կուսութեան դէմ խօսեցան , Աւետարանի մէկ կտորը առանց հասկընալու մէջ բերելով , ուր Յիսուսի եղբայրք վրայ կը խօսի , սուրբ Կուսին վրայ այնպիսի սրբապղծութեան արատ մը ձգելով որ անարժան է ոչ միայն Մօրն Աստուծոյ՝ այլ և նոյն իսկ Արդւոյն Աստուծոյ :

Արեւելք , անյիշատակ ժամանակէ՛ի վեր , սովորութիւն եղած է , մանաւանդ հրէից մէջ , եղբայր կոչել ամենէն մերձաւոր աղագականները . Աւետարանին մէջ յիշուած Յիսուսի եղբայրները , և Յակովբոս որ եղբայր Տեառն կոչուեցաւ , սուրբ Կուսին մէկ քրոջը զաւակն էին , իրմէ քսանըմէկ տարի մեծ , ու կին Կղէովպայ որ սուրբ Կուսին հետ խաչին տակն էր :

Ի սկզբանէ հետէ Մարիամու կուսութիւնը՝ զոր Եսայի մարգարէն ալ գուշակած էր և Առաքելոց Հանգանակին մէջ դրուած է՝ Եկեղեցւոյ մէջ հաւատոյ մասն եղած է :

« Այսպէս կ'ըսէ երեւելի հեղինակ մը , կէս գիտութիւնը շատ անգամ հաւատքէ կը հեռացընէ , ինչպէս կատարեալ գիտութիւնն ալ՝ միշտ աւելի կը մօտեցընէ :

ՆԱԽԸՆԹԱՅ ԿԱՐԱՊԵՏՆ

Ո Ի

Ա Ն Ա Պ Ա Տ Ը

Ա.

Երեսուն տարուրնէ 'ի վեր Քրիստոս
ծածկեալ կեանք մը կ'անցընէր . մօտեցեր
էր ժամանակն որ յայտնուի աշխարհի :

Բայց նախ քան ինքն իրեն վկայութիւն
տալուն , պէտք էր որ ըստ մարգարէու-
թեան՝ որ բոլոր Հրէից ծանօթ էր , վերջին
մարգարէէ մըն ալ վկայութիւն ընդուներ ,
որն որ պիտի կանխեր քան զինքն ու իրեն
ճամբայ պիտի բանար :

Այս մարգարէն , նախընթաց կարա-
պետն Մեսիայի՝ երևցեր էր , և Յորդա-
նանու գետեզերքն առանձնացած՝ սկսեր
էր ապաշխարութիւն , Քրկչին մերձաւոր

գալուստն ու Աստուծոյ արքայութիւնը
քարոզել : Իր սրբութեան համբաւը բոլոր
Հրէաստանի մէջ տարածուեր էր : Անունը
Յովհաննէս էր ու Յորդանանու ջրերուն
մէջ ապաշխարութեան մկրտութիւն տա-
լուն համար Մկրտիչ մականունը կու տային
իրեն : Բուն մկրտութիւնն այս չէր , հա-
պա քաւութեան արարողութիւն մըն էր
'ինչան ապագայ վերանորոգութեան սոյն
խորհրդոյն :

Իր ունկնդիրներէն շատերը զղջման գա-
լով մեղքերնին կը խոստովանէին , ու կը
պատրաստուէին արժանապէս ընդունե-
լու զՄեսիայն :

Յովհ . Մկրտիչ Զաքարիայի ու Եղիսա-
բեթի որդին էր , որոնք սուրբ Կուսին ազ-
գականներն էին , և Ահարոնի քահանայա-
կան ցեղէն : Ինքն էր որ խայտաղ յար-
գանդ մօրն՝ երբոր սուրբ Կուսին մօտեցաւ
այցելութեան օրը :

Բ

« Ես , կ'ըսէր Յովհ . Մկրտիչ իր բազմա-
թիւ ունկնդրացը , ջրով միայն զձեզ կը
մկրտեմ . բայց քան զիս հզօրագոյն մը պի-
տի գայ , որուն կօշկացը խրացն ալ քակե-
լու արժանի չեմ : Այն է որ զձեզ Հոգւով
սրբով ու հրով պիտի մկրտէ » :

Այսու ամենայնիւ Երուսաղեմայ մե-

ձերն իր խստակրօնութենէն կարծեցին որ
ինքն ըլլայ Քրիստոսն, որուն ամէնքը կը
սպասէին :

« Դու ո՞վ ես, հարցուցին իրեն քահա-
նայից ու զետացուց կողմանէ խրկուած
մարդիկը, ի՞նչ կ'ըսես դու քեզի համար : »

Իսկ Յովն . Մկրտիչ յայտնապէս քարո-
զեց որ ինքը Քրիստոսը չէր, հապա անոր
կարապետը, և Եսայի մարգարէին նախա-
գուշակեալ Չայնը՝ որ անապատի մէջ կ'ա-
ղաղակէր : « Պատրաստեցէք Աստուծոյ
ճամբան » :

« Չեր մէջը մէկը կայ, ըսաւ, զոր դուք
չէք ճանչնար, որ ինձմէ վերջը պիտի գայ,
և ինձմէ առաջ է, վասն զի ինձմէ վեր
ալ է » :

Յովնաննէս կը քարոզէր իր վարդապե-
տը, որուն ինքն ալ կը սպասէր դեռ չտե-
սած :

Յիսուս խոնարհութեամբ բաղմութեան
հետ խառնուած՝ Յովնաննու մօտեցաւ
որպէս զի մկրտուի : Երբոր գետն իջաւ,
զերկուսն ալ լոյս մը պատեց, և առան-
ձինն Քրիստոսի վրայ աղաւնակերպ լոյս
մը իջաւ, և ձայն մը եկաւ երկնքէն զոր
ամէնքն ալ լսեցին . « Ատ է իմ սիրելի որ-
դիս զոր սիրեցի » .

Յովն . Մկրտիչ մէկէն Յիսուսի ոտքն ին-
կաւ . « Այս ինչ է, տէր իմ ըսաւ, կ'ուզես
որ ես գքեզ մկրտեմ, մինչ ես քեզմէ պէտք
է որ մկրտուիմ : » — « Թող տուր հիմկու հի-

մայ , ըսաւ Յիսուս , ալէտք է որ այս կերպ
պով ամենայն արդարութիւն կատարուի » :

Յիսուս մկրտուելէն վերջը անապատը
քաշուեցաւ : Մարգարէից վերջինը զինքը
իրրե Մեսիա քարոզեց : Հայրն երկնաւոր
իր միակ սիրելի Որդին զինքն անուանեց .
ինքն ալ իր մկրտութեան հրապարակաւ
ցըցուցած խոնարհութեամբը՝ ցըցուց ինք-
զինքն իբր ընդհանուր ապաշխարող և աշ-
խարհիս մեղքերն իր վրան բարձող :

Գ

Ապաշխարութիւնը մեղաց հետեանքն
է . Յիսուս՝ նոյն ինքն անմեղութիւն և սրբ-
բութիւն , մեղաց քաւութիւնն իր վրան
առնելով ինքզինք ապաշխարութեան պար-
տաւոր կը սեպէ . ու իր սրբազան մարմինը
պահօք և վշտակրութեամբ զենման բարձ-
րագոյն զոհին կը պատրաստէր :

Անապատին մէջ քառասուն օր պահք
պահելովը , իրապէս կը ներկայացընէ հին
մարգարէական նոխազը , որուն վրայ մեծ
Քահանայապետն Իսրայելի բոլոր մեղացը
անէծքները կը ծանրաբեռնէր : Զարմանալի
դէպք . այդ արարողութիւնը նոյն իսկ սոյն
Ժամանակը կը կատարուէր , երբ Յիսուս
անմեղ գառն Աստուծոյ , անապատը քա-
շուեցաւ մեր մեղացը վրայ արտասուելու :

Կատարեալ օրինակ քրիստոնէական ա-
պաշխարութեան , որով ինքն առաջին կ'ըլ-

լայ սորուեցընող մեզի թէ ինչպէս պէտք է մեր մարմինը մահացընել :

Գարձեալ օրինակ կու տայ այն յաղթութեանն , որ իր Ակեղեցին Յիսուսի հետ և Յիսուսի զօրութեամբը պիտի ունենայ աշխարհիս վրայ դարուց 'ի դարս :

Ճշտութեամբ խօսելով Յիսուս մէկ թըշնամի մը միայն ունի , և է իր առջի ծառայն որ 'ի սկիզբն ժամանակաց ապստամբեցաւ իրմէ , իրեն հետ մոլորցընելով երկնաւոր հողւոց անթիւ բազմութիւն մը , և որ մեծն է Որդւոյն Աստուծոյ ձեռքէն ալ յափշտակել ջանալով մարդկանց սիրտը՝ որ իրեն ամենէն փափաքելի գանձն է :

Ադամայ անկումէն մինչև դերաբրիստոս որուն հետ սատանան պիտի վռնտուի յաշխարհէս , կը տեսնուի այս յարատե պատերազմը զանազան կերպերով՝ զոր եկեղեցական պատմութեան մէջ կը կարդանք . իսկ մարդս որ այս բանիս գաղտնիքը չգիտեր՝ անկարելի է որ մարդկութեան պատմութեանն և Յիսուսի վարուցն ալ խելք հասցընէ :

Արդ ինչ կերպով Յիսուս փրկիչ է մարդկան . եթէ ոչ տալով մարդուս զօրութիւն յաղթելու իր փրկութեան թշնամւոյն որուն նախ ինքն յաղթեց :

Թէ բարի հրեշտակք և թէ սատանաները՝ որ զգալի էակաց վրայ ազդեցութիւն մը ունին՝ կրնան արտաքին կերպարանք առնուլ՝ և կամ թէ ըսենք մեր տեսութեան

դիմացը ներկայանալ: Արդ սատանան ա-
նապատի մէջ երեցաւ Քրիստոսի: Խա-
բուելով այնպիսի ապաշխարողի մը խո-
նարհութենէն, և տեսնելով ՚ի նմա միայն
Աստուծոյ սրբութիւնը և ոչ զԱստուած
ինքնին, փորձ փորձեց երեք այլ և այլ
կերպերով, որ այս Որդւոյն մարդոյ հա-
ւատարմութիւնը խախտէ:

Քրիստոսի առաջին փորձութիւնն Ադա-
մայ փորձութեանը կը համապատասխա-
նէր. « Եթէ դուն Աստուծոյ որդին ես,
հրաման տուր որ սա քարերը հաց ըլլան » .
— Մարդս միայն հացով չապրիր, պատաս-
խանեց Յիսուս, հապա Աստուծոյ բերնէն
ելած ամէն խօսքերովը »:

Ինքն էր այդ խօսքը, այդ յաւիտենական
Բանն Աստուծոյ, ճշմարիտ կեանք և սը-
նունդ մարդոյ: — Այս բանս Ադամ մոռ-
ցեր էր:

Նոյնպէս հպարտութեան և փառասի-
րութեան չար դեէն ալ փորձուեցաւ Յի-
սուս. և իր երրակի յաղթութիւնը՝ որով
Ադամայ և անոր ամենայն որդւոցն երեք
ամենամեծ սխալմունքն եղծանեց, նոյն
փորձիչ դիւին վրայ մեր ամէն ունեցած
յաղթութեանցը գաղտնիքն է:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԻ

ԱՆՅՈՒՅԱԾ ԿԵՍՆՔՆ

ՈՒ ԻՐ ՅԱՅՏՆ ՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Յիսուսի Քրիստոսի հրապարակաւ ան-
ցուցած կեանքն կը սկսի անապատէն ելած
օրէն մինչև իր չարչարանաց օրը, որուն մէջ
կը բովանդակուին իր բոլոր ըրած գործքերն
ու խօսակցութիւնքը : Առաջին գործքը ե-
ղաւ իրեն տասուերկու աշակերտներ ընտ-
րելը, զորոնք Առաքեալ անուանեց, այս
ինքն է իսկոռածներ, ասոնք ամէնքն ալ աղ-
քատ էին և տղէտք մարդկային գիտու-
թեանց, բայց պարզ սրտով և երկիւղածք
Սատուծոյ : Առջի ընտրածը ձկնորս մըն
էր՝ Սիմոն անուանով, զորն որ Յիսուս՝ Պետ-
րոս անուանեց :

Այս տասուերկու հոգին միշտ Քրիստոսի ետեէն պտըտեցան, վկայ եղան իր գործոցը, իր հրաշքներուն, իր բոլոր վարուցը. և իրենցմէ մէկը Ս. Յովհաննէս՝ Յիսուսի սիրելին, համարձակեցաւ առաջին քրիստոնէից ըսել. « Ինչ որ ձեզի կը վարդապետենք՝ մեր աչքովը տեսանք ու մեր ձեռուրներովը շօշափեցինք » :

Քրիստոս իր այս նորընտիր աշակերտաց հաւատքն հաստատելու համար իր առջի հրաշքը գործեց Աանայ Գալիլեացւոց հարսնիքին մէջ, իր սուրբ մօրը խնդիրքովը ջուրը դինի դարձընելով: Երեք տարուան քարոզութեանը միջոց իր առաքելոցը հետ Հրէաստանի, Սամարիոյ ու Գալիլիոյ քաղաքներն ու գեղերը պտըտեցաւ, ցուցընելով ամենուն անթիւ հրաշքերով իր երկնային զօրութիւնը, որոնցմէ գլխաւորներն առաքեալք Աւետարանաց մէջ՝ ի դիր անցուցին :

Չեռք դնելով հիւանդներ կը բժշկէր, կուրաց աչքը կը բանար, խուլերու ականջ կը շնորհէր, անդամալոյծներուն մարմինը կը հաստատէր: Աղքատաց կ'աւետարանէր, վշտացեալները կը մխիթարէր, պղտի տղաքը կ'օրհնէր, և իրեն կը կոչէր զանոնք՝ որոնք վշտակրեալ ու լքեալ էին :

Գորովագութ սրբութեամբ մը տկարները կը զօրացընէր, մեղաւորները զըզջումի կը բերէր՝ ուսուցանելով խոնարհութիւն և քաղցրութիւն :

Հպարտութեան ու կեղծաւորութեան սաստիկ դէմ էր, անոր համար հրապարակաւ Փարիսեցւոց ու Բպրաց աղանդը կը յանդիմանէր, որոնց արդարութիւնը ոչ միայն բոլորովին արտաքուստ էր՝ այլ և ամենայն փութով կը ջանային պարզամիտ ժողովուրդն Աստուծոյ ճշմարիտ ծառայութենէն մոլորեցընել:

Սովորաբար բազմութիւն մարդկան հետը կը քալէր, որոնք իր սուրբ խօսքերուն ուշի ուշով մտիկ կ'ընէին, կը մեկնէր անոնց Աստուծոյ պաշտամանը պատուիրաններն ու խրատները՝ որոնք սուտ աւանդութիւններէ խանդարեալ էին: Իբրև վարդապետ կատարելագոյն օրինաց՝ կը սորվեցընէր զսէրն Աստուծոյ և զսէր ընկերին, ներել նախատանաց, ողորմել աղքատին, խոնարհամիտ ըլլալ ու աշխարհքիս բաներուն հետ սիրտը չկապել:

Յիսուս Փարիսեցւոց ատելութենէն հաւածուելով, որոնց երեսին իրենց կեղծաւորութիւնը կը խայտառակէր, և որոնք չէին կրնար ոչ իրեն վարքը և ոչ հրաշքներն ուրանալ, շատ անգամ պէտք եղաւ որ քաղաքէ քաղաք ու մինչև անապատ փախչի: Հոն կը դուշակէր Առաքելոց որ իրենցմէ մէկէ մը պիտի մատնուէր, իր թշնամեացը ձեռքը պիտի իյնար, ապտակուէր, լեղի պիտի խմէր, ՚ի մահ պիտի դատասարտուէր ու պիտի խաչուէր, որով և պիտի փրկէր զաշխարհս՝ խաչին վրայէն առ ինքն

կոչելով զբոլոր տիեզերս . և հուսկ յետոյ
գերեզմանէն յարութիւն պիտի առնէր իր
բնիկ զօրութեամբը , և բոլոր այս անցքե-
րէս ետքը՝ զիրենք բոլոր աշխարհք քարո-
ղելու պիտի խրկէր :

Յիսուս իր քարոզութեանը երրորդ տա-
րուան ետքերը Ղազար անունով չորեքօ-
րեայ մեռելոյ մը յարութիւն տալով շատ
մարդ իրեն աշակերտեցուց . ուստի անոր
համար որոշեցին վերջապէս Փարիսեցիք
ու իրենց ժողովատեղւոյն զլիսաւորներն ,
որ զինքը իբրև մոլորեցուցիչ ժողովրդեան
և հայհոյիչ մեռցրնեն : Յուդան՝ Յիսուսի
տասուերկու առաքեալներէն մէկը կաշա-
ռեցին՝ որ Չատկի նախընթաց օրը զՅի-
սուս մատնեց անոնց ձեռքը , ասկէ կը
սկսի Չարչարանաց վիշտերը որուն վրայ
վերջը կը խօսինք :

Հոս մեզի կարևորագոյն կտորն է առ-
նոյն ինքն Յիսուս այս հիմնական հարց-
մունքս ընել . Ո՞վ է Յիսուս Քրիստոս . պէտք
է որ Սւետարանը խառնենք և սրամտու-
թեամբ և պարզսրտութեամբ հոն փնտռենք
այս մեծ խնդրոյս լուծումը :

ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

ԶՈՐ ԻՆՔՆ ԻՐԵՆ ՀԱՄԱՐ ԿՐՍԷ

Ա.

Երբոր մէկն ուղենայ մարդու մը ինչ
ըլլալը գիտնալ, բնական է որ ամէն բանէ
առաջ իրեն հարցընէ, ինչպէս Հրեայք Յով-
հաննու Մկրտչի հարցուցին. — Դու ո՞վ
ես. — Ի՞նչ կ'ըսես քեզի համար. — Վեր-
ջը թողլով քննելը թէ արդեօք իր տուած
պատասխաններն իր գործոցն ու վարուցը
կը յարմարին թէ ոչ :

Նոյն հարցմունքն ըրին նաև Յիսուսի
իր տասուերկու առաքեալները, իր աշա-
կերտները, իր թշնամիքը, իր դատաւոր-
ներն և ինքն ալ իրաւցընէ հիանալի պար-
զութեամբ մը պատասխանեց անոնց որոնք
իրեն չէին հաւատար :

« Թէ որ դու ես Քրիստոսն, ըսէ մեզի », —
հարցուցին իրեն օր մը Հրեայք տաճարին

մէջ Սողոմոնի գաւթին տեղը . « Ես ձե-
ղի կ'ըսեմ, պատասխանեց իրենց, բայց
դուք ինձի չէք հաւատար: Այն հրաշքներն
որ իմ Հօրս անուամբը կը գործեմ՝ ինձի կը
վկայեն: Ես և իմ Հայրս մի եմք »:

Անոնք կատուելով որ այդ աղքատ և ան-
չուք մարդն ինքզինք Քրիստոս և Աստուած
կ'ընէ, որուն գալուն վրայ իրենք խել մը
ամբարտաւան ու անմիտ յոյսեր ունէին,
բարկացած քարեր սկսան փնտուել որ զՅի-
սուս քարկոծեն:

« Ինչո՞ւ, ըսաւ Յիսուս անոնց քաղցրու-
թեամբ, կ'ուզէք զիս քարկոծել: Քու հայ-
հոյութեանդ համար, փասն զի դու մարդ ևս և
իւրզիւրդ Աստուած կ'ընես »:

Բ

Ուրիշ օր մը Յիսուս նորէն տաճարին
մէջ անառակ կնոջ թողութիւն տուաւ: Փա-
րիսեցիք չկարենալով քաշել այդպիսի իշ-
խանութիւն և ողորմածութիւն մը՝ որուն
իրենց խելքն ամենեին չեր հասնէր, սկը-
սան նորանոր հարցմունքներ ընել Յիսուսի,
մտքերնին դնելով որ ըսածներուն չհաւա-
տան: — Երկու կերպ կայ Յիսուսի հարց-
մունքներ ընելու. մէկը՝ պարզ և միամիտ
սրտիւ, որ կը փնտուեն զճշմարտութիւնն՝
ու շուտ ալ կը գտնեն, միւսն՝ հպարտ և ար-
համարհոտ, կամ դոնէ հետաքրքիր կեր-

պով, որով չեն գտներ զԱստուած, վասն
զի չեն փնտռեր սիրով:

Ուստի չորս կողմը ժողովուած այնչափ
բազմութեան մէջ աղաղակեց Յիսուս.
« Ես եմ յոյս աշխարհի: Ով որ իմ ետեւէս
կու գայ, մութի մէջ չքալեր, այլ ՚ի լոյսն
կենաց:

— Գու վկայութիւնդ սուտ է, պատաս-
խանեցին Փարիսեցիք, վասն զի դու միայն
քեզի կը վկայես:

— Գուք չէք զիտեր, պատասխանեց
դարձեալ Քրիստոս, ուսկից կու գամ, և
ո՛ւր կ'երթամ. . . : Իսկ ես զիտեմ, և ես
իմ վրաս կը վկայեմ. վասն զի ես մինակ
չեմ, հապա իմ Հայրս որ զիս խրկեց,
ինձի հետ է, և ինքն ալ ինձի համար կը
վկայէ »:

Ամէնքը մէկ բերան ըսին այն ատեն.

« Ո՛ւր է քու Հայրդ:

— Ոչ զիս կը ճանչնաք և ոչ իմ Հայրս,
պատասխանեց Յիսուս, քե որ զիս ձանձ-
կաշիք, իմ Հայրս ալ կը ձանձկաշիք:

— Ուրեմն դու ի՞նչ ես. պոռացին ե-
րեսն ՚ի վեր:

— Սկիզբն ամենայնի. ես՝ որ ձեզի հետ կը
խօսիմ:

» Աբրահամ ձեր հայրը փափարեցաւ
զիս տեսնալ, ու տեսաւ և ուրախացաւ:

— Ի՞նչ, ըսին Հրեայք, դեռ 50 տա-
րուան չկաս, ու զԱբրահամ տեսար:

Պատասխանեց անոնց Յիսուս. — ձըւ-

մարտիւ կ'ըսեմ ձեզի . Արքանաւնոջ ըլլալէն
առաջ եւլ ես » :

Ինչպիսի պատասխան . Յիսուս չըսաւ ,
եի՛ հապա թէ եւլ . Ինչպէս առաջուց ըսաւ
Մովսէսի անապատին մէջ . « Ես եւլ որ էն » :

Գ

Նաղարէթ քաղաքը Յիսուսի դիմաց ան-
դամալոյծ մը բերին անկողնի մէջ դրած :
Օրն էր շաբաթ , զոր Հրեայք շատ ճիշտ կը
պահէին :

Յիսուս տեսնալով խեղճերուն հաւատ-
քը , անդամալուծին ըսաւ . « Քաջալերուէ՛
որդեակ , քու մեղքերուդ թողութիւն
տրուեցաւ » :

Հոն գանուող դպրաց շատերը մտքեր-
նէն ըսին . « Կը հայհոյէ այդ մարդը : Ո՛վ
կրնայ թողութիւն տալ մեղքերու , եթէ ոչ
Աստուած » :

Բայց Յիսուս իրենց միտքը գիտնալով ,
ըսաւ իրենց . « Այդ հիւանդին ո՞րն է
դիւրին ըսելը , թէ Մեղքերուդ թողութիւն
տրուեցաւ , չէ՞ նէ , Ոտք ելիր ու քայլէ :
Արդ գիտցէք . Որդին մարդոյ ունի իշխա-
նութիւն մեղքերու թողութիւն տալու .
և դարձաւ ըսաւ անդամալուծին , ոտք ե-
լիր , ա՛ռ անկողինդ և գնա՛ » :

Անդամալոյծը մէկէն ոտք ելաւ , կռնակն
առաւ իր անկողինն ու տունը գնաց :

Փարիսեցիք փոխանակ հաւատալու և

խոնարհելու, սկսան Յիսուսի դէմ քրթմըն ջել, վասն զի շաբաթ օրով բժշկեց զհիւանդը . ինչ խատասիրտ ու կարճամիտ մարդիկ, որոնք օրինաց արտաքին պահպանութիւնը՝ սիրոյ գործէն վեր կը դնէին :

Անշուշտ այս դիտմամբս էր որ Յիսուս աւելի շաբաթ օրեր զհիւանդները կը բժշկէր, և երբ Հրեայք այդ բանին վրայ կը տրանջային, կ'ըսէր անոնց . « Այն որ ձեզի հետ կը խօսի, տաճարէն աչ մեծ է, և Որդիս մարդոյ շաբաթ օրոշան աչ տէր է » :

Ետ անշանաւոր ու դիտելու խօսքեր են ասոնք, վասն զի Հրեայք միայն զՍատուած տաճարէն վեր կը սեպէին, և շաբաթ օրուան վրայ իշխեցողն այն էր միայն՝ որն որ պատուիրեց սուրբ պահել զայն, նախ առաջին մարդոյն՝ և ետքը Մովսէսի՝ ի յիշատակ արարչագործութեան :

Գ

Զատկի տօներէն վերջը Յիսուսի առաջին անգամ Նրուսադէմ երթալուն, ժողովրդանոցին գլխաւորներէն մէկն իմաստունն Նիկողեմոս՝ իրիկուան դէմ ծածուկ եկաւ առ Յիսուս, ու ըսաւ .

« Արդապետ, կը տեսնամ որ դուն իրաւցընէ Սատուած խրկուած ես . վասն զի ոչ ոք կրնայ քու հրաշքներդ գործել եթէ Սատուած իր հետը չըլլայ » :

Իսկ Յիսուս, Հողւոյն սրբոյ վրայ խել

մը խօսելէն վերջը՝ որն որ միայն կրնար
Սատուծոյ գործոցը խելք հասցընելու ի-
մաստութիւնը տալ, դարձաւ ու ըսաւ ի-
րեն. « Ոչ ոք երկինք չըսած է, երե ոչ այն որ
երկեքեկ ինչսած է, և Որդիս մարդոյ որ եր-
կինքն է: Եւ ինչպէս Մովսէս անապատին
մէջ օձը բարձրացուց, այսպէս ալ պէտք
է որ Որդին մարդոյ խաչին վրայ բարձրա-
նայ, որպէս զի ով որ հաւատայ իրեն՝ չդա-
տապարտուի, և յաւիտենական կեանքն
ստանայ:

» Վասն զի Սատուած այնչափ սիրեց զաշ-
խարհ որ միեջև իր միակ Որդիս տուաւ, որ-
պէս զի ով որ հաւատայ իրեն չկորսուի, և յա-
շխտենական կեանքն ընդունի:

» Ով որ իրեն կը հաւատայ՝ չդատապար-
տուիր. բայց ով որ իրեն չհաւատար՝ ար-
դէն դատապարտուած է, վասն զի չհա-
ւատար յանուն Միածնի Որդոյն Սատուծոյ »:

Հարկաւոր է որ այս խօսքս լաւ քննենք
« Որդիս Սատուծոյ »: Այդ խօսքով, ոչ Յի-
սուս և ոչ ալ Հրեայք արդար մարդ մը,
Սատուծոյ որդին, Սատուծոյ բարեկամը կը
հասկընային. վասն զի ամէնքը զիտէին
որ այդ բառերը՝ Բանին Սատուծոյ անուա-
նը կը սեպհականէր, այսինքն երկրորդ
անձին Սրբոյ Երրորդութեան, յաւիտենա-
կան և միակ Որդւոյն Սատուծոյ, Սատուած՝
հաւասար Հօր և Հոգւոյն սրբոյ. այս խօս-
քիս համար էր, որ ինչպէս Աւետարանին
մէջ կը կարդանք, միշտ Յիսուսի երեսը կը

զարնէին որ ինքզինք Աստուծոյ հաւասար
կը դնէր, զԱստուած իր հայրը կոչելով, և
երբոր յայտնապէս ըսաւ Կայիափայի դի-
մաց թէ ինքն էր Քրիստոսն Աստուծոյ Որ-
դին, քահանայապետը և բոլոր ժողովա-
կանք զգեստնին պատուեցին, ու ականջնին
գոցելով հայհոյեց կը պոռային, և միաբան՝
իբրև սրբապիղծ հայհոյիչ՝ ՚ի մահ դատա-
պարտեցին զինքը :

Ե

Չմոռնանք յիշելու նաև այն վկայու-
թիւնն, զոր ինքն Փրկիչն իրեն համար վը-
կայեց՝ հրաշագործութենէ մը վերջը բոլոր
Հրէից դիմաց, որոնք տաճարը ժողուեր
էին :

« Ճշմարտիւ կ'ըսես ձեզի . ինչ որ Հայրն
Աստուած կը գործէ, Որդին ալ նոյնը հաշա-
սարապէս կը գործէ. Հայր մեռելները կը
յարուցանէ, և կը կենդանացընէ. նոյնպէս
Որդին որոշ կ'ըզգէ կեանք կոշ տալ :

» Հայր ոչ զոք կը դատէ, այլ ամէն դա-
տաստան Որդւոյն յանձնած է. որպէս զի
ամենքն ալ պատուեն զՈրդին, ինչպէս զհայր
կը պատուեն : Ով որ չպատուեր զՈրդին, չպա-
տուեր նաև զհայր, որ իսրկեց զայն :

» Ինչպէս Հայր՝ ունի կեանս յանձին իւ-
րում, նոյնպէս և Որդւոյն տուաւ ունել
կեանս յանձին. և իշխանութիւն տուաւ

անոր դատաստան կտրելու, վասն զի Արդի մարդոյ է » :

Հոս է Մարդեղութեան խորհրդոյն սրբադան և մտաց անհասանելի խորութիւնը . յորում Արդին Աստուծոյ, ճշմարիտ մարդ և ճշմարիտ Աստուած է միանգամայն՝ որ եկաւ աշխարհք՝ ու իր անգին կեանքը նուիրեց մեր փրկութեանը համար :

Զ

Յիսուս հաւատարապէս թէ իր թշնամեացը և թէ աշակերտացը դիմաց իր էութիւնը կը ծանուցանէր :

Հազար ու մէկ պարագայից և առթից մէջ, մէկ առիթ մը կայ ուր աւելի կերպով մը կարծես թէ իր սիրտը կը բանայ սիրելի աշակերտաց . այն է վերնատան մէջ, սուրբ ընթրիքէն վերջը և իր Չարչարանացը սկըսելէն քանի մը ժամ առաջ :

« Եթէ կը հաւատաք Աստուծոյ, ըսաւ անոնց գորովալից ու վերջին բարեւի կերպով մը, երէ կը հաշտուաք Աստուծոյ, ոչրեւն ինձի ալ հաշտուացէք :

» Ես եւն անուապարհ և ճշմարտոտքիւն և կեանք : Ոչ ոք կրնայ գալ առ Հայր եթէ ոչ ինձմով : — Թէ որ զիս ճանչնալու ըլլայիք՝ անով իմ Հայրս ալ կը ճանչնայիք . բայց քիչ ատենէն պիտի ճանչնաք, և արդէն տեսաք զինքը » :

Փիլիպպոս Առաքեալն՝ որ թերևս երկու-

տասանից մէջ աւելի պարզամիտն էր , այս
խօսքերուս նշանակութիւնը չհասկընալով ,
զարմացմամբ մը ըսաւ .

« Տէր , ցոյց մեզի զՀայր , ու ան բաւա-
կան է մեզի :

Եւ Յիսուս . — Ի՛նչ , ըսաւ , այսչափ
ժամանակ ձեզի հետ եմ , ու դեռ զիս չճանչ-
ցա՞ր Փիլիպպէ . ով որ զիս կը տեսնայ ,
իմ Հայրս կը տեսնայ . և դու ի՛նչպէս կ'ը-
սես , ցոյց մեզի զՀայր :

» Չէք հաւատար որ Հայր յիս է և ես 'ի
հայր եմ : Գո՞նէ հրաշքներուն վրայ հաւա-
տացէք : Եթէ իմ անուամբս բան մը խնդրէք
Հօրմէս կը կատարեմ . որպէս զի փառաւո-
րուի Հայր յՈրդին :

» Չիս սիրողը՝ իմ պատուիրաններս ալ
կը պահէ , և իմ Հայրս ալ կը սիրէ զանի-
կայ , ու մենք կու գանք և 'ի նմա կը բնա-
կինք :

» Ինչ որ Հայր ունի իմս է :

» Ով որ զիս կ'ոչրասնայ զՀայր կ'ոչրասնայ » :

Միով բանիւ՝ մինչեւ իր Չարչարանաց
ցաւօցը մէջ , մինչև Գողգոթա լերան վրայ ,
և մինչև իր վերջին շունչը , Յիսուս իր Աս-
տուած ըլլալը միշտ կը հաստատէ . իբրև
Աստուած կը խօսի , կը խոստանայ , կը
հրամայէ և կը մեռնի ինչպէս որ ապրեցաւ :

է

Այս է ահա Յիսուսի իր վրայ ըսածը ,
որ բանի որ աշխարհքս աշխարհք է , բանի

որ մարդս մարդ է՝ ինքը միայն համարձակեցաւ այս բանս ըսելու : Ուրիշներն իբրև Աստուծմէ խրկուած , իբրև մարգարէ , իբրև պաշտօնեայ կ'անուանէին զիրենք . ինչպէս են Մովսէս , Մարգարէք , մեծ Սուրբերը , և նաև ստութեամբ՝ Չրագաշտ , Մանէս , Մահմէտ , Լուտեր , Կալվին և բոլոր նորաղանդութեան պարագլուխները : Ոչ ոք ինքզինքը Աստուած անուանեց , և համարձակեցաւ անուանելու : Ոչ . մարդուս ձեռքը չէ այն աստիճանի հըպարտութեան ու միանգամայն խենդութեան հասնիլ :

Այսու ամենայնիւ Յիսուս Քրիստոս նոյն բանն ըրաւ և քարոզեց :

Ը

Այս բաւական չէ . նոյն իսկ երբ իր Աստուածութեան վրայ ալ չխօսի , սակայն իր բոլոր խօսակցութիւնքը իբրև աստուածային են , և Աւետարանին ամէն երեսին մէջ այնպիսի անլուր և անըմբռնելի խօսքեր կը կարդանք , որ եթէ այդ խօսքերն ըսողը Աստուած չըլլար , իրաւցընէ պէտք էինք ըսել որ բոլորն ալ ցնորք , սնոտիաբանութիւն և զրաբանութիւնք են :

Օր մը Աւետարիոյ մէջ , այս հետևեալ կերպովս հարցուց իր առաքելոցը . « Որդւոյ մարդոյն ո՞վ ըլլալուն վրայ ի՞նչ կ'ըսեն մարդիկ :

— Յովն . Մկրտիչ , պատասխան տուին ,
կամ Նրեմիա , կամ Նղիա և կամ մարգա-
րէներէն մէկը :

— Հապա դուք ի՞նչ կ'ըսէք , ինծի հա-
մար » :

Այն ատեն Սիմոն Պետրոս ըսաւ . —
« Դու ես Քրիստոս Աստուծոյ կենդանւոյ
Որդին » :

Յիսուս , իբրև հայհոյութիւն այդ խօս-
քը մերժելու տեղ , սիրով կ'ընդունի ու
կը պատասխանէ Պետրոսի .

— « Երանի քեզ , Սիմոն , որդի Յով-
նանու , վասն զի մարմինն ու արիւնը չէր
որ այդ բանը քեզի յայտնեց , այլ իմ Հայրս
որ երկինքն է : Եւ ես իմ կողմանէս կ'ըսեմ
քեզի , Պետրէ , որ դուն ես այն վէմը ու-
րուն վրայ իմ Եկեղեցիս պիտի շինեմ , ու-
րուն դժոխոց զօրութիւնքը պիտի չկարե-
նան յաղթել : Քեզի պիտի տամ երկնից
Արքայութեան բանալիները . և զով որ
երկրիս վրայ կապելու ըլլաս՝ կապուի պի-
տի երկինքը , և զով որ արձակես՝ պիտի
արձրկուի երկինքը » :

Այդ ի՞նչ խօսք է : Մարդ մը ուրիշ մար-
դու մը երկնից Արքայութեան բանալիները
կու տայ . կը խոստանայ իրեն՝ որ զով որ
կապէ կամ արձրկէ երկրիս վրայ , կապուի
կամ արձրկուի երկինքը , և իբրև Աստուած
ուղածին պէս կարգադրէ :

Եւ ո՞վ է այդ մարդն անհաւատի մը առ-
ջև : Հրեայ մըն է որ զառանցանայ մէջ

գալիլիացի ձկնորսի մը կը խօսի, որն որ իրեն պէս աղքատ ու խենթ մըն է :

Մտիկ ըրէ դարձեալ. — Յիսուս խաչին վրայ մեռնելու վրայ է : — Իր երկու կողմը խաչեալ աւաղակներէն մէկը զղջման գալով իրմէ դժու թիւն կը պաղատի. — « Տէր, կ'ըսէ իրեն, յիշէ զիս ալ քու արքայութեանդ մէջ » :

— Այսօր իսկ, պատասխանեց իրեն Յիսուս, ինձի հետ արքայութեան մէջ պիտի ըլլաս » :

Իսկ իր յարութենէն վերջը, վերնատան մէջ ժողովուած առաքելոց վրայ փչելով, ըսաւ. « Ընդունեցէք զՀոգին սուրբ, ներուին անոնց մեղքերը որոնց որ դուք կը ներէք. չներուին անոնց՝ որոնց որ դուք չէք ներեր » :

Վերջապէս Չիթենեաց լերան վրայ, « Տրուեցաւ ինձ, ըսաւ, ամենայն իշխանութիւն թէ երկրիս վրայ ըլլայ և թէ յերկինս : Գնացէք ուրեմն, սորվեցուցէք ամենայն ազգաց : Մկրտեցէք յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ : Ուսուցէք իրենց որ իմ պատուիրաններս պահեն, և ահա ես ձեզի հետ եմ ամէն ատեն, և մինչև աշխարհքիս վերջը » :

Մարդ մը, մարդարէ մը՝ ոչ երբէք այսպէս խօսած ունի :

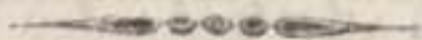
Թ

Ահաւասիկ Յիսուսի խօսքերն ու հաս-
տատութիւններն զորոնք թող ուրիշ ան-
թիւ վկայութիւնները, ինքն Յիսուս իր ան-
ձին վրայ վկայեց :

Այս մեծ խնդրոյն . « Դու ո՞վ ես՝ քու
վրադ ի՞նչ կ'ըսես » , պատասխանեց .

« Ես եմ Քրիստոս , Արդիև Աստուծոյ , հա-
շատար բարորոյիև իմ Հօրս , Աստուած մարդա-
ցեալ՝ զաշխարհս փրկելոչ համար » :

Ինքզինք Աստուած անուանեց . աս-
տուածապէս խօսեցաւ : Տեսնենք հիմա
ուրեմն թէ այս իր խօսքերն ինչպիսի՞ աս-
տուածաւայել զորքերով հաստատեց :

ՅԻՍՈՒՍԻ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ

Ա.

Հրաշքն արտաքին գործք մըն է որ յայտնապէս բնութեան կարողութենէն վեր է, և աշխարհքիս վրայ Աստուած միայն իր ամենակարողութեամբը կը գործէ :

Հրաշից կարելիութիւնն ուրանալը՝ է ուրանալ Աստուծոյ կարողութիւնը և կամ նոյն իսկ իր էութիւնը :

Հրաշքն Աստուծոյ գաղտնի կնիքն է (*). ուրեմն եթէ Քրիստոս Աստուած է, պետք էր որ հրաշք գործեր, և ինչպէս Աստուծոյ նառնի Հրեայք, մենք ալ իրաւունք ունինք

(*) Եւ որոնք որ հրաշք գործեցին, միշտ յանուն Աստուծոյ, յանուն Յիսուսի Քրիստոսի գործեցին : Միայն Քրիստոս իր հրաշքները՝ յանուն իւր, և իր անձնական կարողութեամբը գործեց :

հարցընելու . — « Ի՞նչ հրաշքներ կը գործես որ մենք ալ հաւատանք քեզի » :

Յիսուս Քրիստոս այս նշանս չի դրանար մեզի : Իր գործքերը՝ խօսքերէն աւելի կը խօսին :

Բ

Տաղաւարաց տօնին համար՝ երկրորդ անգամ իր աշակերտներովը Նրուսաղէմ գալուն , խեղճ մուրացկանի մը հանդիպեցաւ որ ՚ի ծնէ կոյր էր . — « Վարդապետ , ըսին առաքեալները , ի՞նչ մեղք գործած ունին այդ մարդն ու իր ծնողքը որ կոյր ծներ է :

— Մեղք գործելնուն համար չէ , ըսաւ Տէրն մեր , այլ որպէս զի Աստուծոյ գործքը ՚ինմա յայտնուի » :

« Քանի որ աշխարհքիս մէջն եմ , լոյս եմ աշխարհի : »

Այս խօսքն ըսելէն վերջը , գետինը թքաւ ու անով կաւ շինեց , և կուրին աչքերուն վրայ քսելով ըսաւ իրեն . — « Ն՛րթ , ու Սելովամի աղբիւրը լուացուէ » (*) :

Կոյրը գնաց լուացուեցաւ , ու աչքերը բացուեցան :

Իր ծանօթները չուզենալով զինքը ճանչնալ , — Ատիկայ ինքը չէ , կ'ըսէին , իրեն

(*) Սելովամի աղբիւրը Ասորերէն՝ Մեծաշի աղբիւր կը նշանակէ :

նման ուրիշ մըն է : Եւ երբ ինքը կը պըն-
դէր թէ ես նոյն մարդն եմ. « Ի՞նչպէս,
հարցուցին իրեն, աչուրներդ բացուե-
ցան » :

Պատասխանեց. « Այն մարդը՝ որուն
Յիսուս կ'ըսեն, կաւ շինեց, աչուրներուս
քսեց, ու ըսաւ ինձի. — « Գնա Սելովամի
աղբիւրը լուացուէ : Գնացի լուացուեցայ
և ահա կը տեսնեմ » :

Առին զինքը Փարիսեցւոց տարին որոնք
չաբաթ օր ըլլալով տաճարը ժողովուեր էին :

Փարիսեցւոց բերանը խօսք չմնաց : Կու-
րին հարցուցին, ան ալ բոլոր եղաձը պատ-
մեց : — « Գու, քու աչքդ բացողին համար
ի՞նչ կ'ըսես », հարցուցին իրեն :

— « Մարդարէն է », պատասխանեց.
այսինքն Մեսիայն :

Հրեայք չհաւատացին որ առաջուց կոյր
էր՝ և իր ծնողքը կանչեցին :

— « Այս է ձեր՝ ի՞՞՞նչ կոյր տղան, հարցու-
ցին անոնց. հապա հիմա ի՞նչպէս կը տեսնէ :

— Այո՛, այս է մեր տղան՝ որ կոյր
ծնաւ, պատասխանեցին ծնողքը, բայց
չենք գիտեր թէ ինչպէս հիմա կը տեսնէ,
և թէ ո՞վ իրեն աչքը բացաւ. իրեն հար-
ցուցէք » :

Փարիսեցիք նորէն սկսան հարցընել
մարդուն, ու ըսին. « Գուն գնա փառք տուր
Աստուծոյ, մենք գիտենք որ այդ մարդը
մեղաւոր է » :

Պատասխանեց մարդը. — « Թէ այդ

մարդը մեղաւոր է կամ չէ՝ ես չեմ գիտեր , այս միայն գիտեմ որ կոյր էի ու հիմա կը տեսնեմ » :

Եւ երբ նորէն կը հարցընէին .

— Մէյ մը ըսի ձեզի , ըսաւ մուրացկանը , նորէն կ'ուզէք մտիկ ընել , և իրեն աշակերտ ըլլալ կ'ուզէք » :

Սկսան զինքն անիծել ըսելով . — « Դու գնա իրեն աշակերտ եղիր , մենք Մովսեսի աշակերտ ենք : Իսկ այդ մարդը չենք գիտեր ո՞վ է և ուստի եկաւ :

— Այդ է զարմանալին , պատասխանեց կոյրը , որ դուք չէք գիտեր թէ ո՞վ է , և ուստի եկաւ , և ինքը կրցաւ իմ աչքս բանալ : Ոչ ոք լսեր է որ մարդ մը 'ի ծնէ կուրի մը աչքը բացած ըլլայ . թէ որ ատիկայ Աստուած չըլլար , չէր կրնար իշխանութիւն մ'ալ ունենալ :

— Ի՞նչ . երեսն 'ի վեր պոռացին Փարիսեցիք , դու մեղաւոր մարդ մըն ես , և մեզի եկեր վարդապետութիւն կ'ընես » : Եւ ամէնքը մէկ եղած զինքը տաճարէն դուրս ձգեցին :

Յիսուս նորէն հանդիպելով իրեն , ըսաւ .

— « Դուն կը հաւատաս Արդւոյն Աստուծոյ :

— Տէր , ո՞վ է որ հաւատամ :

Պատասխանեց . — « Ո՞վ որ քեզի հետ կը խօսի , այն է : — Կը հաւատամ Տէր » , ըսաւ մուրացիկը՝ ու գետինն ինկած երկրպագութիւն ըրաւ Յիսուսի :

Գ.

Օր մըն ալ Յիսուս Նային քաղաքը կը մտնէր, իր աշակերտներն ու խուռն բազմութիւն ժողովրդեան ալ հետը :

Քաղաքին դրան մօտեցած ատենը, մեռել մը դուրս կ'ելլար : Մեռնողը խեղճ այրի կնկան մը երիտասարդ տղան էր. բոլոր ժողովուրդը մեռելին ետեէն կ'երթային :

Յիսուս խեղճ այրին տեսնելով խղճաց վրան, ու ըսաւ. « Մի լար » . ու դազադին մօտենալով ձեռքը վրան դրաւ, մեռելը տանողներն ալ կանկ առին :

Ըստ սովորութեան Հրէից մեռելին երեսը բաց էր. — Յիսուս ըսաւ, « Այր դու, քեզի հրաման կու տամ՝ ոտք ելիր : »

Մէկէն մեռելը ելաւ նստաւ ու սկսաւ խօսիլ :

Բոլոր հոն եղող ժողովուրդը ահով ու դողով լցուած, — Մեծ Մարգարէն երեցեր է, կ'ըսէին, և Աստուած իր ժողովուրդը երեսէ չէ ձգած : — Այս հրաշքին համբաւը բոլոր Հրէաստան ու մօտակայ երկիրները տարածուեցաւ :

Առաջին դարուն վերջերն առաքելոց անմիջական աշակերտներէն մէկն Առաքաղոս՝ առ Ադրիանոս կայսրն ուղղած Քրիստոնէութեան ջատագովութեան մէջ, իբրև անժխտելի հաւաստիք Յիսուսի հրաշա-

գործութեանցը կը վկայէր՝ որ շատերը նմա-
նօրինակ հրաշքներով առողջացած էին ,
որոնցմէ խել մը հոգի ալ դեռ ինչուան իր
ժամանակը կենդանի էին :

Գ

Յիսուս Քրիստոս ուրիշ մէկ հրաշք մ' ալ
աւելի բաղմամբիւ վկայից առջև գործեց ,
և է այս :

Գալիլիոյ ծովուն մօտ Չորրորդպետու-
թեան դաւառը քաշուեր էր Յիսուս , և
մօտակայ քաղաքներէն եկած բաղմութիւն
ժողովրդեան երեք օր դինքը փնտռելէն
վերջը անապատ լերան մը վրան դտան՝
որ աշակերտաց մէջ նստած անոնց երկ-
նից վրայ կը խօսէր :

Յիսուս գլխով ժողովրդեան վրայ որ
անօթի ու աշխատեալ էին և թէ իրիկուն
ըլլալու վրայ էր , Փիլիպպոս առաքելոյն
դարձաւ ու ըսաւ . — « Այսչափ ժողո-
վուրդ կերակրելու համար ո՛ւսկից այնչափ
հաց գտնալու է :

— Երկու հարիւր դահեկան չի բաւեր ,
պատասխան տուաւ Փիլիպպոս , ան ալ
մարդ գլուխ քիչ քիչ տալով :

Անդրէաս , Պետրոսի եղբայրը , — Հոս
տղայ մը կայ , ըսաւ , որ դարիէ հինգ հաց
ունի ու երկու ալ ձուկ : Բայց այնչափ
բանը որո՞ւ պիտի բաւէ : Ան ատեն՝ Նըս-
տեցուցէք , ըսաւ Յիսուս , ժողովուրդը » :

— Գրեթէ հինգ հազար հողույ չափ էին ,
առանց տղաքն ու կնիկներն հաշուելու :

Առաւ Յիսուս հացը , երկինք նայեցաւ ,
օրհնեց , կտրեց ու Առաքելոյ տուաւ որ
բաժնեն ժողովրդեան : Նոյնպէս երկու
ձկներն ալ բաժնել տուաւ . ամէնքն ալ կե-
րան ու կշտացան :

Կերակուրէն վերջը Յիսուս , — « Ժող-
վեցէք , ըսաւ աշակերտացը , մնացած
կտորները » . և մնացած կտորուանքնե-
րէն տասուերկու զամբիւղ լեցուեցաւ :

Ինչպէս Աստուծոյ անտեսանելի և ստեղ-
ծիչ զօրութեամբը երկիրս ցորենը կը բուս-
ցընէ , որով կը կերակրին մարդիկ , այս-
պէս ալ նոյն ինքն Աստուծոյ երկրպագելի
ձեռաց մէջ , որ իր մարդկութեամբը տե-
սանելի եղեր էր , կը բազմանար հացն ու
ամենուն կը բաւէր :

Այս մեծ հրաշքը տեսնալով բոլոր ժո-
ղովուրդը , — « Այս է ճշմարիտ Մարգա-
րէն , կ'ըսէին , որ աշխարհքիս մէջ պիտի
երևնայ » :

Հրեայք Մարգարէն որ պիտի գայ ըսելով
Մեսիայն կ'իմանային . անոր համար էր որ
ամէնքը միաբան ուղեցին զՅիսուս թա-
գաւորեցնել . վասն զի Մեսիային վրայ
խօսուած ամենայն Մարգարէութիւնք կ'ը-
սէին՝ որ քագառոր Խորայելի պիտի ըլլար :

Բայց Փրկիչն մեր իմանալով իրենց միտ-
քը՝ գնաց լեռը քաշուեցաւ և սկսաւ ա-
ղօթք ընել :

Ե

Յիսուս հրաման տուեր էր իր Առաքելոց որ Բեթսայիդայ ծովեզերքն իջնան, նաւակ մը բռնեն ու երթան Կափառնաւում իրեն սպասեն, ուր ինքն ալ իրենց ետեւէն պիտի գար :

Բայց սաստիկ քամի մ' ելլելով, մինչև առաւօտ հազիւ թէ կրցեր էին երեսուն սապարէզ կտրել, այսինքն երեք մղոն : Առաւօտեան չորրորդ ժամուն տեսան յանկարծ որ Յիսուս ծովուն վրայ քալելով դէպ 'ի իրենց նաւակը կը մօտենար : Աշակերտներն առ աչօք երևոյթ մը կարծելով վախերնէն սկսան պոռալ :

Բայց Յիսուս մէկէն. — Սիրտ առէք, ես եմ, ըսաւ, մի վախէք :

Ան ատեն Սիմոն Պետրոս. — Տէր, ըսաւ, թէ որ դու ես, հրաման տուր որ քեզի գամ :

— Եկուր, ըսաւ Յիսուս :

Պետրոս մէկէն ծովը ցատկեց՝ ալիքներուն վրայ քանի մը օտք առաջ գնաց, բայց ծովուն սաստկութենէն վախնալով սկսաւ ընկղմիլ. ան ատեն,

— Տէր, աղատէ զիս, ըսաւ :

Յիսուս մէկէն ձեռքը երկընցուց, ու զինքը բռնելով, — Թերահաւատ, ինչո՞ւ սկսար երկմտիլ, ըսաւ :

Ան ատեն մէկտեղ երկուքը նաւակը մը

տան, ու շուտ մը մըրիկը դադրեցաւ և տեսան որ ծովեզերքն հասեր էին :

Նաւակին մէջը գտնուող աշակերտները ահով ու զարմանքով լեցուած՝ Յիսուսի ոտքն ինկան ու ըսին . — Վարդապետ, իրաւցընէ դու ես Արդին Սատուծոյ :

Արդ Սատուած, իր մարդեղութեամբը խոնարհելովն հանդերձ, ամենակարող Տէր է բնութեան, որ իր մէկ խօսքովն ամէն յուզմունք կը դադրեցընէ, ուսկից կը հետեի որ նաև աւելի մեծագոյն կարեաց բժիշկն էր՝ որոնց համար աշխարհք եկաւ որ մեզայ թագաւորութիւնը խոնարհեցընէ ու զմեզ փրկէ :

2

Դեռ շատ բազմաթիւ սրտաշարժ հրաշքներ կրնայինք հոս շարել, զորոնք կարծես թէ իր քալած ճամբաներուն վրայ կը ցանէր Յիսուս, որոնցմով որ կը կազմուի Քրիստոսի աւետարանը :

Երիբովի կուրին աչքը բացուելը, որուն Յիսուս, « Տես », ըսաւ, ու մէկէն տեսաւ. տասնութը տարուընէ ՚ի վեր ցաւոտ կրնկան բժշկութիւնը, որն որ միայն Յիսուսի զգեստին դպչելով մէկէն առողջացաւ. և շատ մը դեռ Յիսուսի աստուածութեանը և առ մեզ ունեցած սիրոյն նշանները :

Բայց այս ամէն հրաշիցը մէջ մէկ մ' ալ կայ, որ թերևս ամենէն աւելի անուա-

նին ու փառաւորն է, որն որ Փարիսե-
ցւոց վերջին դաւադրութեանը պատճառն
եղաւ :

Այս է Ղազարու յարութիւնը :

Ղազար հարուստ մարդ մի էր, ու սի-
րելի Յիսուսի, և Մարթայի ու Մարիամու
Մագդաղենացւոյ եղբայր :

Երուսաղեմէն չորս փարսախս հեռու Ֆե-
թանիա գեղը կը բնակէր, և շատ անգամ
զՓրկիչն մեր ու իր առաքեալները իր տու-
նը կ'ընդունէր : Ղազար ծանր հիւանդա-
ցաւ . իր քոյրերը վտանգը տեսնալով,
Յիսուսի՝ որ ան ատեն Գալիլեայ էր, իմաց
տուին, ըսելով. « Տէր, զան որ կը սիրէիր
հիւանդ է » :

Պատասխանեց Յիսուս : — Այդ հիւան-
դութիւնը մեռնելու հիւանդութիւն չէ .
բայց հանդերձ այսու ամենայնիւ պէտք
է որ Որդին Աստուծոյ իրմով փառաւո-
րուի :

Թէպէտ շատ կը սիրէր Յիսուս զՂա-
զար և իր քոյրերը, այսու ամենայնիւ դեռ
երկու օր ալ ուշացաւ . վերջն ըսաւ իր ա-
շակերտացը . — Հիմա երթանք Հրէաս-
տան, ու Ղազար մեր բարեկամը որ կը
բնանայ, պիտի արթնցընեմ :

— Թէ որ կը բնանայ, ուրեմն առողջա-
ցեր է, ըսին առաքեալները :

Պատասխանեց Յիսուս . — Ղազարոս
մեռաւ, և ուրախ եմ որ ես հոն չէի, որ-
պէս զի ձեր հաւատքը հաստատուի :

Համբայ ելան , և երբոր Յիսուս Ռեթա-
նիա հասաւ , Ղաղարոս չորս օրուքնէ 'ի
վեր մեռած էր , ու գերեզման ալ դրեր
էին :

Մարթա և Մարիամ տունը քաշուած
սուղի և արտասուաց մէջ էին , որոնց աղ-
գականքն ու բարեկամքն եկեր էին որ զի-
րենք մխիթարեն ու ցաւակից ըլլան :

Մարթա իմանալով որ Յիսուս մօտ է ,
չուտ մը ընդ առաջ ելաւ , ըսելով .

— Տէր , թէ որ դու հոս ըլլայիր եղ-
բայրս չէր մեռներ :

Պատասխանեց Յիսուս . — Քու եղ-
բայրդ պիտի յարութիւն առնէ :

— Գիտեմ , պատասխանեց Մարթա , որ
վերջին դատաստանին օրը պիտի յարու-
թիւն առնէ :

— Ես եմ , ըսաւ Յիսուս , յարուցիւն և
կեանք : Ով որ ինձի կը հաւատայ՝ թէպէտ և
մեռնի՝ բայց կ'ապրի : Այս բանիս կը հա-
ւատաս :

Հաւատացեալն Մարթա . — Այո՛ , Տէր
իմ , ըսաւ , կը հաւատամ որ դու ես Քրիս-
տոս Որդին Աստուծոյ կենդանւոյ , որ
աշխարհք եկար :

Աս որ ըսաւ , գնաց որ իր քոյրը կան-
չէ : Մարիամ մէկէն վազեց եկաւ . ու Յի-
սուսի ոտքն իյնալով ,

— Ո՛հ , Տէր իմ , ըսաւ , եղբայրս չէր
մեռներ թէ որ դու ներկայ ըլլայիր » :

Յիսուս տեսնելով որ կու լար ու Հրեայք

ալ որ հետը եկեր էին կու լային , սիրտը
ելած ,

— Ո՛ւր դրիք գինքն , հարցուց :

— Եկուր ու տես , պատասխանեցին :

Եւ Յիսուս արտասուեց

Հրեաներն այս տեսնելով — « Տես ինչ
պէս կը սիրէր , ըսին : Ուրիշներն ալ նմա
նապէս ցած ձայնով կը մըռմռային . —

Չէր կրնար , ինքը որ կուրին աչքը բա
ցաւ , թող չտալ որ մեռներ Ղազար :

Յիսուս դարձեալ սիրտը ելած , գերեզ
մանը հասաւ , որ ժայռի մէջ փորուած այր
մըն էր , մեծ քարով մը գոցած :

— Վերուցէք սա քարը . ըսաւ Յի
սուս :

Իսկ Մարթա . — Տէր , պատասխանեց ,
մինչև հիմա չորս օր եղաւ և թերևս ալ
հոտած է :

— Քեզի ըսի , ըսաւ Փրկիչն մեր , որ
թէ հաւտաս՝ կը տեսնաս Աստուծոյ փառ
քը :

Երբոր քարը մէկդի առին , Յիսուս ա
չուրներն երկինք վերուց ու ըսաւ .

— Հայր իմ , գիտեմ որ իմ կամայս
դէմ չես գործեր , և ինչ որ ուզեմ կը կա
տարես , բայց հիմա այս ժողովրդեան հա
մար կ'աղաչեմ , որպէս զի ճանչնան որ
դու ես զիս խրկողը :

Ու բարձր ձայնով ըսաւ . « Ղազարէ ,
գերեզմանէդ դուրս ելիր » :

Մէկէն մեռելը , որուն ձեռուրներն ու

ոտուրները պատանքով կապուած ու երեւոր ծածկած էր՝ դուրս ելաւ :

« Քակեցէք զինքն ըսաւ Յիսուս , ու թող տուէք որ քալէ » :

Բաղմութիւն Հրէից որ ներկայ էին այս հրաշքիս , հաւատացին Յիսուսի , և շուտ մը Ղաղարու յարութեան համբաւը Երուսաղէմ ու բոլոր Հրէաստան տարածուեցաւ :

Այս համբաւիս վրայ , Յիսուսի թշնամիքը կատաղութեամբ լեցուած՝ Երուսաղէմ՝ Ասիայի մեծ քահանայապետին քով ժողովք ըրին , ու « Պէտք է որ , կըսէին , այս բանիս ճարը մտածենք , վասն զի այս մարդս հրաշքներ կը գործէ , զորոնք չենք կրնար ուրանալ » :

Է

Ուրեմն Հրեայք և նոյն իսկ նախնի հեթանոսք չհամարձակեցան Յիսուսի հրաշքներն ուրանալու , վասն զի յայտնի ու անժխտելի էին , զորոնք եթէ կարելի ըլլար ուրանալն անտարակոյս կ'ուրանային , որ ասկէ աւելի դիւրին ճամբայ չկար նոր հաստատուած կրօնք մը՝ ի հիմանէ կործանելու : Բայց ի՞նչպէս կարելի էր այն բաներն ուրանալը , որ ցորեկ ատեն , Երուսաղեմայ և Հրէաստանի գլխաւոր քաղաքաց մէջ , անթիւ ժողովրդեան դիմաց , ու նոյն իսկ

Յիսուսի թշնամեաց աչքին դիմաց կը կա-
տարուէր :

Յայց պէտք էր մեկնել այս հրաշքները ,
որոնց վրայ հաստատուած էին Առաքելոց
բոլոր քարոզութիւնը :

Ուստի չկարենալով ուրանալ , սկսան
զանոնք ծուռ մեկնել . երբեմն սատանայա-
կան իշխանութեան կու տային , երբեմն ալ՝
իրր թէ Յիսուս տաճարին մէջէն Եհովա
Աստուծոյ անունը գողցած ըլլալով այս
հրաշքներս կը գործէր . այնպէս սնտոսի ու
անհիմն են այս առասպելներն որ աւելորդ
կը սեպենք դէմ խօսելու :

Հպարտութիւնը , սուտ արդարասիրու-
թիւնը , անձնական շահը և ուրիշ հազար
ու մէկ մոլութիւններ Փարիսեցւոց ու Յի-
սուսի մէջ պատուար մի էին . ուստի ճշմա-
րիտ էր Յիսուսի ըսած այն խօսքն որ Ա-
զարու յարութենէն վերջը ստուգուեցաւ .
« Դուք՝ եթէ մեռելի մը յարութիւն առ-
նելն ալ տեսնէք՝ դարձեալ չէք հաւատար » :

Հրէից այդ անհաւատութիւնը մեծ օրի-
նակ մի է մեզի համար , այսինքն թէ , հա-
ւատալու համար բաւական չեն հրաշքներ
տեսնել , այլ կարևոր է ճշմարտութեան
սէր և պարզ ու մաքուր սիրտ ունենալ :

Յիսուս դիները Աստուած անուանեց ,
զոր ակն յանդիման հրաշքներով ալ հաս-
տատեց . կը մնայ հիմա տեսնել թէ արդեօր
վարքն ալ իր բանիցը և գործոցը համեմատ
էր :

ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ԵՐԿՆԱՅԻՆ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

Վերջի իրեր տարին Յիսուս Որդին Աստուծոյ՝ աւետարանը քարոզեց . միշտ բարիք ընելով , և աւելի իր երկնային սրբութիւնը սորվեցունելով քան թէ խօսքով և քարոզութեամբը :

Յիսուսի վարդապետութիւնը վսեմ է և պարզ : Ինքն Աստուածն է՝ որ կը խօսի . բայց ամենուն հետ , խոնարհագունին ու մեծագունին , պարզամիտ ժողովրդեան ու նաև օրինաց վարդապետներուն :

Կախառնաուամի ժողովանոցին մէջ , ժողովրդեան որ իրեն միտ կը դնէին , ուսուցանելէն վերջը , այս երկու խօսքովս համառօտեց բոլոր իր վարդապետութիւնը .

խոնարհուշիւն և քաղցրուշիւն . այս էր իր մարդկանց տուած բոլոր դասը :

« Գոհանամ դքէն Հայր , ըսաւ , որ քարոզած ճշմարտութիւններս հպարտներէն և գիտուններէն կը ծածկես ու խոնարհաց կը յայտնես : Այ՛ս հայր , այս է քու կամքդ :

» Իմ հայրս զիս իշխան դրաւ ամէն բանի . ոչ որ կը ճանչնայ զՈրդին , եթէ ոչ Հայր . և ոչ որ կը ճանչնայ զՀայր , եթէ ոչ Որդին , և այն որուն որ Որդին կ'ուզէ յայտնել :

» Աւ իս եկէք տառապեալք և վշտացեալք , և ես զձեզ կը հանգչեցընեմ :

» Աւէք ուսերնիդ իմ լուծս . սորվեցէք ինձմէ , վասն զի ես հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ , ու անով կը գտնաք ձեր հանգիստը :

» Վասն զի իմ լուծս քաղցր է և բեռս փոքր » :

Այս էր ահա երկնաւոր վարդապետին տուած խրատը՝ որով կրնանք իր օրինաց կատարելութեանը հասնիլ : Այս է , խոնարհուշիւն , որ է կատարելութիւն սիրոյն Աստուծոյ , և քաղցրուշիւն , որ է կատարելութիւն սիրոյ ընկերին :

Բ

Այս խոնարհութեան և քաղցրութեան կրկին պատուիրանքներովն է որ սկսաւ Յիսուս իր լերան վրայ տուած խրատն , որուն մէջ կը բովանդակուի իր Աւետարանին բոլոր բարոյականը :

« Երանի հոգևով աղքատներուն , (այսինքն անոնց որ սրտերնին երկրաւոր բաներէն հեռացուցեր են) , վասն զի անոնց է երկնից արքայութիւնը :

» Երանի հեզոց , վասն զի անոնք զերկիրս պիտի ժառանգեն :

» Երանի անոնց որ արդարութեան քաղց ու ծարաւի են . վասն զի անոնք պիտի կըշտանան :

» Երանի անոնց որ կու լան , վասն զի անոնք պիտի մխիթարուին :

» Երանի ողորմածներուն , վասն զի անոնք ողորմութիւն պիտի գտնեն :

» Երանի անոնց որ սուրբ են սրտիւ , վասն զի անոնք զԱստուած պիտի տեսնեն :

» Երանի խաղաղարարներուն , վասն զի անոնք որդի Աստուծոյ պիտի կոչուին :

» Երանի վերջապէս անոնց որ արդարութեան համար կը հալածուին , վասն զի անոնց է երկնից Արքայութիւնը » :

Այս է քրիստոնէական սրբութեան դարմանալի օրէնսդրութիւնն ու երջանկութեան մի միայն գաղտնիքը : — Այս երկու հիմնական առաքինութեանց հետ , այսինքն խոնարհութեան և քաղցրութեան , որք մինչև այն ատենն անձանօթ էին աշխարհի , աւելցրնենք նաև նախանձ բարւոյն , ապաշխարութիւն , ողորմածութիւն , գութ սու ամենայն մարդիկ , մաքրութիւն , խաղաղութիւն և համբերութիւն , որ է համառօտութիւն վարուց երկնաւոր վարդա-

պետին, որ սորվեցուցածը՝ գործով ալ
կը կատարէր : « Դուք էք լոյս աշխարհի,
ըսաւ դարձեալ իր աշակերտացը, դուք էք
աղերկրի : Պէտք է որ ձեր լոյսը փայլի մար-
դկանց դիմաց, ոչ թէ ձեր փառաց համար,
այլ վասն փառաց ձեր Հօրն որ երկինքն է :

« Թէ որ ձեր սրբութիւնը Գալրաց և Փա-
րիսեցւոց սրբութենէն աւելի չըլլայ, երկ-
նից արքայութիւնը չէք ժառանգեր » :

Հին օրէնքը կ'ըսէ ձեզի . « Սիրեցէք
ձեր բարեկամները, ու ատեցէք ձեր թշնա-
միները » . բայց ես կ'ըսեմ, « Սիրեցէք ձեր
թշնամիները, բարիք ըրէք անոնց, որոնք
ձեզի չարիք կը հատուցանեն, և աղօթք ը-
րէք զձեզ հալածողներուն համար :

» Ստով միայն ճշմարիտ որդիք կ'ըլլաք
ձեր Հօրը՝ որ երկինքն է . որ իր արևուն
լոյսը կը ծագէ հաւասարապէս թէ չարե-
րուն և թէ բարիներուն վրայ :

» Թէ որ դուք ձեր սիրելիները միայն սի-
րէք՝ ու ձեր եղբարցը միայն բարիք ընէք,
ի՞նչ արդիւնք կ'ունենաք : Հեթանոսներն
ալ նոյնը կ'ընեն :

» Զգուշացէք կեղծաւորութենէ, ու սր
և է բարեգործութիւն՝ ի ցոյցս մարդկան
մի ընէք :

» Երբոր ողորմութիւն կ'ընէք, այնպէս
ըլլայ որ ձեր ձախ ձեռքը չգիտնայ թէ ի՞նչ
կ'ընէ աջ ձեռքը . որով ձեր Հայրն որ ՚ի
ժածուկ ամէն բան կը տեսնայ, յայտնա-
պէս ձեզի կը հատուցանէ :

» Երբոր կ'աղօթէք ու պահք կը պահէք՝
փախէք մարդկանց տեսութենէն՝ և կեղծա-
ւորաց պէս մի ընէք, որոնք անուն ստա-
նալ կ'ուզեն :

» Իսկ դուք, երբ աղօթք կ'ընէք, մտքեր-
նիդ առ Աստուած ամփոփեցէք և շատա-
խօս մի ըլլաք : Միթէ ձեր Հայրը չի գիտէր
թէ դուք ինչ բանի կարօտութիւն ունիք :

» Այսպէս ուրեմն աղօթեցէք :

— Հայր մեր որ յերկինս ես, սուրբ ե-
ղիցի անուն քո, եկեացէ արքայութիւն քո,
եղիցին կամք քո որպէս յերկինս և յեր-
կրի : Չհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ
այսօր, թող մեզ զսարսիս մեր որպէս և
մեք թողումք մերոց պարտապանաց, և մի
տանիր զմեզ ՚ի փորձութիւն, այլ փրկեա
՚ի չարէն . ամէն » :

Այսպէս կը խօսէր Յիսուս . ասկէ աւելի
ինչ մեծ մխիթարութիւն կրնայ ըլլալ մեզի
որ Աստուած ինքնին կը սորվեցընէ թէ
իրմէ ինչ պիտի խնդրենք :

Գ

Յիսուս պարզեց երկրիս ուրիշ կարևոր
առաքինութիւն մ' ալ, այն է սէրը, որուն
դիմաց որ և իցէ զոհ բան մը չեն արժեր,
որուն առաջին ցոյցը պիտի ըլլայ Ողորմա-
ծուքիւնը (*):

(*) Ֆենեւոն քրիստոնէութեան աստուածային
ըլլալը՝ միայն այդ յայտնի կնքոյն վրայ կը դանէր .

« Սիրեցէք զմիմեանս , ինչպէս ես ըղձեղ սիրեցի , կ'ըսէր միշտ Յիսուս . անով պիտի իմացուի թէ դուք իմ աշակերտներս էք , եթէ սիրէք զընկերնիդ : Այս է իմ անձեղ թողած նոր պատուիրանս :

» Մի դատէք որ չի դատուիք , մի դատապարտէք որ չի դատապարտուիք :

» Տուէք՝ ով որ ձեզմէ բան մը կ'ուզէ :

» Թէ որ իմ սիրոյս համար ձեր փոքրագոյն եղբօրն ալ գաւաթ մը ջուր տալու ըլլաք , իրաւցընէ կ'ըսեմ ձեզի , որ անոր վարձքը կ'ընդունիք :

» Ի՛նչ որ ալ ընէք ձեր փոքրիկ եղբօրը , ինձի ըրած կը սեպուիք : Ուրիշներու հետ այնպէս վարուեցէք , ինչպէս որ կ'ուզէք որ ուրիշներն ալ ձեզի հետ վարուին , ու մի ընէք այն բանն , զոր չէք ուզեր որ ուրիշներն ալ ձեզի ընեն » :

— Տէր , հարցուց սուրբն Պետրոս , թէ որ իմ եղբայրս զիս նախատէ ու գայ թողութիւն ուզէ , եօթն անգամ միայն պիտի ներեմ իրեն :

Պատասխանեց Յիսուս . — Չէ թէ միայն եօթն անգամ , այլ եօթանասուն անգամ եօթը հեղ , որ է ըսել միշտ :

Ա. Գ. Կ. 13 որ չեմ կրնար հոս մէջ բերել Ա.

« Ի՛նչպէս , կ'ըսէ , կրօնք մը որ այս երկու խօսքիս մէջ կը բովանդակուի , այսինքն է «Է՛ր Աստուծոյ և «Է՛ր ընկերնի կրնայ չգալ՝ ի ճշմարիտ Աստուծոյ , որ է բոլորովին սէր » :

ւետարանին դեռ շատ մը երկրպագելի երեւաները, որոնց մէջ կը տեսնուին այն սէրը, այն աննման քաղցրութիւնը, որոնք աւելի մեծ հաւաստիք են Յիսուսի Աստուած ըլլալուն, քան զնոյն իսկ հրաշքները :

Գ

Յիսուս իր խօսուածքը ժողովրդեան աւելի դիւրամբօնելի ընելու համար, առակներ կը գործածէր :

Ընտանի նմանութիւններով ու ռամկական պարզ պատմութիւններով իր աստուածային վարդապետութեան նրբութիւնը մտաց դիւրամբօնելի կ'ընէր. որով այս կերպով իր վարդապետութեան բարձրութիւնը կը դիւրացընէ, և չափով կը բաժնէ ինչ որ անչափապէս ունի, որպէս զի մեր տկարութիւնը կարող ըլլայ ըմբռնելու զանիկայ :

« Սերմանացանը, ըսաւ օր մը, դաշտը ցանելու ելաւ .

» Սերմանց մէկ մասը ճամբուն վրայ ինկան, զորոնք երկնից թռչունները կերան :

» Մէկ մասն ալ քարին վրայ ինկան՝ ու չորցան, վասն զի ամենեւին խոնաւութիւն չկար :

» Քանի մը հատիկներ ալ փուշերու մէջ ինկան, ու սկսան բուսնիլ, բայց փուշերը խրդգեցին զանոնք : Իսկ մնացածներն ալ զէկ ու պարարտ երկրի վրայ ինկան, ուր բուսան և հարիւրապատիկ պտուղ բերին » :

Այս առակս ինքն իսկ Փրկիչն իր Առաքելոց մեկնեց ու բացատրեց, թէ ինքն էր այդ խորհրդաւոր սերմանացանը, որ իր Հօրը քովէն ելած եկեր էր սերմ' ցանելու աշխարհքիս մէջ: Այդ սերմը իր խօսքերն էին, որոնք երբ հպարտ ու խիստ սրտերու վրայ կ'իյնան՝ սատանան կու գայ շուտ մը կը խլէ: Ուրիշներն ալ սկզբան ուրախութեամբ կ'ընդունին, բայց աշխարհքիս ընդունայն գբաղանքներէն և խարէութիւններէն կը կորսուին ու կը չորնան: Վերջապէս ճշմարիտ հաւատացեալն՝ Աստուծոյ խօսքը մաքուր սրտով և ճշմարիտ հաւատքով կ'ընդունի ու շուտ մը քրիստոնէական սրբութեան հրաշալի պատուղները կը պտղաբերէ:

Ե

Ուրիշ անգամ մըն ալ Յիսուս ուղեց իր ունկնդրացը իմացընել՝ թէ որչափ կ'ատէ զհպարտութիւնը, և թէ որչափ խոնարհութիւնն ու զղջումն ամենամեծ մեղաւորներն ալ կը մերձեցընեն առ Աստուած:

« Երկու հոգի, ըսաւ, տաճարը մտան աղօթք ընելու. մէկը Փարիսեցի էր, միւսն ալ Մարսաւոր (*):

(*) Փարիսեցիք բազմաթիւ աղանդ մըն էին հրէից մէջ, և իրենց ձեւացեալ խստակրօնութեամբը շատ երեւելի էին օրինաց ամենամանր հրամանաց

» Փարիսեցին մէկ կողմը քաշուած , այսպէս աղօթք կ'ընէր . — Ո՛վ Աստուած , փառք կու տամ քեզի որ ուրիշ մարդիկներու պէս չեմ , անիրաւ , անառակ ու գող , և ոչ սա մաքսաւորին պէս :

» Շաբաթը երկու անգամ պահք կը պահեմ , ու իմ ստացուածքներէս տասանորդ կու տամ : —

» Իսկ Մաքսաւորը , խոնարհութեամբ տաճարին մէջ գետինը ինկած ու չէր համարձակէր աչքերը երկինք վերցընել , ու կուրծքը ծեծելով , կ'ըսէր .

— » Աստուած իմ , ողորմէ ինձի , վասն զի ամենամեծ մեղաւոր մըն եմ :

» Ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի , կրկնեց Փրկիչն մեր , որ այն Մաքսաւորն արդարացեալ դուրս ելաւ տաճարէն , իսկ Փարիսեցին յանցաւոր : Վասն զի ով որ կը բարձրամտի՝ պիտի նուաստանայ , և ով որ կը խոնարհի՝ պիտի բարձրանայ » :

Օր մը Երուսաղեմայ մէջ մաքսաւորներն ու մեղաւորները Յիսուսի չորս կողմն առեր էին ու իր խօսքերէն զղջումի կու գային . բայց Դավիթը և Փարիսեցիք կը գանձուէին :

Խիստ պահպանութիւնն ընելուն , և բոլորովին արտաքին կրօնք մ' էր ունեցածնին :

Իսկ մաքսաւորները արքունի հասը կը ճարէին , և հատվմայեցոց կողմանէ հրէից հարկերը կը ժողուէին : Ընդհանրապէս խարդախ մարդիկ կը սեպուէին ու հրէից շատ ատելի էին :

զըտէին իրեն դէմ, ու « Տեսէք սա մարդը,
կ'ըսէին, մեղաւորներու հետ կը խօսի » :

Յիսուս անոնց հետեւեալ սրտաշարժ
խրատը տուաւ :

« Գնե՛ք թէ ձեզմէ մէկը, ըսաւ, հարիւր
ոչխար ունի : Անոնցմէ մէկը կը կորսուի,
չուտ մը կը ձգէ մնացած իննըսունուինը
հատը ու կ'երթայ կորսուածը փնտռելու .
և երբ գտնայ՝ ուրախութեամբ ուսին վրայ
կը դնէ ու տուն կը դառնայ, իր դրացիները
կը կանչէ, ու կ'ըսէ անոնց . ուրախ եղէք,
վասն զի կորսընցուցած ոչխարս գտայ :

» Այսպէս է նաև ձեր երկնաւոր Հայրը .
և մեղաւորի մը դարձը՝ երկինքը հրեշտա-
կաց մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ » :

Այդ բարի հովիւն՝ է Արդին Աստուծոյ,
որ իր Հօրը փառքն ու հրեշտակաց հաւա-
տարիմ հօտը ձգեց, ու եկաւ մեր մէջը
մտաւ իր զթութեամբը կորուսեալ մար-
դկութիւնը փրկելու :

2

Յիսուս աւելի ևս հաստատել ուզելով
Աստուծոյ անսահման ողորմութիւնը զըզ-
ջացողաց վրայ, որ կարծես թէ իրեն բո-
լոր խորհրդոյն համառօտութիւնն է, այս
հետեւեալ առակս ալ ըսաւ .

« Մարդ մը երկու տղայ ունէր . օր մը
պղտիկը գնաց հօրն ու ըսաւ » . — « Հայր ,

ժառանգութենէս ինչ որ ինձի կ'իյնայ
տուր » :

« Հայրն ալ տուաւ :

» Քիչ ատենէն այս տղան իր բոլոր ստա-
ցուածքը ժողուեց ու ելաւ հեռու աշխարհք
մը գնաց, ուր անառակութեամբ բոլոր ու-
նեցածը վատնեց :

» Նոյն երկիրը սաստիկ սով ինկաւ. ա-
նառակ որդին սկսաւ կարօտութիւն քաշել :

» Հոն մէկու մը քով ծառայութեան մտաւ
ու խող կ'արածէր. կը փափաքէր խողերէն
աւելցած կերակուրներն ուտել, բայց ոչ
որ կու տար իրեն : Այն ժամանակ զղջու-
մի գալով. — Ա'րչափ մարդիկ, ըսաւ
ինքն իրեն, իմ հօրս տունն անատութեամբ
կը յաղենան, և ես հոս տեղս անօթութենէ
կը մեռնիմ. ելլամ երթամ հօրս ու ըսեմ. —
Հայր. երկնից ու քեզի դէմ մեղանչեցի, ու
ալ արժանի չեմ քու որդիդ ըսուելու. գէթ
քու ծառայիցդ կարգը դիս անցուր :

» Այսպէս որոշեց, ու ելաւ իր հօրը տու-
նը գնաց : . . Հայրը երբոր տեսաւ զինքն
հեռուէն, գութը շարժեցաւ, վազեց, վիզը
սլքլուեցաւ ու գրկեց զինքը :

» Եւ երբ տղան իրմէ թողութիւն կը խըն-
դրէր : — Շնորհ, ըսաւ իր ծառայիցը, զգե-
ցուցէք զինքն ու դրէք մատանին իր մատը :
Մորթեցէք զիրուկ եզը՝ և ուրախութիւն
մը կատարենք. վասն զի այս տղաս կոր-
սուած էր ու գտնուեցաւ. մեռած էր ու
յարութիւն առաւ » :

Ահա այս քաղցր խօսքերով Յիսուս
Փրկիչն մեր կը մխիթարէր խեղճ մեղա-
ւորները . սիրտ կու տար իրենց ու իր Հօրը
մոլորեալ ոչխարները նորէն փարախը կը
դարձընէր :

Այդ բանիդ համար Յիսուս եկեր էր ա-
հա աշխարհք , և իր կատարեալ սրբու-
թեան նշանն՝ առանց երկմտութեան՝ իր
գթութիւնը , ողորմութիւնն ու սէրն է :

Է

Յիսուս տաճարին մէջ ժողովրդեան կը
վարդապետէր , Գալիլք և Փարիսեցիք պոռ-
նիկ կին մը իրեն գիմացը բերին , և բաղ-
մութեան մէջ գինքը կեցուցած , ըսին Յի-
սուսի :

« Վարդապետ , մենք գիտենք որ այս
կինը պոռնիկ է :

» Արդ Մովսէս , իր օրինաց մէջ կը հրա-
մայէ որ պոռնիկները քարկոծուին : Դու
ի՞նչ կ'ըսես » :

Փրկչին մերոյ գթութիւնը գիտնալով կը
յուսային որ ներեցէք թող տուէք պիտի
ըսէր՝ որ յայտնապէս օրինաց զանցառու-
թիւն մըն էր :

Յիսուս պատասխան չտուաւ , բայց
ձուած՝ մատովը գետնին վրայ բան մը կը
գրէր . — Խորհրդաւոր գործ . որուն մեկ-
նութիւնը զանց կ'ընենք հոս տեղս :

Երբ Փարիսեցիք կրկին և կրկին կը հար-

ցնէին, ան ատեն ըսաւ իրենց. « Ով որ ամենեւին չէ մեղանշած քար ձգէ ատոր վրայ » :

Այդ անահնունելի խօսքին վրայ շփոթած ամէնքը, մէկիկ մէկիկ սկսան դուրս ելլել, ու Յիսուս և ամբաստանեալ կիներ միայն մնացին :

Ան ատեն Յիսուս դարձաւ ու ըսաւ .

— « Կին դու, ո՛ւր են որ զքեզ ամբաստանեցին. զքեզ դատապարտող մը եղա՞ւ արդեօք :

— « Ոչ ոք, տէր իմ, պատասխանեց կիներ դողալով ու զղջմամբ :

— « Ուրեմն ես ալ զքեզ չեմ դատապարտեր : Գնա՛, ու մէյմ՝ ալ մի մեղանշեր » :

Ը

Երիբով Զաքէ անունով հարուստ մարդ մը կար որ մաքսաւորաց գլուխ էր ու իր հաւատքին մէջ անհաստատ :

Մինչդեռ Յիսուս ժողովրդեան հետ Երիբովէն կ'անցնէր՝ Զաքէ ուղեց զՅիսուս տեսնել. բայց որովհետև կարճահասակ էր ու չէր կրնար զՅիսուս բազմութեան մէջէն տեսնել, ուստի առաջ վազեց ու ճամբուն վրայ ժանտաթղենւոյ մը վրայ ելաւ :

Աստուած շատ բան չի պահանջէր մեզմէ՝ ու պղտի բարեգործութիւն մ'ալ բաւական է իր գութը շարժելու ու յօժարա-

կամ կը մերձենայ անոր սովոր զինքը տեսնել կը փափաքի :

Յիսուս երբոր ժանտաթղենւոյն դիմացը հասաւ աչքը վեր վերուց ու մեղաւորը տեսաւ :

« Զաքէ՛, ըսաւ, շուտ վար իջիր, վասն զի այսօր քու տունդ պիտի դամ » :

Զաքէոս փութաց մէկէն վար իջաւ, և ուրախութեամբ զՅիսուս տունն ընդունեցաւ :

Հրեաները սկսան դանգըտիլ ու մէջերնին կ'ըսէին .

— « Նայեցէք, աւելի ընտրեց մեղաւորին տունը մտնելն » :

Բայց այդ մեղաւորն ալ մեղաւոր չէր, և Յիսուս ընդունայն տեղ իրեն չէր մտեցած : — Զաքէոս խոնարհելով յօտս Արդւոյն Աստուծոյ, ըսաւ .

— « Տէր, ունեցածիս կէսն ահա աղքատաց կու տամ, ու որուն որ անիրաւեցայ եռապատիկ կը հատուցանեմ » :

Պատասխան տուաւ Յիսուս գթութեամբ .

« Այսօր այս տանս փրկութեան օրն է . վասն զի Արդին մարդոյ կորուսեալները փնտուելու ու փրկելու համար եկած է » :

Թ

Յիսուսի վարուց մէջ գթութեան ուրիշ պատմութիւն մ' ալ կայ որ դեռ ևս ամե-

նէն աւելի սրտաշարժ ու անուանին է , այն է Մագդաղենացւոյն զղջումն ու թողութիւնը :

Մարիամ որ Մագդաղէ գեղին մօտ ունեցած գղեկին անուամբը Մագդաղենացի կ'ըսուէր , Մարթայի ու Ղաղարու քոյրն էր :

Գեռ մանկամարդ էր՝ գեղեցկագէմ ու հարուստ , բայց Աստուծոյ տուած շնորհացն ապերախտ գտնուելով , իր չար վարքովը ամենուն ծանուցեալ էր :

Արդ Յիսուսի քարոզութենէն զղջումի գալով միտքը դրաւ վարքը փոխելու :

Օր մը Յիսուս կափառնաառումի մէջ Սիմոն անունով հարուստ փարիսեցւոյ մը տունն էր . Մարիամ ազնիւ ու անուշահոտ եղով լի շիշ մը առած այն սրահը մտաւ ուր Յիսուս աշակերտացը հետ կերակուր կ'ուտէր : Ըստ սովորութեան Հրէից և հնոց , կերակուր կերողները սեղանին չորս կողմը անկողիններէ շինած նստարաններու վրայ հանգչեր էին :

Մարիամ Մագդաղենացին առանց խօսք մ'ըսելու մօտեցաւ Յիսուսի ու իրեն ոտքն իյնալով , արցունքներովն սկսաւ թրջել զայն , ու մազերովը կը սրբէր , կը պագնէր ու իւղովը կ'օծէր :

Բայց Փարիսեցին իր մտքէն կ'ըսէր .

— Եթէ այդ մարդը Մեսիան ըլլար , պէտք էր գիտնալ , ո՞վ է ատ կնիկը որ իրեն կը դպչի եւ թէ ինչ մեղք ըրած ունի :

Յիսուս անոր միտքը հասկընալով, դարձաւ ու ըսաւ իրեն .

— Միմոն, քեզի բան մը ունիմ ըսելիք :

— Ըսէ՛, վարդապետ :

— Մարդ մը, վրայ բերաւ Յիսուս, երկու հոգիէ առնելիք ունէր. մէկը պարտական էր հինգհարիւր դահեկան, ու միւսը յիսուսն : Ու տեսնելով որ չեն կրնար վճարել՝ երկուքին ալ պարտուցը ներեց : Արդայս երկուքէն ո՞րն արդեօք զինքը աւելի պիտի սիրէ :

— Անտարակոյս, պատասխանեց Միմոն, ան՝ որուն շատ պարտքը ներեց :

— Աղէկ պատասխանեցիր, ըսաւ Յիսուս. ու խեղճ Մազդաղենացւոյն դառնալով, ըսաւ .

— Կը տեսնաս սա կնիկը, քու տունդ մտայ ու ոտքս լուալու ջուր մ՝ ալ չտուիր : Բայց ասիկայ իր արցունքներովն ոտուրներս լուաց ու մաղերովը սրբեց : Խաղաղութեան համբոյր մը չտուիր ինձի, ինքը քանի որ հոս է չդադրիր ոտքս պազնելէն : Իւղով գլուխս չօծեցիր, իսկ ինքը անուշահոտ իւղը ոտքիս վրայ թափեց : Ուստի կ'ըսեմ. — « Թողուին ուրեմն իրեն իր բաղմաթիւ մեղքերը, վասն զի շատ սիրեց » :

Ու աստուածային քաղցրութեամբ մը դառնալով ըսաւ Մազդաղենացւոյն :

— Թողուած են քու մեղքերդ :

— Հետը սեղան նստող Հրեայները սկը

տան մէջերնին ըսել . — Ո՛վ է այդ մարդն որ մինչև մեզքերու թողութիւն կու տայ :

Բայց Յիսուս առանց այդ փարիսական տրտունջին մտիկ ընելու , ըսաւ Մազդաղենացւոյն :

— Քու հաւատքդ փրկեց զքեզ , երթ 'ի խաղաղութիւն : Ելաւ մեղաւոր կնիկը մաքուր ու սրբեալ յամենայն մեղաց . սկըսաւ այն հրաշալի զղջումը , որով Մազդաղենացւոյն անունը օրինակ եղաւ սուրբ զղջման ու երկրորդ անմեղութեան :

Նոյն այս Մարիամ Մազդաղենացին է որ տարի մը վերջը ներկայ էր իր եղբօրը՝ Ղազարու յարութեանը , և քիչ մը վերջը սուրբ Կուսին Մարիամու ու Յովհաննէս սիրելի աշակերտին հետ խաչին քովն էր :

Ասանկ կը ներէր Յիսուս , կը ներէր ամենայն յանցանաց , բայց միշտ պարզ ու զղջացեալ սրտերու , իր աստուածութեանը բազմադէմ վկայութեանցը հետ միացընելով մեզի ամենէն աւելի սիրելի բանը , որ է իր անչափ բարութիւնը :

ԺԱ.

Բայց պէտք չէ շփոթել Յիսուսի այս աստուածային գթութիւնը մեղաց ընդհանուր քոյրտոռոշրեան ոչ ներողամտոշրեան հետ զոր մեր օրերը շատերը կը յանդգնին ընելու : Թէ որ Յիսուս նման ըլլար՝ մարտիրոսաց երեւակայեալ Քրիստոսին , Աւետարանը

սուրբ Աւետարան և Յիսուս Աստուած չէր
ըլլար, և ոչ ալ յԱստուծոյ առաքեալ: Վասն
զի Աստուած իր ունեցած սիրոյն ու բարու-
թեանը հետ՝ ունի նաև սրբութիւն և ար-
դարութիւն անսահման: Ար մերժէ իրմէ
զմեղս ինչպէս լոյսն զխաւարը, և ինչպէս
ընդդէմ է իր էութեանը զղջման ու ար-
տասուաց անտարբեր կենալն՝ այսպէս ալ
նաև մեղաց անտարբերութիւնը:

Աւետարանն ուրիշ խիստ և սաստիկ
կտոր մ՝ ալ ունի, զոր փուճ տեղը կը ջա-
նան ծածկելու: « Երկինք և երկիր անց-
ցեն, ըսաւ Յիսուս, և բանք իմ մի անց-
ցեն »:

Արդ ո՞րն եղաւ ավետարանական քարո-
զութեան առաջին խօսքը. « Ապաշխարե-
ցեք. վասն զի երկնից արքայութիւնը մօ-
տենալու վրայ է, և եթէ չապաշխարէք՝
ամէնքնիդ ալ պիտի կորսուիք »:

Խիստ և ծանր ապաշխարութիւնն է ու-
րեմն՝ բոլոր Քրիստոնէութեան կարևոր
հիմք:

« Զանացէք, ըսաւ Յիսուս լերան վրայ
տուած քարոզութեանը մէջ, Զանացէք
նեղ դռնէն ներս մտնելու, վասն զի լայն
ու դիւրին է ՚ի կորուստ տանող ճամբան,
և բազմաթիւ են այն ճամբէն գնացողնե-
րը: Նեղ ու դժուարին է այն ճամբան որ
՚ի կեանս կը տանի, ու սակաւք կը մտնան
հոն »:

» Վերջի դատաստանին օրը շատերը պի-

տի գան ու ըսեն . « Տէր , բայց մեզի » : Իսկ Տէրն պատասխան պիտի տայ . — « Չեմ ճանչնար դձեղ , հեռու գնացէք ինձմէ չարագործք :

» Ան ատենը պիտի սկըսին լացն ու աւտամանց կրճումը , երբ դատապարտեալները երկնքէն վառնաուին :

» Թէ որ մէկը կ'ուզէ ինձի աշակերտ ըլլալ , կրկնեց դարձեալ Փրկիչն մեր , պէտք է որ դինքն ուրանայ , իր խաչն առնու ու իմ ետեւէս գայ : Ասան զի ով որ ուղենայ իր կենացը խնայել՝ պիտի կորսընցընէ , և ով որ ինձի համար իր կեանքը զոհէ՝ նորէն պիտի գտնայ : — Ի՞նչ օգուտ է մարդուս բոլոր աշխարհք շահիլ , երբոր իր հոգին կորսընցընէ : Մի վախճաք անոնցմէ որոնք զմարմինը միայն կը սպաննեն ու զհոգին չեն կրնար սպաննել , հապա աւելի վախցէք անկէ՝ որ մարմնոյն հետ հոգին ալ մէկտեղ կրնայ դժոխք (*) ձգել » :

(*) Դժոխք ըսելով պէտք չէ մտածենք կաթսաներ , խուրձեր , եղջիւրաւոր սատանաներ , երէքժանիներ , և այլն : Այդ ընդունայն երեւեակայութիւնները , որ այնչափ մարդկանց ճշմարիտ դժոխոց հաւաարքը կորսընցընել տուին , իրական ճրջմարտութենէն շատ հեռու են : Դժոխքն ու սատանան բոլորովին հոգևոր և գերբնական բաներ են , որոնց վրայ զգայական պատկեր մը գաղափար չկրնար տալ մարդուս , ու զօրութիւննին մարդկային մտքէ վեր է : Դժոխքին յաւիտենական կրակը իրական բան է . թէպէտ հոգևոր , կիզիչ առանց

Տասնըհինգ անգամ Յիսուս իր աւետա-
րանին մէջ դժոխքի վրայ կը խօսի . Յիսուս ,
այն բարեւէր Յիսուսը , Աստուածն Զարէո-
սի ու Մագդաղենացոյ :

Իր չարչարանքէն քանի մը օր առաջ ,
Երուսաղեմայ կործանումն Առաքելոց գու-
շակելէն , և իրենց ճանչցրնելէն վերջը թէ
ինչ նախընթաց նշաններով պիտի խա-
ցրնէ մարդկանց աշխարհքիս վերջը , վեր-
ջին դատաստանին վրայ ալ խօսեցաւ , ուր
որ բոլոր ազգ մարդկան իր դիմացն պիտի
ելլան :

« Որդին մարդոյ , ըսաւ , իր հրեշտա-
կացը հետ փառօք պիտի դայ , փառաց
աթոռը պիտի նստի ու բոլոր ազինք իր
օտքը պիտի ժողովին : — Ան ատեն պիտի
բաժնէ զանոնք ինչպէս հովիւը զոչխար-
ներն ու այծերը մէկմէկէ կը բաժնէ . ոչ-
խարներն իր աջակողմը պիտի դնէ , այ-
ծերն ալ ձախը : Ու պիտի ըսէ աջակող-
մեաններուն . — Եկէք օրհնեալք Հօր ի-
մոյ , ժառանգեցէք այն թագաւորութիւնը ,
որն որ 'ի սկզբանէ աշխարհիս պատրաս-
տուած է ձեզի համար : Վերջը ձախա-
կողմեաններուն ալ պիտի ըսէ . Հեռու գնա-
ցէք ինձմէ , ո՛ր անիծեալք , կորսուեցէք 'ի
հուրն յաւիտենական , որ սատանային

սարսուռու և խաւար է . և մեր երկրաւոր կրակն այն-
չափ քիչ կը նմանի այն կրակին՝ որչափ քիչ է ա-
րևուն լուսոյ նմանութիւնն Աստուծոյ լուսոյն հետ :

ու իրեն արբանեկացը համար պատրաստուած է » :

Այսպէսով դատապարտեալները պիտի երթան 'ի յաւիտենական պատիժ , և արդարներն ալ 'ի կեանս յաւիտենականս :

Գժոխք , և հուրն յաւիտենական . առոնք Յիսուսի խօսքերն են , այս է իր սէրն արհամարհողաց վերջին խօսքը :

ԺԱ.

Դարձեալ չկարծենք որ Յիսուսի զգարն ատելը մեղաց վրայ է միայն , երբ մեղաւոր մարդն ախտին մէջ խստասիրտ կը մնայ : Որչափ Փրկիչն մեր զղջացող մեղաւորաց համար քաղցր ու ողորմած է , այնչափ ալ անդեղջ մեղաւորաց ահաւոր է :

Յիսուս չէ թէ միայն փարիսականութիւնը , հապա նաև փարիսեցիներն ալ առնիծեց :

« Վայ ձեզ , ըսաւ , կեղծաւոր Գպիրներ ու Փարիսեցիներ որ արտաքուստ սուրբ կ'երևնաք , ու ներքուստ պիղծ ու ապականեալ էք : Աոյրք , նախ բաժակին ներսը մաքրեցէք ու վերջը դուրսը :

» Վայ ձեզ բռած գերեզմաններ որ արտաքուստ գեղեցիկ կ'երևաք ու ներքուստ ամենայն ապականութեամբ լի էք :

» Վայ ձեզ Գպիրք և Փարիսեցիք , որ մարդկանց ուսը ծանր բեռներ կը դնէք ,

զորն որ դուք և ոչ մատերնուդ ծայրովը
կ'ուզէք շարժել :

» Օձք , ծնունդք իժից , ինչպէս դժոխոց
դատապարտութենէն պիտի խալըսիք » :

Աւետարանին մէջ շատ տեղ կը տես-
նենք Յիսուսի անզեղջ մեղաւորաց դէմ
տուած այդպիսի զարհուրելի անէծքները :

ԺԲ

Ձշարն ատելը և կենդանի սրբութիւնը ,
շատ տարբեր են այն դժութենէն՝ զոր շատ
անգամ ներումն կը կոչեն :

Յիսուսի խօսքերը շատ տարբեր են բա-
րոյախօսաց տուած սկզբունքներէն , որոնք
դարէ մը 'ի վեր զաշխարհս ապականելու
ետեէ են :

Այս հնարած բարոյականնին փիլիսո-
փայական և քրիստոնէական կ'անուանեն ,
որ ոչ միայն քրիստոնէական՝ այլ նաև փի-
լիսոփայական ալ չէ , եթէ ճշտիւ փիլի-
սոփայութեան բառը քննելու ըլլանք : Այն-
պիսի բարոյական մըն է տուածնին որ ոչ
հիմն ունի և ոչ ալ դրական հաստատու-
թիւն . որ ոչ միայն ամենափոքր ախտից
դէմ ալ ուժ չունի , այլ և Յիսուսի վարդա-
պետութեանցն յայտնապէս կը հակառա-
կի . վասն զի ինչ որ Յիսուս կը հրամայէ՝
ինքը կը մերժէ , ինչպէս օրինակի համար
հաւատքն , առ Աստուած գործնական սէ-

րը , աղօթքը , ապաշխարութիւնը , անձին
մեռելութիւնը , խոնարհութիւնը , նախա-
տանաց ներումն տալը , հարստութեանց
հետ սիրտը չկապելը , և այլն :

Հանդերձ այսու ամենայնիւ եթէ այդ
նորահնար բարոյականին մէջ քիչ մը կեն-
դանութիւն դեռ մնացեր է՝ ան ալ Քրիս-
տոնէութեան արդիւնքն է՝ որ առանց
իրենց գիտնալուն այդ դիւրակործան և
խախուտ վարդապետութիւնը կը պաշտ-
պանէ և կը զօրացընէ (*) : Քանի մը հա-
մեստ մարդիկներ ալ որք դեռ ևս այն ա-
ղանդին կը հետեւին , ճշտիւ նայելով ուրիշ
բան չեն՝ բայց եթէ կէս քրիստոնեայք ո-
րոնք ինքզինքնին չեն ճանչնար : — Ու-
րեմն բնական տեսութեամբ նայելով , ա-
ւելի աղէկ չէ՞ր որ բոլորովին քրիստոնեայ
ըլլային :

ԺԳ

Յիսուս Քրիստոս ամենակատարեալ օ-
րինակ է մարդկային կատարելութեան :
Ս.յդ կատարելութեան աննման և աս-
տուածային նշանովն ալ Քրիստոս օրինակ
մըն է մեզի որուն պէտք է որ մենք զմեզ
նմանցընենք , իբրև գործածական ճամբայ

(*) Նոյնպէս է արդի ըսուած փիլիսոփայութիւնն
ալ . ինչ որ մէջը բարի բան մը կայ՝ բոլորն ալ քրիս-
տոնէութեան լուսէն առաջ կու դան :

մը ուսկից պէտք է քաշենք : « Չեզի օրինակ տուի , ըսաւ , որպէս զի ինչ որ ես ըրի՝ դուք ալ նոյնն ընէք » :

Ուրեմն պարտք է ամէն մարդու այս աշխարհքիս վրայ Յիսուսի նմանիլ , և Պօղոս առաքեալ նախնի քրիստոնէից յայտնապէս կ'ըսէր որ Աստուած չընդունիր զանոնք 'ի յաւիտենական կեանս որ իր Որդւոյն շաւղէն կը խոտորին :

Յիսուս թէ որ կրնանք այսպէս ըսել , երկնաւոր կաղապար մըն է յորում ամենքնիս ալ պէտք է որ նորէն թափուինք ու նոր ձև առնունք : Ինչպէս ինքն իսկ կ'ըսէ . թէ՛ ես ԿԸ ՆՈՐՈԳԵՄ զայն որ կեայ 'ի սկզբնական մեղս . ուստի քրիստոնեայն , մարդն նոր , մարդն ըստ Քրիստոսի , է ճշմարտապէս մարդն՝ ճշմարիտն Ադամ : Արարչադործ Աստուծոյ մտաց մէջ քրիստոնեայն է մարդ :

Յիսուսի Քրիստոսի վարուցը նմանութենէն աւելի դիւրին ու աւելի քաղցր բան չկայ : Եւ այս երկու բառիս մէջ կը բովանդակուի , Սէր Աստուծոյ և սէր ընկերին : Քրիստոսի աշակերտը՝ ինչ որ իր վարդապետը կը սիրէ՝ ինքն ալ զայն կը սիրէ , ինչ որ իր վարդապետը կը դատապարտէ , ինքն ալ կը մերժէ : Ամենայն խնամքով կը ջանայ որ իր վարքն Յիսուսի վարուցը նմանցընէ : Ըստ մտացն Յիսուսի կը խորհրդածէ . իր դատմունքը նմանապէս Յիսուսի դատմանց հա-

մամիտ է, նոյնպէս իր փափաքներն ու
համակրութիւնը: Եւ հանապազօրեայ ջա-
նիւք կը փափաքի գործով ալ կատարելու
զխոնարհութիւն, զհամբերութիւն, զո-
ղորմածութիւն, զհամեատութիւն և զող-
ջախոհութիւն. որ է իր երկնաւոր օրինա-
կին ամենակատարեալ կրօնքը: Իրեն պէս
ինքն ալ կը սիրէ զաղքատս, և զթշուառս:
Աշխարհքիս մէջն է բայց առանց զայն իր
ոգւոյն հետ կապելու. և ջանալով Աստու-
ծոյ նուիրել իր ամէն գործքը, խօսքը,
վշտերը և ուրախութիւնները՝ իր կեանքը
կատարեալ աղօթք կ'ըլլայ:

Այս է ուրեմն քրիստոնեայն, այս է
մարդն: Եթէ մեր դարուս մէջ քիչ մարդիկ
կան՝ պատճառն է վասն զի քիչ քրիստո-
նեայք կան. այսինքն է քիչ մարդիկ կան
որ զիրենք 'ի ձեռն Յիսուսի կը թողուն որ
նորոգուի: Մեր ընկերութեան, մեր քաղա-
քականութեան առաջին հարկաւոր բանը՝
հաւատքն է, կենդանի և գործնական հա-
ւատք 'ի Յիսուս Քրիստոս: Իրմէ դուրս
չկայ մեծութիւն, չկայ հաստատութիւն,
չկայ ճշմարիտ կեանք, չկայ ապագայ:

ԱՅՍ Է ԳՈՐԾՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ զի հաշտատասցիք ինձ:

ԺԴ

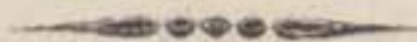
Համառօտենք. — Յիսուս Քրիստոս իր
իրեք տարուան հրապարակեալ վարուցը
վրայ այսպէս վկայեց:

Ան ատենուան Հրէից պէս երբ մենք
հիմա իրեն այս հիմնական հարցմունքը կը
նենք . Դու ո՞վ ես . այնպիսի յայտնի բա
ռիք պատասխան կու տայ՝ որուն վրայ տա
րակոյս չմնար . ԵՍ ԵՄ ՈՐԴԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԱՐ
ԴԱՅԵԱԼ :

Այդ խօսքս որ մարդուս մտաց դէմ
կու գայ և կամ ըսենք մեր միտքը կ'ապշե
ցընէ , բոլորովին աստուածային գործքե
րով կը հաստատուի :

Վերջապէս իր կատարեալ և ամենա
սուրբ վարքը իր բանիցն և հրաշից վկայու
թիւնն է :

Ուրեմն անսուտ է մեր հաւատքն որ 'ի
Յիսուս Քրիստոս :

Ս.Ի.ԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋԻ

ՄԹՈՒԹԻԻՆՆԵՐՆ ՈՒ ԴԺՈՒԱՐԻՄԱՅ

ԿՏՈՐՆԵՐԸ

Ս.

Սւետարանի պատմութեան մէջ կատրոններ կան, որ կը շփոթեն զընթերցողս, և կարծես թէ ճշմարտութեան լոյսը կը մթազնեն:

Բայց սակայն անդրադարձութեան ու խորագոյն դիտութեան լուսովն՝ այդ նուրբ ամպերը կը փարատին: Ս.յդ.քանի մը կատրոները դիւրաւ մեկնելու ու կարծեցեալ դժուարութիւնները դիւրացընելու համար, պէտք է միշտ աչուրնուս առջէն ունենանք ինչ որ Հաւատքը Յիսուսի անձին վրայ կը սորվեցընէ մեզի: Յիսուս է Աստուած, մարդ և զոհ: Արդ Յիսուսի խորհրդոյն այս

իրենք տարերաց միութեան մէջ կը դռնանք
զլոյսը :

Ուստի երբ երիտասարդ մը մեր Փրկչին
քաղցրութենէն շարժեալ՝ բայց իր աստուած
ծութիւնը տգիտանալով զինքը վարդապետ
Բարի կը կոչէր, պատասխան կու տայ իրեն
Յիսուս . — Ինչո՞ւ զիս Բարի կը կոչես .
Աստուած միայն է Բարի : Ստուգիւ բոլոր
արարածոց և նոյն իսկ Քրիստոսի մար-
դկութեան բարութիւնը առնչական է :
Աստուած միայն է անչափ բարութիւն ,
իսկութեամբ բարին , և Յիսուս միայն իր
մարդկութեան տրուած յարգութիւնը չէր
ուզեր ընդունիլ :

Ուրիշ առթի մէջ ալ ըսաւ . « Հայր իմ մեծ
է քան զիս » : Քրիստոս ճշմարիտ մարդ և
միանգամայն ճշմարիտ Աստուած 'ի ձեռն
խորհրդոյ Մարդեղութեան պաշտօնեայ է
Աստուծոյ՝ իր Հօրը , ևս առաւել իր փրկա-
գործութեան խորհրդով Աստուծոյ ան-
սահման արդարութեանը նուաստացեալ
առարկայն է :

Արդ իբր պաշտօնեայ Հօր և զոհ մար-
դկութեան՝ Բանն մարմնացեալ կ'աղօթէ ,
կ'երկրպագէ ու կը ծառայէ Աստուծոյ , յա-
մենայնի հնազանդելով իրեն և միշտ իր
կամքը կատարելով :

Բ

Գժուարութեանց ու ընդդիմադրու-
թեանց վրայ խօսելու ժամանակ պէտք է

որ քանի մը խօսք ալ աատանայի իշխանու-
րեանն՝ այսինքն զիշահարուքեան վրայ ըսենք,
որ շատ անգամ Աւետարանի պատմութեան
մէջ կը հանդիպի :

Արդ սատանային 'ի վեր քան զկար մար-
դոյ ըրած գերբնական գործոցը վրայ դրա-
կանապէս և իսկապէս ոչ ոք կրնայ տարա-
կուսիլ : Բոլոր հիները՝ թէ քրիստոնեայք
ըլլան, թէ Հրեայք և թէ հեթանոսք՝ այդ
բանդ կը հաստատեն : Այդ սատանայա-
կան զօրութիւնը ծանօթ էր իրենց յայտնի
նշաններով որոնք բոլորովին տարբեր են
այն անսովոր հիւանդութիւններէն որ ինչ-
պէս հիմա՝ նոյն ատենն ալ իրենց անծա-
նօթ չէին, ինչպէս են թալուկ, ընդարմա-
ցումն և խելագարութիւն, և այս երեոյթս
այնչափ ճշմարտեալ և ծանօթ էր՝ որ նորա-
ծին եկեղեցւոյն թշնամիներէն ոչ ոք հա-
մարձակեցաւ զայն իրեն զէնք առնուլ Ա-
ւետարանի ճշմարտութեան դէմ մարտե-
լու :

Այս բանիս մեկնութիւնը երկայն ճառի
մը կարօտ էր որ արդի դարուս համար շատ
կարևոր բան է : — Եւ յիրաւի Յիսուսի
Քրիստոսի հաւատալը սովորաբար սատա-
նայի հաւատալոյն համեմատ է (*) : Բաւա-

(*) Սատանային վրայ եղած սովորական կար-
ծիքները բոլորն ալ սուտ և ընդունանաբան երևա-
կայութիւններ են : Սատանան՝ հոգի մ' է անտե-
սանելի, անշօշափելի, և նիւթական ձև մը չունի :

կան է հոս ըսելն որ սուրբ զիրքը զսատա-
նան իր բոլոր ապստամբ արբանեակնե-
րովն իշխան աշխարհիս կ'անուանէ , զորն որ
աշխարհիս ճշմարիտ թագաւորը իր Մար-
դեղութեամբն ու Փրկագործութեամբը
սկսաւ վռնտել այս թագաւորութենէս զորն
որ յափշտակած էր . և թէ այդ աստուա-
ծային գործը կամաց կամաց բոլոր երկրիս
վրայ սուրբ Նկեղեցւոյ հետ տարածուելով
զարմանք չէ որ մեր կողմերս Քրիստոնէու-
թեան և առաւելապէս Հաղորդութեան
խորհրդոյն զօրութեամբը սրբուած է ,
որով աշխարհիս իշխանիս կարողութիւնը
երթալով կը տկարանայ :

Այն երկիրներն ուր դեռ կռապաշտու-
թիւնը խափանուած չէ՝ այսպիսի սատա-
նայական դիպուածներ ստէպ կը պատա-
հին . և ատոնք են առաւելապէս այս ե-
րկութիս էութեանն աւելի հաստատուն
վկայութիւններն :

Գ

Եթէ այս նիւթիս մէջ եղեր է և եթէ ու-
րիշ ամենայն բանի որ Քրիստոսի կը վե-

Ուստի ոչ եղջիւր ունի , ոչ սրջ ունի , և ոչ ալ բազ-
մաճիղ ոտքեր , ինչպէս այլանդակ պատկերները
կը նկարագրեն : Պարզամիտ բոյց միանգամայն ան-
խոհեմ հաւատք մը այսպիսի այլանդակ հրէշի կեր-
պարանքով նկարելով զսատանան՝ սամկաց դատո-
ղութեան սխալելուն պատճառ եղած է :

րաբերին, պէտք չէ որ յանդգնաբար և յանխորհուրդս մեկնենք: Աւետարանն իր յայտնի ու պայծառ լուսոյն հետ ունի նաև անհասանելի խորութիւններ ալ, 'ի փորձայն լուսասպայծառ հաւատքին, որպէս զի իրեն իսկական էութիւնը պահուի, որով և ըրած առաքինութիւնն ըլլայ ազատ և արդիւնաւոր:

« Ընտրելոց համար, կ'ըսէ Բասագալ, ամէն բան բարի է մինչև սուրբ գրոց անիմանալի կտորներն իսկ. և կը պատուեն զանոնք՝ վասն զի անոնց մէջ ալ աստուածային պայծառութիւն մը կը նշմարեն: Ընդհակառակն ամէն բան չար է ամբարշտաց համար, մինչև յայտնի մասերն իսկ, որոնց զաղտնիքը չըմբռնելով կը հայհոյեն »:

Տեսնալ ուղողներուն համար մէջը լոյս կայ բաւական, դարձեալ կան բաւական մթութիւններ ալ անոնց համար՝ որ հակառակ սկզբամբ նախապաշարուած են: Բարիները լուսաւորելու համար կայ բաւական լոյս, և մթութիւններ զիրենք խոնարհելու: Իսկ չարերը կուրացընելու՝ կան բաւական մթութիւններ, և լոյս՝ զիրենք դատասպարատելու ու մեղադիր ընելու:

ՓՐԿԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ ՈՒ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Չ Ա Ր Չ Ա Ր Ա Ն Ք Ն Ե Ր Ը

Ա.

Արդէն վերը բաւական խօսած ենք այն հիմնական տարբերութեան վրայ որ շատ անգամ կ'ուրացուի, ընդ մէջ Մարդեղութեան խորհրդոյն, որով Արդին Աստուծոյ մարդացաւ, և ընդ մէջ Փրկագործութեան խորհրդոյն, որով Մարդացեալ Արդին Աստուծոյ՝ մեզի համար մեռնելով վերստին գնեց զմեզ:

Մարդեղութիւնը պարզապէս խորհուրդ մըն է սիրոյ և կենաց. Փրկագործութիւնն ալ խորհուրդ մըն է դարձեալ սիրոյ, բայց է ևս խորհուրդ քաւութեան, ցաւոյ, նուաստութեան և մահու:

Մարդեղութեամբ է Յիսուս այր փառաւոր. Փրկագործութեամբ՝ եղաւ այր ցաւոց:

Մարդեղութեամբ ուղեց զմեզ Աստուած իրեն որդեգրել փոխանակ զի առաջ ծառայ էինք: Իսկ Փրկագործութեամբ ջնջեց Աստուած զսկզբնական մեղս, զմեզ բարձրացուց և դարձեալ իրեն կոչեց զմեզ՝ որ իրմէ մերժուած էինք մեր յանցանօք:

Թէ որ մարդս մեղանշած չըլլար, Յիսուս՝ Արդին Աստուծոյ, և որդին Մարիամու, պիտի ըլլար Քահանայապետ, Թագաւոր, ինքնիշխան պետ արարչութեան: Բայց մարդս մեղանշելովն ու Քրիստոսի Փրկիչ ըլլալովը, Բանին մարմնացելոյ այդ փառքն ապաշխարութեան քողով ծածկուեցաւ, և յարատե ու ամենակարող հրաշքով մը ծածկեց իր փառքը կալով ՚ի նուաստութեան և ՚ի վիշտս. որն որ մեր մեղացը հետեանքն էր:

Եւ որ մեծն է քան զամենայն յանձն առաւ մեռնիլ, որով կը տեսնուի Փրկագործութեան խորհրդոյն մեծութիւնը: Դարձեալ իր վրան առաւ մեր նախնի ապստամբութեան պատիժը. և մենք սիրոյ և հաւատոյ գործքերով զմեզ մեր Փրկչին հետ միացընելովն իս արժանաւոր հատուցում մը ըրած կը սեպուինք, և կամ այսպէս ըսենք մեր պարտքն առ Փրկիչն հատուցած կ'ըլլանք. մեր երկրաւոր կեանքն իրեն նուիրելով ինքն ալ մեզի իր յաւիտենական կեանքը կու տայ:

Բ

Այս մտածութիւնս հիմնական է և Առ-
թեր այդ բանդ ամենեւին չուզեց ընդու-
նիլ. որով և Փրկագործութեան խորհրդոյն
վրայ այս մտորական առաջարկութիւնս
ըրաւ : « Մեղանչէ առանց երկմտելու, կ'ը-
սէր իր բարեկամներէն մէկուն, բայց հա-
ւատա՛ նաև աներկմիտ : Ես ինձի համար
կ'ուզէի մէկ նոր զարհուրելի մեղք մը գըտ-
նել որ օրը հազար անգամ գործելովս սա-
տանան կատղեցընէի : Միթէ Քրիստոս մե-
ղի համար չմեռա՛ւ, և միթէ իր արդարու-
թեան վերարկուովը չիժածկեր իմ մեղ-
քերս » : Առթեր բոլոր քրիստոնէական
բարոյականն ու Փրկագործութեան խոր-
հրդոյն տնտեսութիւնը կործանելով կը
կարծէր որ Քրիստոսի արդեանց մասնա-
կից ըլլալու համար բաւական էր հաւա-
տալն որ Յիսուս Քրիստոս գնեց զմեզ :

Թէ որ այսպէս ըլլար՝ քրիստոնէական
կրօնը զազրագործութեանց և ամենայն
ախտից դպրոց մը պիտի ըլլար, և ամէն
մոլութիւն, ամէն յանցանք, այդ գիւրա-
գին անմեղութեան վերարկուին տակ կա-
րենային պիտի ծածկուիլ : Բայց ճշմարտու-
թիւնը շատ տարբեր է, և հաւատքն որ կը
փրկէ զմեզ՝ է ամբողջապէս և կենդանի
միաւորութիւն 'ի Յիսուս Քրիստոս Փրկ-
կիչն մեր :

Յիսուս եկաւ և փրկեց զմեզ որպէս զի մենք ալ ընդունինք զինքն ու սիրոյն սէր փոխարինենք : Արդ սէրն ու հաւատքը՝ անպտուղ և մտացածին բան մը չեն . այլ սկիզբ մը քրիստոնէական կենաց և բարի գործոց , ինչպէս ինքն իսկ Փրկիչն մեր ըսաւ . « Ով որ կը սիրէ զիս՝ իմ պատուիրաններս ալ կը պահէ » : Թէ որ Աստուած առանց մեր գործակցութեանը փրկեր զմեզ , մենք մարդիկ չէինք ըլլար , հապա մէյմէկ գործիք :

Մենք Քրիստոսի հետ միանալով և իրեն հետ մի ըլլալով իրեն արդեանց և իր աստուածային և յաւիտենական կենացը մասնակից կ'ըլլանք . և ինքն ընդհակառակն , իր վրայ կ'առնու մեր մեղքերը , մեր թշուառութիւնները , և մեր վրայ ծանրացեալ մեծ պատիժը : Ա'ըլլայ 'ի մեզ մեղաւոր և արժանի մահու , և մենք կ'ըլլանք 'ի նմին որդիք Աստուծոյ և որդիք լուսոյ :

Գ.

Յիսուսի չարչարանաց խորհրդոյն վրայ հաւատոյ ու սիրոյ աչօք պէտք է նայինք :

Թէ որ ըստ արտաքնոյն և ըստ զգայարանաց միայն դատենք , մեզի կ'երևնայ որ մարտիրոսներէն շատերը Յիսուսի չարչարանքներէն աւելի քաշեցին . բայց երբոր Փրկագործութեան խորհուրդը մէյմը քննելու ըլլանք , ամէն բան կը փոխուի ,

և Յիսուսի ցաւերն ու չարչարանքները բոլոր աշխարհիս ցաւերը կ'անցնի :

Միով բանիւ , Յիսուս ոչ միայն է Աստուած Ստեղծիչ և գերազոյն Տէր , այլ է ևս կեդրոն բոլոր արարածոց և մարդկութեան՝ անբաժանապէս միացընելովն իր աստուածային և մարդկային բնութիւնքը՝ յանձն իւր : Եւ ինչպէս է սուրբն սրբոց , այսպէս ալ նաև մարդն մարդկանց :

Փրկիչն մեր բոլոր աշխարհի և մարդկանց մեղքերն իր վրան բեռնաւորած ելաւ Աստուծոյ իր հօրը դիմաց , և պիտի բառնայ մինչև ցվախճան դարուց : Եւ որովհետև Աստուած անվրէպ և կատարեալ արդարութիւն է , և մեր ամէն մեղքերն ըստ իրենց ծանրութեան կը պատժէ պէտք է տեսնանք հաւատոյ աչքով մեր երկրպագելի Փրկիչը , աշխարհի բոլոր մեղաց անխմանալի բեռան տակ և ամենայն ժամանակաւոր ու յաւիտենական վշտաց դեռ աւելի անըմբռնելի բեռան ներքևը ծանրացած , որ անոնց անհրաժեշտ պատիժն է :

Այս բանիս յայտնի ապացոյց մըն է այն հին քրիստոնէական աւանդութիւնը թէ՛ Քրիստոս իր կենաց մէջ ոչ երբէք ծիծաղեցաւ : Իր բոլոր կեանքը խկապէս չարչարանք մը եղաւ , և վերջապէս Գողգոթան լրումն տուաւ այդ անհաւոր քաւութեան կատարմանը :

Դ

Ամբողջ իրերք ու կէս տարի Յիսուս ինք-
զինքը յայտնեց աշխարհի հրաշագործու-
թեամբ և փրկութիւն քարոզելով: Ով որ
ուղենար տեսնել ու լսել, կրնար համո-
զուիլ:

Չատկի տօները կը մօտենային, և Փա-
րիսեցւոյ ու Գալլաց երկնաւոր վարդա-
պետին դէմ ունեցած ատելութիւնն ալ զայ-
րացեր էր: Բեթանիոյ մէջ գործած Ղազա-
րու հրաշագործ յարութեանը պատճառաւ
ժողովք ըրեր էին, ու բարկութեամբ կու-
րացեալ՝ Փրկչին սրբազան նշովք կարդա-
ցեր էին: Չէին գիտէր խեղճերն որ իրենց
կամաց դէմ գործիք պիտի ըլլալին Աս-
տուծոյ գթութեանն որով զաշխարհս պիտի
փրկէր:

Որդին Աստուծոյ հնազանդութեան և
զօրէնս յարդելու օրինակ տալու համար,
անթերի կը կատարէր ինչ օրէնք որ Սինայ
լերան վրայ դարերով առաջ տուեր էր
Մովսէսի: Արդ Տօնէն քանի մը օր առաջ
Երուսաղէմ դնաց որ Առաքելոց հետ տօ-
նը կատարէ ու զատկական գառը մորթէ.
Ճշմարիտ պատկեր զոհին, յորում ինքն
Որդին Աստուծոյ, Գառն Աստուծոյ, աշ-
խարհքիս փրկութեանն համար պիտի զո-
հուեր: Երուսաղէմայ ժողովուրդն իր գոր-
ծած մեծամեծ ու բազմաթիւ հրաշքներուն

վրայ սքանչացած և իր աստուածային գր-
թութենէն ու քաղցրութենէն շարժեալ ,
խուռն բաղմութեամբ իրեն ընդ առաջ վա-
ղեցին , որով թագաւորն Սիոնի յաղթա-
նակաւ մտաւ Նրուսաղէմ :

Այսիափա քահանայապետն այս յաղ-
թական մուտքին վրայ սաստիկ նախան-
ձով դառնացեալ , Հրէից մեծ կրօնական
ժողովը գումարեց , որուն մէջ միաբան ու-
րոշեցին որ ծածուկ բռնեն զՅիսուս : Այս
որոշմունքս հրապարակաւ չհամարձակե-
ցան գործադրելու , վասն զի ժողովրդեան
Յիսուսի վրայ ունեցած համարմունքէն կը
վախնային :

Դաւադրութիւնն իրենց կարծածէն ա-
ւելի շուտով յաջողեցաւ , Յիսուսի աշա-
կերտաց մէկուն մատնութիւնն իրենց
յարմար գործիք ըլլալով . այն է Յուդա
Իսկարիովտացին՝ որուն անունը սոսկում
մը կը բերէ մեզի : Յուդա երկայն ժամա-
նակէ 'ի վեր այդ փոքրիկ ընկերութեան
արկղապետն էր , և ինչ որ Յիսուսի ու ի-
րեն աշակերտաց ձեռքը կ'իյնար՝ ինքը կը
պահէր : Յիսուս և իր առաքեալները սեպ-
հական ստացուածք մը չունէին , բայց բա-
րեպաշտ հաւատացեալք և քանի մը սուրբ
կանայք երկնաւոր վարդասպետին ու ի-
րեն աշակերտաց պիտոյքը կը հոգային
հանապաղօրեայ ողորմութեամբ : Այդ
քիչ մը ստակը Յուդայի սրտին մէջ ազա-
հութեան սոսկալի ախտը վառեց . կամաց

կամաց սիրտը կարծրացաւ, անտարբեր
ոգւով սկսաւ անկէ վերջը Յիսուսի հրաշի-
ցը վրայ նայիլ, և որ չարն է իրեն երկնա-
ւոր խօսքերուն քաղցրութիւնը չըմբռնեց:
Չարչարանաց օրէն եօթը օր առաջ երբ
Մագդաղենացին Բեթանիա գեղն իր
Թանկադին և անուշահոտ իւղը Թափեց
յոտս Փրկչին, զորն որ Յուդա իրեք հազար
դահեկանի (*) արժեցընելով նեղացաւ՝ աղ-
քատաց հոգը պատճառելով, և երբ Յի-
սուս խօսիւ յանդիմանեց իրեն այդ տըր-
տունն, ան ատենէն միտքը դրաւ վրէժն
առնելու ու իր վարդապետը մատնելու:

Առիթն ալ յարմար էր: Աւագ հինգ-
շաբթի օրը, սրբապիղծ առաքեալը գնաց
Կայիափայի ու մեծ ժողովոյն դիմացն ե-
լաւ, ըսաւ. — « Ինձի ի՞նչ կու տաք, թէ
որ ես զանիկայ մատնեմ ձեզի »: Ան ատեն
դաշինք դրին հետն որ իրեն երեսուն (**)
արծաթէ դահեկան տան, որն որ գե-
րի մը սովորական գինն էր: Ասով Հրեայք
առանց զիտնալու սուրբ գրոց մէջի հռչա-
կեալ մարգարէութիւնը կը կատարէին, որ
կը քարոզէր թէ Մեսիայն երեսուն դա-
հեկանով պիտի ծախուէր Իսրայելի օրդիք-
ներէն:

Յուդա խումբ մը Տաճարի զինուորներէն

(*) Գրէթէ 1000 Ֆրանգ:

(**) 100 Ֆրանգ:

ու նաև խել մը ծառաներ հետն առած՝
դուրս ելաւ :

Ե

Աւագ հինգշաբթի իրիկունն Ապրիլի 14ին
Յիսուս իր Առաքեալները Սիոն լերան վրայ
տուն մը ժողովեր էր, այն տեղն ուր յա-
ռաջ քան զհինութիւն տաճարին Տապա-
նակն Աստուծոյ կեցեր էր, ուր որ էր նաև
Գաւթի գերեզմանը : Ըստ մովսիսական
արարողութեան Զատիկը կատարեցին, ու
կերան դատկական դառը, և զհացն անխը-
մոր ինչպէս որ օրէնքը կը պատուիրէր :

Յիսուս այս սրբազան ընթրիքէն վերջը
Հաղորդութեան խորհուրդը հաստատեց :

Գիտնալով որ ալ իր ժամանակը հասեր
էր ու պիտի թողուր այս աշխարհքս, իր
երկնային սիրովն ուղեց իր որդւոցը, ու
րոնք պանդուխտք էին յաշխարհի, երկ-
նաւոր կերակուր մը թողուլ, որուն վախ-
ճանն էր զիրենք երկնաւոր կենաց սըր-
բութեան մէջ զօրացընել ու պահպանել :
Հացն քրիստոնէից, այդ հողւոր կերա-
կուրն, նոյն ինքն Յիսուսն է. խկապէս ներ-
կայ՝ թէպէտ ընդ քօղով՝ բայց ընդ երևու-
թիւք սրբոյ Հաղորդութեան ծածկուած :

Ուստի հաց մը առաւ իր սուրբ և երկըր-
պագելի ձեռաց մէջ ու աչուրներն եր-
կինք վերցընելով, օրհնեց զայն, կտրեց
ու Առաքելոյ տուաւ ըսելով.

« Առէք ու կերէք ամենքնիդ ալ, վասն
դի այդ իմ մարմինս է » : Վերջը գաւաթ
մը գինի ձեռքն առաւ, նոյնպէս օրհնեց
ու Առաքելոց տուաւ ըսելով .

« Առէք ու արբէք ամենքնիդ ալ, վասն
դի այդ է իմ արիւնս, արիւն նորոյ և յաւի-
տենական ուխտի, խորհուրդ հաւատոյ
որ ձեզի ու բազմաց մեղաց քաւութեանը
համար պիտի թափուի : Եւ ամէն անգամ
որ այս իմ ըրածս կ'ընէք, 'ի յիշատակ ինձ
ըրէք » :

Յուդա ուրիշ աշակերտաց հետ՝ ինքն ալ
հաղորդուեցաւ, բայց սրբապղծութեամբ
խղելով այն վերջին կապն ալ որով դեռ ևս
կապեալ էր ընդ Որդւոյն Աստուծոյ, գնաց
ու իր վարդապետը մատնեց :

Երբ Յիսուսի քովէն ելաւ, Տէրն մեր իր
Առաքելոց հետ գոհութեան աղօթքը կա-
տարեց . Յիսուսի սիրելի աշակերտն որ
ընթրեաց միջոց գլուխը իր բարի վարդա-
պետին կրծոցը վրայ դրեր էր, աւանդեց
մեզի գրութեամբ Յիսուսի այս ընթրեաց
միջոց առ Առաքեալս խօսած վերջին սրտա-
շարժ խօսքերը (*) : Հոն կը մեկնէ Յիսուս
իր մեզի հետ միանալուն դադտնիքը :

Այդ խօսակցութենէն՝ մանաւանդ թէ
Աւետարանին ըսածին պէս օրհնութենէն
վերջը, Փրկիչն մեր մեկնեցաւ վերնա-

(*) Յովհաննու Աւետարան . ԳԼ . ԺԳ-ԺԸ :

տունէն իր մետասան Առաքեալներովը ,
և Չիթենեաց լեռը գնաց՝ որ Երուսաղե-
մայ արևելեան կողմը պղտի բլուր մըն էր :

Հոն հասնելով Գեթսեմանի անունով հա-
սարակաց պարտէզ մը մտան , ուր աղքա-
տաց և ճամբորդներու համար մասնաւոր
ապաստանարաններ կային : Յիսուս և իր
աշակերտները շատ անգամ գիշերն այն
տեղուանքը կը քաշուէին հանգչելու ու
աղօթքի պատելու համար :

Յուզաասբանս գիտէր՝ անոր համար գի-
նուորներն ու Այախափայի կողմանէ խոր-
կուած մարդիկները գէպ ՚ի այն կողմը տա-
րաւ :

2

Յիսուս Գեթսեմանի մտնելուն պէս՝ իր
աշակերտներուն ըսաւ . « Դուք հոս կեցէք
ու ինձի սպասեցէք , կ'ուզեմ քիչ մը հե-
ռուն երթալ ու աղօթքս ընել » : — Բայց
հետն առաւ իր իրեք սիրելի առաքեալնե-
րը , զՊետրոս՝ հաւատոյ աշակերտը , զՅով-
հաննէս՝ սիրոյն աշակերտը , և զՅակոբ՝
աղօթքի աշակերտը :

Եւ այն ատեն սկսաւ Յիսուսի չարչա-
րանքը :

Յիսուս իր սուրբ մարդկութիւնը Հօր
Աստուծոյ արդարութեան ձեռքը թողլով
սկսաւ մահուան առաջին տագնապներն
զգալ զորն որ մեր փրկութեան համար պի-

տի կրէր : « Հողիս տրտում է մինչև ցմահ ,
ըսաւ իր իրեք առաքեալներուն , հոս կե-
ցէք ու ինձի հետ հսկեցէք » : — Ու տրտում-
թենէն և սրտնեղութենէն տազնապած ,
քիչ մը առաջ անցաւ ու այրի մը մէջ մտաւ ,
զորն որ մինչև հիմա կը յարգեն Քարայր
ցաւոց անուանելով : Հոս Յիսուս երեսը
գետին տարածած մարմրուքի ու անպատ-
մելի ցաւոց մէջ ինկաւ :

Մարդկային ազգին բազմաթիւ մեղքե-
րը հեղեղի մը պէս վրան թափեցան : Սա-
տանան մօտեցաւ իրեն , ինչպէս ատեն մը
անապատին մէջ , և չորս կողմէն նեղուած
Փրկիչն մեր աղաղակեց իր Հօրը . « Հայր
իմ , թէ որ կարելի է , այս չարչարանաց
բաժակս հեռանայ ինձմէ . բայց քու կամքդ
ըլլայ և ոչ իմս » : — Ան ատեն սկսաւ Յի-
սուս արիւն քրտնիլ , որ մինչև գետին կը
կաթկըթէր և մէկ կողմանէ իր ջերմ ա-
ղօթքները կը կրկնապատկէր :

Հոս՝ ինչպէս նաև բոլոր Աւետարանի
մէջ , Յիսուսի խորհուրդն ըմբռնելու հա-
մար , պէտք չէ մոռնալ որ ինքն ճշմար-
տապէս և կատարելապէս մարդ էր , և
մարդկային բնութեան ամէն կարողու-
թեամբ զարդարեալ և « Յամենայնի եղ-
բարց նմանեալ բաց 'ի մեղաց » , ինչպէս
որ կ'ըսէ Պօղոս Առաքեալ :

Պէտք է նաև մտածենք որ այդ մարդա-
ցեալ Աստուածն՝ է այր ցաւոց , վասն զի
մեր մեղաց մեծ զոհն ու մարտիրոսն է :

Մեր մեղքերն են որ իրեն չարչարանաց պատճառ եղան , և աստուածասպան Հրեայք արտաքին գործիք միայն եղան այն սոսկալի եղեռան : Արդին Աստուծոյ յաւիտենականն և երկրպագելին , կը տանջուէր այսպէս իր մարդկութեամբը , բայց իր արտասուացն ու մահուան՝ բոլորովին աստուածային երևոյթ մը կու տար :

Այս գերբնական պատերազմէս ժամ մը վերջը , Քրիստոս արեան քրտինքով թաթխուած իրեն Առաքելոց մօտեցաւ : Անոնք ալ աշխատութենէ և տրտմութենէ յոգնած , քնացեր էին . « Ի՞նչ , ըսաւ անոնց Յիսուս , չկրցա՞ք ինձի հետ ժամ մը արթուն կենալ : Արթուն կեցէք ու աղօթք ըրէք , որ փորձութենէ չի յաղթուիք , որ ահա մօտենալու վրայ է » : Աս ըսելով նորէն հեռացաւ՝ ու սկսաւ իր առաջին աղօթքը շարունակել : Դարձեալ երկրորդանգամ մօտեցաւ իր պարտասեալ աշակերտացը քով , որոնց քունը նորէն տարեր էր . Յիսուս իր աշակերտացն այսպիսի անհոգ կերպը տեսնելով տրտմած , թողուց զիրենք ու նորէն սկսաւ աղօթել : Ինչպէս Յիսուսի՝ նմանապէս մեզի համար ալ աղօթքը պատերազմի և յաղթութեան մեծ նախապատրաստութիւն մըն է :

Բայց Յուդա երթալով կը մօտենար : Յիսուսի մահուան ունեցած տագնապը գրեթէ իրեք ժամ տևեց . — Աէս գիշեր էր : Փրկիչն մեր հանդարտ և հեզ՝ վերջին

անգամ մըն ալ մօտեցաւ իր Առաքելոց ,
ու դառն տրտմութեամբ մը ըսաւ . « Ա՛լ
ասկէ վերջը կրնաք հանգչիլ ու քնանալ .
ահաւասիկ զիս մատնողը կը մօտենայ » : Ա-
ռաքեալներն այս խօսքէս զարհուրած ոտք
ելան . նոյն միջոցին ալ Յուդա զինուորնե-
րով ու խել մը բազմութեամբ պարտէզը
մտաւ : Յուդա Հրէից այս նշանս տուեր
էր . « Զով որ ես պագնեմ , այն է Նազով-
րեցի Յիսուսը , բռնեցէք և զգուշութեամբ
կապեցէք զինքը » :

— « Վարդապետ , ողջոյն քեզ , ըսաւ
Յիսուսի մօտենալով , ու պագաւ զինքը :

— » Բարեկամ , պատասխանեց Փրկիչն
քաղցրութեամբ , հոս ի՞նչ բան ունիս : Ի՛նչ
համբուրելով կը մատնես , ո՞ր Յուդա , զոր-
դին մարդոյ » :

Վերջը զինքը բռնելու եկող ամբոխին
դիմացն երթալով ըսաւ անոնց . « Զով
կ'ուզէք » :

Ամենքը մէկտեղ պոռացին . — « Նազով-
րեցի Յիսուսը » :

— « Ես եմ » , ըսաւ Յիսուս :

Այս խօսքիս ամենքը զարհուրած ետ
մղուելով գետնի վրայ ինկան :

Վերջին անգամ մ' ալ Արդին մարդոյ՝
ուզեց իր Արդի Աստուծոյ ըլլալը յայտնել ,
իրեն դահճացն ալ ցուցրնելու համար թէ
ինքն էր իրենց Տէրը , և թէ ամէն բան կա-
մաւորապէս յանձն առեր էր , թէ նուաս-
տանալ , թէ չարչարիլ և թէ մեռնիլ :

Չինուորներն ոտք ելան՝ բռնեցին զՅիսուս, կապեցին ու ծեծելով և նախատելով զինքը Չիթենեաց պարտեղէն հանեցին ու Աննա Քահանայապետին տարին: Նոյն տարին որ Ապիստոսան էր Հրէից գերագոյն Քահանայապետը, իր արքունեաց մէջ Քահանայից մեծ ժողովը գումարեց:

Առաքեալք, որ աղօթքէ թուլցած ու անհոգ կեցեր էին, երբոր տեսան թէ Հրեայք զՅիսուս բռնեցին, վատութեամբ ձգեցին փախան: Սուրբն Պետրոս աւելի արի գըտնուելով իր վարդապետը չթողուց, բայց ինքն ալ վերջը միւս առաքելոց տկարութեանը հետեւեցաւ ու սկսաւ ետ քաշուիլ՝ բաւական սեպելով հեռուէն իր երկնաւոր վարդապետին ետեւէն երթալը:

Բայց Ս. Յովհաննէս ալ քիչ ատենէն ետեւէն հասաւ, և Ապիստոսայի արքունեացը դռնապան գերւոյն հետ ծանօթ ըլլալով Պետրոսն ալ ներս խոթեց և երկուքը միատեղ հռովմայեցի զինուորաց խումբին մէջ խառնուելով գաւթին մէջի կրակարանին քովը գնացին:

Է

Յիսուս Աննայի դիմացն ելաւ: Աննա մէկէն սկսաւ Յիսուսի վարդապետութեանն ու իր աշակերտաց վրայ հարցմունքներ ընել: «Ես հրատարակաւ ու բոլոր աշխարհի դիմաց խօսեցայ, պատասխանեց հե-

զութեամբ մը Փրկիչն մեր : Իմ վարդապե-
տութիւնս ժողովրդանոցներուն ու Տաճա-
րին մէջ համարձակ ու բոլոր ժողովրդեան
դիմաց քարոզեցի : Ինչո՞ւ ուրեմն հիմա
ինձի կը հարցընես : Իմ վարդապետու-
թիւնս լսողներուն հարցուր , անոնք քեզի
կը վկայեն իմ խօսածներս » :

Անօրէն դիմուոր մը , Յիսուսի այս խօս-
քերս քահանայապետին նախատինք սե-
պելով , ապտակ մը զարկաւ ըսելով . « Քա-
հանայապետին այդպէս սլատասխան կու
տաս » :

— « Թէ որ դէշ բան մը խօսեցայ ցը-
ցուր , պատասխանեց Փրկիչն մեր քաղ-
ցրութեամբ և երկնային վեհանձնութեամբ
մը , բայց եթէ աղէկ խօսեցայ , ինչո՞ւ կը
զարնես » :

Փրկիչն մեր իր բոլոր չարչարանացը մի-
ջոց կարծես թէ դորձադրել ուզեց բոլոր
քրիստոնէական առաքինութեանց ամենէն
հարկաւոր և ամենէն վեհ օրինակները ,
ասոնց հետ միացընելով ամէն տեսակ
ցաւերն ու նուաստութիւնները : Իր հոգե-
վարութեան միջոցն ալ ցրցուց ինքզինքն
յաղթող վհատութեան ու վատ տրամու-
թեան և յուսահատութեան , 'ի քաւու-
թիւն մեր անչափ զուարճութեանցը , ցը-
րուեալ մտացն ու Աստուծոյ ծառայու-
թեանը մէջ թուլանալուն : Ինքզինքն ըրաւ
մեզի օրինակ հանապազօրդութեան յա-
ղօթս , ձանձրութեան և գաղջութեան մէջ

արիանալու, և միով բանիւ ամէն տե-
սակ փորձութեանց յաղթելու: Խր վատ
ու տկար Առաքելոցն ու մանաւանդ մատ-
նիչ Յուդային վրայ ցըցուցած քաղցրու-
թեամբն կը սորվեցընէ մեզի ողորմածու-
թիւն և նախատանաց ներումն: Վեր-
ջապէս եթէ ապտակուինք ալ և կամ ծանր
նախատինք մը կրենք, պէտք է դառնանք
նայինք մեր վարդապետին որ իր անարդ-
ժաւաներէն մէկէ մը ապտակուեցաւ, բայց
իր սրտին խաղաղութիւնն ու այն անմե-
ղութեան վեհութիւնն անաղարտելի պա-
հեց:

Ը

Որդին Աստուծոյ քիչ կեցաւ. Աննայի
քով:

Կայիափա՛ որ ընդդէմ ամենայն կարգաց
դիշերանց ժողովեր էր Քահանայից մեծ Ժո-
ղովը, որոնք քսանուիրեք հոգի էին, իմաց
տուաւ Աննայի և զՅիսուս Ժողովքին դի-
մացն հանեց:

Այս ամպարիշտ դատաւորներն, որոնք
դատաստան ընել չէին ուղեր հապա միայն
դատապարտել՝ սուտ վկաներու ստակ կեր-
ցուցեր էին, որոնք եկան ամբաստանեցին
հետզհետէ զՏէրն մեր. բայց իրենց վկայու-
թիւններն ամենայայտնի նշաններով մէկ-
մէկու դէմ կ'ելլային:

« Զքեզ ամբաստանողներուն պատաս-

խան չեն տար » . հարցուց Քահանայապետը Յիսուսի հանդարտ կեցուածքէն զարմացած :

Բայց Յիսուս լուռ կեցաւ :

« Կ'երդուրնցընեմ դքեզ յանուն Աստուծոյ կենդանւոյ , ըսաւ Կայիափա ոտք ելլելով , ըսէ մեզի դ՞ու ես Քրիստոս , Աստուծոյ ամենասուրբ Որդին » :

— « Այո՛ , դու կը վկայես որ եմ , պատասխանեց Յիսուս , ու պիտի տեսնաք զՈրդին մարդոյ որ Աստուծոյ մեծվայելչութեան աջակողմը պիտի երևնայ ամպերու մէջ :

— « Ա՛լ մեզի ինչ վկայութիւն պէտք է , ըսաւ Քահանայապետն իր զգեստները պատռելով : Իր բերնէն լսեցինք իրեն հայհոյութիւնը :

— « Արժանի՛ է մահուան » . սրուացին ամէնքը միաբերան : Եւ Փրկչին վրայ յարձրկելով , դինուորաց ու ծառայից հետ սկսան դիմքը ձեծելու երեսին թքնել : Ա երջը քաշեցին դիմքն ու պալատին բանտերուն մէկուն մէջ տարին . Աստուծոյ վիրաւորեալ և աղտոտած երկրպագելի երեսը քողով մը ծածկեցին , և ողորմելիները կը զարնէին ու ծաղր ընելով կըսէին . « Քրիստոսդ , մարդարէացիւ մեզի թէ ո՛վ է զարնողը » :

Յիսուս այս կերպով խել մը ատեն նախատուեցաւ :

Թ

Հարցախորժիժամանակ Պետրոս կայիափայի գաւթին մէջ անթիւ բաղմութեան հետ խառնուեր էր :

Գեթսեմանի մտնելէն առաջ իր Վարդապետին համար իր անձը զոհելու խոստացեր էր . տարակոյս չկայ որ սրտանց էր բրածը՝ բայց ինքնահաւանութեամբ . և Յիսուսի ազդարարութենէ վերջն ալ աղօթք ընելու տեղ քնացեր էր : « Ամէնքն ալ զքեզ թողու որ ըլլան՝ ես զքեզ չեմ թողուր » , ըսեր էր . առ որ Որդին Աստուծոյ տրրամութեամբ մը պատասխանեց . « Նոյն իսկ այս գիշեր դեռ աքաղաղը չկանչած , իրեք անգամ զիս պիտի ուրանաս » :

Եւ իրաւցընէ Պետրոս իրեք անգամ ուրացաւ իր Վարդապետը : Գաւթիթը մտնելու ժամանակ աղախին մը իր խօսքը կտրելով , հարցուց իրեն թէ ինքն ալ այն Նազովրեցի Յիսուսին աշկերաններէն էր : Ան ատեն Պետրոս շփոթած պատասխանեց . « Ա՛վ կին դու , ես զինքը և ոչ իսկ կը ճանչնամ . ու չեմ հասկընար թէ ինչ կը խօսիս » :

Ու բոլորովին այլայլած զինուորներուն մէջ մտնելով կրակարանին մօտեցաւ : Քանի մը վայրկենէն ուրիշ կնիկ մ՝ ալ անցաւ՝ ու զինքը տեսնելով հոն ժողոված բաղմութեան ցրցուց զինքն . ու երբոր երկրորդ անգամ ալ հարցուեցաւ , տկար Առաքեա-

լը նորէն ժխտեց ու երդմունք ալ ըրաւ որ
այն մարդը չէր ճանչնար :

Ժամ մը վերջը Քահանայապետին ծա-
ռաներէն մէկն որ Յուդայի հետ Չիթե-
նեաց պարտէզն եկեր էր , գաւիթը մտաւ ,
ու ճանչնալով զՊետրոս՝ ըսաւ իրեն . « Դու
ալ Յիսուսի հետ պարտէզին մէջ չէիր » :
Այն ատեն Պետրոս սկսաւ նղովել ու երդ-
նուլ երրորդ անգամ որ ոչ երբէք ճանչցեր
էր զՅիսուս :

Ու մէկէն արաղաղը պոռաց :

Նոյն միջոցին Փրկիչն մեր խորհրդարա-
նէն ելած բանտ կ'երթար : Պետրոսի քո-
վէն անցնելու ատեն՝ յանդիմանութեան
և կարեկցութեան աչքով մը նայեցաւ ա-
նոր երեսը : Եւ Պետրոս այդ աստուածային
նայուածքէն շարժեալ՝ յիշեց իր Վարդա-
պետին մարգարէական խօսքը : Ոտք ելաւ
ու մէկէն դուրս ելլալով , դառն արցունք-
ներ թափեց իր սխալմունքին վրայ : Ս .
Պետրոսի այս ուրացութեան վրայ սրտա-
շարժ աւանդութիւն մը կ'ըսէ որ մէկէն
գաւթէն ելաւ ու սուրբ Աուսին և Յովհան-
նու քով գնաց որպէս զի զօրանայ ու մխի-
թարուի անոնցմէ , որոնք Յիսուսի ամբողջ
չարչարանացը միջոց քովէն չի բաժնուե-
ցան :

Պետրոսի ուրացութիւնը Քրիստոսի ա-
մենամեծ ցաւերէն մէկն եղաւ : Պետրոս
իւր ընտրեալ աշակերան էր և որոշուած էր
իբրև ապագայ գլուխ Առաքելոց և բոլոր

Նկեղեցւոյ , և իր փոխանորդը պիտի ըլ-
լար աշխարհքիս վրայ . իրեն այսպէս թո-
ղուլը զՅիսուս այնչափ աւելի դառն էր ,
որչափ որ Յիսուսի վստահութիւնն ու սէրն
ալ կատարեալ էր :

Յաւալից զոհ քաւութեան մեր ապերախ
տութեանը ընդդէմ բարերարին Աստու-
ծոյ :

Ժ

Պետրոս մեղանշելէն վերջը զղջաց : Լա-
ցաւ , վազեց առ Մարիամ , ու Յիսուսի ո-
ղորմութենէն յոյսը չկտրեց :

Յուզա ալ զղջաց , կ'ըսէ Աւետարանը ,
երբոր տեսաւ թէ իր եղեռնը ի՞նչ սոսկալի
վախճան ունեցաւ : Բայց երկու տեսակ
զղջալ կայ . մէկն որ 'ի սիրոյ կու գայ և
առ Աստուած կը տանի , միւսն անարգ ա-
մօթէ կը ծնանի , և ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ
յուսահատութիւն : Այս էր ահա Յուզայի
ցաւալի զղջումն ալ , որ երբ տեսաւ թէ
իրեն այնչափ բարիք ընողն 'ի մահ դատա-
պարտուեցաւ , զնաց Քահանայապետնե-
րուն ու այն երեսուն արծաթը զխմացնին
նետելով , « Մեղայ , ըսաւ , որ Արդարոյն
արիւնը ձեր ձեռքը մատնեցի » : Անոնք
նեղանալով մերժեցին զինքն . ան ալ յու-
սահատութեամբ ու սոսկմամբ դառնացած ,
խելացնորի մը պէս դուրս ելաւ ու զնաց
քաղքէն հեռու ծառէ մը ինքզինք կախեց :

Մարմինը պայթեցաւ ու աղիքները թափեցան : « Վայ անոր որուն ձեռքովն Արդին մարդոյ մատնուի , ըսեր էր Յիսուս Քրիստոս . և աւելի աղէկ էր որ այնպիսի մարդը և ոչ իսկ ծնած ըլլար » :

Անձնասպանութիւնն աններելի մեղք մըն է : Մարդս աշխարհքիս վրայ ինչ մեղք ալ գործէ՝ պէտք է Փրկչին գթութիւնն յիշէ . և ընդհակառակն յուսահատութիւնը թերևս մի միայն մեղքն է , որ զմարդ բուրրովին կը բաժնէ յԱստուծոյ :

ԺԱ.

Առաւօտը կանուխ Աայիափա երկրորդ ժողովք մ՝ ալ ըրաւ , որուն ներկայ էին ոչ միայն Քահանայապետներն՝ այլ նաև ժողովրդեան ձերերը , օրինաց Գալիլներն ու Փարիսեցիք : Փրկիչն մերնորէն քննուեցաւ , և դարձեալ հաստատեց որ ինքը Քրիստոսն էր , Արդին Աստուծոյ մարդացեալ : Արով և նախընթաց իրիկուան դատապարտութիւնը հաստատուեցաւ : Բայց որովհետև հռովմայեցւոց կողմանէ գրուած կուսակալը միայն կրնար մահուան վճիռը հաստատել՝ Յիսուս Պոնտացի Պիղատոսին պալատը տարուեցաւ , որն որ այն ատեն Տիրերիոս կայսեր անուամբն Երուսաղէմայ քաղաքապետն էր :

Պիղատոս տկար և անձնասէր մարդ մըն էր , ու զամէնքը հաճելու փափաքով ին-

չուան արդարութիւնն ալ ոտքի տակ կ'առնուր : Առաւօտեան ժամը վեցն էր (*) երբ Յիսուս Պիղատոսի ատեանն ելաւ : Հրեաները ամբաստանեցին զՓրկիչն իբր յանցաւոր խել մը եղեւնութեանց , որոնց մէջ գլխաւորներէն մէկն էր իբրև ազատամբեցուցիչ , և ինքնասաց թագաւոր Խարայելի ընդդէմ իշխանութեան Տիբերիոս կայսեր :

Ուստի Պիղատոս հարցմունքներ ըրաւ Յիսուսի , և անոր վեհանձն ու քաղցր կերպին վրայ զարմացած . « Դ՞ու ես թագաւորն , ըսաւ » : — « Այո՛ , պատասխանեց Քրիստոս , դու կ'ըսես : Ես թագաւոր եմ , բայց իմ թագաւորութիւնս այս աշխարհքիս վրայ չէ : Եթէ իմ թագաւորութիւնս այս աշխարհքիս վրայ ըլլար , իմ ծառաներս չորս կողմս առած զիս կը պաշտպանէին : Ես աշխարհք եկայ որ քարոզեմ ըզճմարտութիւնն : — Ե՛հ , ինչ է այս ճմարտութիւնը » . հարցուց Պիղատոս , և առանց պատասխանին սպասելու , Հրէից դարձաւ ու ըսաւ . « Ես այդ մարդուն վրայ յանցանք մը չեմ գտնար . ուստի Գալիլիոյ

(*) Աւետարանիչները օրուան ժամերը երբեմն համվայեցուց ոճով , երբեմն ալ Հրէից ոճով կը հաշուեն : Այս անգրագարձութիւնս բաւական է մեկնելու ինչ որ չարչարանաց ժամերուն վրայ արտաքին հակասութիւն մը կ'երևնայ մէջերնին :

չորրորդապետին՝ Հերովդեսի խաւրենք .
վասն զի դիտէր որ Յիսուս Գալիլիացի էր ։

Անմիտ Պիղատոս . որչափ մարդիկ կը
նմանին անոր . կը հարցընէ Սատուծոյ՝ թէ
ինչ է ճշմարտութիւն , ինչ է կրօնք , և այն-
չափ քիչ փոյթ կ'ընէ աշխարհքիս մէջ ի-
րեն միակ հարկաւոր բանին՝ որ և ոչ իսկ
պատասխան առնելու արժանի կը սեպէ
սպասելու : Ճշմարտութիւն ես ինքն եմ ,
կրնար պատասխանել Յիսուս , ճշմարտու-
թիւնն իմ խօսքս է . կրօնքը՝ ինձի ծառայելն
ու իմ օրինացս հնազանդիլ : Գու աշխարհ-
քիս վրայ ինձմով ու ինձի համար միայն
եղեր ես , որ ճանչնալով այս ճշմարտու-
թիւնս և այս օրէնքներս գործադրելով ,
փրկես քու հոգիդ . ինչ բանի կը ծառայեն
քու այդչափ մեծութիւններդ , եթէ հոգիդ
կորսընցընես :

Յիսուս թագաւոր է , վասն զի մարմնա-
ցեալ Սատուած է : Թագաւոր է և Տէր .
թագաւոր է թագաւորաց , և ամէն երկրա-
ւոր իշխանութիւն իրմէ կու գայ , իրմով
կայուն կը մնայ և իր փառաց գործիք
պէտք է որ ըլլայ : Իր թագաւորութիւնն
այս աշխարհքիս վրայ է թէպէտ և ինքը չէ
յայտմ աշխարհէ : Թագաւոր և Տէր է նաև
յերկինս որ զմեզ սիրելուն եկաւ երկրիս
վրայ ալ թագաւորելու , որպէս զի սատա-
նային իշխանութիւնը կործանէ և վերըս-
տին հաստատէ սէրն ու միաբանութիւնն
որ սկզբնական մեղքով եղծեր էր :

Այդ սուրբ, ընդհանրական և միակ թագաւորութիւնն է Եկեղեցին :

ԺԲ

Հերովդէս Գալիլիոյ չորրորդապետը կամ թէ ըսենք թագաւորը, հեշտասէր և անգութ իշխան մըն էր . բայց միանգամայն սրամիտ և Հրէից մէջ տեսակ մը փիլիսոփայական աղանդոյն գլուխ : Ի՛նչ վայրապար փիլիսոփայութիւն է այն, եթէ հիմը՝ հաւատքն ու առաքինութիւնը չըլլան : Ինքը զՅիսուս իբրև հրաշագործ մը լսած էր, ու կը սպասէր որ հրաշք մը տեսնէ : Բայց Յիսուս իր դիմացն և ոչ բառ մը ըսաւ . և Հերովդէս զայրանալով, արհամարհեց զինքն, և կարծելով որ խելացնոր մըն էր, ճերմակ զգեստ մը հագցուց անոր, իբր ՚ի նշան թագաւորութեան : Չեւքն ալ եղէզ մը տուաւ իբրև թագաւորական գաւաղան, և Յիսուս այսպէս ծաղու և նախատանաց մէջ նորէն Պիղատոսի տարուեցաւ :

Ժողովրդեան աղաղակը՝ Փարիսեցիներէն ու Քահանայիցմէ գրգռուելով աւելի սաստկացաւ : Պիղատոս նորէն հարցափորձի կանչեց զՅիսուս, որուն Տէրն մեր ալ պատասխան չտուաւ :

Ուստի Պիղատոս հնարագէտ միջոց մը մտածեց աղատելու զՅիսուս, որուն անմեղութիւնը յայտնի կը տեսնէր : Սովորութիւն էր որ Չասկի տօնին, հռովմայեցի

իշխանը մահապարտի մը կեանքը կը շնորհէր : Ուստի նոյն միջոցին բանտի մէջ Բարաբբաս անունով անուանի աւաղակ մը կար , և Պիղատոս կը յուսար որ այս երկուքս ժողովրդեան առաջարկելով , անտարակոյս Յիսուս կ'ազատէր : Անոր համար Հրէից յիշեցուց Զատկի տօնին այդ սովորութիւնը , և հարցուց թէ ո՞րը կ'ուզէին որ ազատի , Բարաբբասը , եթէ զՅիսուս որ Քրիստոս կը կոչուէր :

Փարիսեցիք այնպէս ժողովուրդը համոզեցին որ գրեթէ միաբերան Պիղատոսի դիմաց պոռացին . « Զէ , զՅիսուս չենք ուզեր , այլ զԲարաբբաս » . — « Ուրեմն ինչ ընեմ զՅիսուս » . հարցուց Պիղատոս նեղանալով . — « Թո՛ղ խաչուի » . պոռացին ամենքը :

Խորհրդաւոր մերձաւորութեամբ մը այդ Բարաբբասի ճշմարիտ անունը Յեսու էր : Իսկ Բարաբբաս՝ մականունն էր , որ հրեարէն որդի Աբբասի այսինքն որդի հօր ըսել է : Ի պատիւ մեր Փրկչին սրբազան անուանը , Աւետարանիչք զՅեսու Բարաբբասն իր մականուամբը կ'անուանեն , ինչպէս որ կը վկայեն քանի մը հին վարդապետք ալ :

Յիսուս Որդին Աստուծոյ և Որդին Մարիամու , այսպէսով իր անուանակիցը մահուանէ կ'ազատէր , որ որդի էր Հօր՝ այսինքն որդի Ադամայ : Յեսու Բարաբբաս՝ որդի Ադամայ , յանցաւոր որդի՝ յանցաւոր հօր , գնեալն արդեամբք Յիսուսի , նորոյ

մարդոյն , Աստուծոյն Աղաւթայ և միանգա-
մայն մեր Աստուծոյն և մեր եղբօրը , այն
չարչարանաց ահաւոր օրերը բոլոր մարդ-
կային աղգը կը ներկայացընէր :

ԺԳ

Բայց Պիղատոս աւելի սկսաւ տարակու-
սիլ . « Ես այդ մարդուն վրայ յանցանք մը
չեմ գտնար » , ըսաւ Փարիսեցւոց և Հրէից .
այս խօսքիս իբրև պատասխան՝ ամէն կող-
մէն աղաղակներ կը լսուէին : Աստ Պի-
ղատոսը մէկէն զիջաւ Հրէից կատաղութե-
նէն վախնալով , և կարծեց որ զՅիսուս
ձեծել տալով ամենուն կամքը կատարած
կ'ըլլայ ու ժողովրդեան ատելութիւնը կ'ի-
ջեցընէ :

Ուստի քաշեցին զՅիսուս ատեանէն
դէպ 'ի դրսի սրահը , ու հռովմայեցի զի-
նուորները Յիսուսի հագած ձերմակ զգես-
տը բռնի հանելով , սեան մը կապեցին զինքն
ու սաստիկ ձեծեցին : Իր սուրբ մարմինը
չուտ մը պատրուտեցաւ երկաթածայր կա-
շիէ խարազաններու հարուածներուն տա-
կը . և երբ ձեծը լմընցաւ՝ դահիճները
քարի մը վրայ նստեցուցին զինքը վրան
ծիրանիի կտոր մը ձգած , գլուխը փշէ պսակ
մը դրին , ու ձեռքն ալ եղէգէ դաւաղան
մը տալով . « Ողջ լեր , թագաւորդ Հրէից » ,
կ'ըսէին , ու անվայել ծաղրածութեամբ մը

դիմացը երկրպագութիւն կ'ընէին : Ձինքը կ'ապտակէին , երեսը կը թքնէին ու եղէզը ձեռքէն առնելով գլխուն կը զարնէին :

Մարմնոյ մեղքը 'ի մարմնի պիտի պատժուէր , և Մարիամու ամենասուրբ Որդին այս կերպովս կը քաւէր իր անարատ մարմնովը մեր ապականեալ զգայարանացն ամէն պղծութիւններն ու անմաքրութիւնները :

Բոլոր արեան մէջ թաթխուած ու անհրճարին ցաւերու մէջ Փրկիչն աշխարհի նորէն իր դատաւորին դիմաց տարուեցաւ : Պիղատոս իր ատեանէն զՅիսուս դուրս հանելով ցըցուց զինքը ժողովրդեան , ըսելով . « Ահա՛ Այրդ » :

Այո՛ , ահա Մարդն , Մարդն գերագոյն , Մարդն Աստուած , նորն Ադամ՝ որ աշխարհք եկաւ հին ու ապականեալ մարդուս մեղքերն քաւելու ու կրկին անգամ՝ նորոգելու զայն , այսինքն դարձեալ պարգևել իրեն երկնաւոր կենաց հանգստարանը զորն որ կորսընցուց :

ԺԳ

Պիղատոս խաբուեցաւ : Ժողովուրդն անգուժ է , ու ծարաւի արեան : Հազիւ թէ Որդին Աստուծոյ երեցաւ՝ ամէն կողմէն կատաղի ձայները բարձրացան . « Կորսուի , կորսուի . թող խաչ ելլայ , կ'ըսէին » :

— « Ես այդ անմեղ մարդը ինչո՞ւ խաչ

պիտի հանեմ, պատասխանեց Պիղատոս: Ես
ձեր թագաւորը խաֆ հանեմ »: — « Մենք
կայսերմէ զատ ուրիշ թագաւոր չենք ճանչ-
նար . ու չենք ուզեր որ այդ մարդը թա-
գաւորէ մեր վրայ: Ինքզինք Որդի Աստու-
ծոյ անուանեց, անոր համար ըստ մեր օրի-
նաց պէտք է որ մեռնի: Թէ որ զինքն ա-
զատ թողուս՝ կայսեր դէմ մատնիչ կը սե-
պուիս »:

Այս խօսքէս վախցաւ Պիղատոս և իր
խիղճը կամաւորապէս անարգեց: Նորէն
իր գահն ելաւ ու նստաւ՝ որ ըստ հին սո-
վորութեան բացօղեայ պալատին դիմացն
էր: Չուր բերել տուաւ՝ ու բոլոր ժողովըր-
դեան դիմաց ձեռուրները լուարով. « Ես
անպարտ եմ, ըսաւ, այդ արդարոյն արիւ-
նէն, դուք էք պատասխանատու »:

— « Թո՛ղ անոր արիւնը մեր ու մեր որդ-
ւոց վրայ ըլլայ », պռապ միաձայն բոլոր
բազմութիւնն՝ որ մինչև այն ատեն ժողո-
վուրդ Աստուծոյ կ'ըսուէր, և այն օրուրնէ
եղաւ անիծեալ իբրև զԱյայէն, և անոր պէս
երկրիս վրայ թափառական և ցրուեալ
բոլոր ազգաց մէջ դարուց 'ի դարս՝ 'ի պա-
տիժ իրենց աստուածասպանութեանը:
Արդ Պիղատոս դատապարտեց զՅիսուս
որ խաչուի, հին ատենուան ամենէն աւե-
լի նախատական ու անգութ պատժով:
Եւ ինքը գրեց հրեարէն, յունարէն ու լա-
տիներէն լեզուաւ այն արձանագրութիւնն
որ ըստ սովորութեան դատապարտելոյն

գլխոյն վրայ կը դրուէր (*): Որ էր՝ ՅԻՍՈՒՍ
ՆՍՋՈՎՐԵՅԻ, ԹՍԳՍԻՈՐ ՀՐԷԻՅ: Քահանայա-
պետները՝ ուղեցին փոխել տալ այդ բառե-
րը, պատճառելով որ Յիսուս Հրէից թա-
ղաւոր չէր, հապա ինքը կ'ուզէր ըլլալ:
Բայց հռովմայեցի կուսակալն որ Հրէից
դէմ ունեցած ատելութեանն հետ խղճմը-
տանքի խայթն ալ ունէր, մերժեց բարկու-
թեամբ իրենց խնդիրքն ըսելով, « Ինչ որ
գրեցի՝ գրեցի »:

Այս կերպով ուրեմն Յիսուս Հրէից թա-
ղաւոր հռչակուեցաւ, այսինքն ճշմարիտ
Ժողովրդեանն Աստուծոյ, ան ալ յանուն
կայսրութեան Հռովմայ որ տէր էր այն ա-
տեն բոլոր երկրիս, և իրեք սրբազան լե-

(*) Այս արձանագրութիւնս երկաթ գրչով
մայր փայտէ տախտակի վրայ գրուեցաւ. տախտա-
կին վրայ ճերմակ քսած էր, գրերն ալ կարմիրով
գրած: Չարչարանաց այս անգին յիշատակը մին-
չև ցայսօր հռովմէ Սուրբ Խաչի եկեղեցւոյն մէջ.
ուր դրաւ Սուրբ Հեղինէ թագուհին չորրորդ դա-
րուն սկիզբը: Սուրբ Հեղինէ սուրբ Երկիրն ուխ-
տի գնաց, որ Գողգոթայի այս մեծ նշխարները
փնտռէ դանէ. որովք ըսա սովորութեան Հրէից՝
Փրկչին խաչուած տեղէն քիչ մը հեռուն թաղուած
էին: Նոյն եկեղեցւոյն մէջն է խաչելութեան գա-
մերէն մէկն ալ, Խաչին մէկ մեծ կտորը, ու փուշ-
պսակին քանի մը փուշերը. բայց պսակին կէսը
Գողգոթոյ Սուրբ Լուգովիկոս թագաւորը Բարիղի
մայր եկեղեցւոյն ընծայեց:

դուներով, որոնք էին հրէարէն, յունարէն
և լատիններէն :

Սուաւօտեան ժամը ութ էր երբոր Պի-
ղատոս վճիռը տուաւ. խաչն ալ ըստ հին
աւանդութեան, խորհրդաւոր փայտէ մը
չինուեցաւ : Գատապարտելոյն մեռնիլն
աւելի ծանուցեալ ու ամօթալի ընելու մըտ-
քով, Քահանայապետները Փրկչին հետ
երկու աւաղակ ալ խաչեցին, որոնք բան-
տին մէջ իրենց մահուան վճռոյն կատար-
մանը կը սպասէին :

Նոյն միջոցին Փրկիչն մեր Պիղատոսի
զինուորաց ձեռքը մատնուեր էր, որոնք
որոշ իմանալով անոր դատապարտութեան
վճիռը, սկսան ալ աւելի ծեծել ու նախա-
տել : Պիղատոսի ատեանէն ելաւ Յիսուս՝
ու շիտակ Գողգոթա տարուեցաւ, որ երու-
սաղեմայ արեւմտեան կողմը պարսպէն
դուրս լեռ մըն էր : Սովորաբար հոն դա-
տապարտեալները կը սպաննուէին :

ԺԵ

Այն ճամբան որ ըրաւ Յիսուս իր խաչը
կռնակն առած՝ գրեթէ քառորդ մը տեւեց .
ուստի նոյնը ճանապարհ ցաւոց անուա-
նուեցաւ. ուր մինչև հիմա ջերմեռանդ ու խ-
տաւորներ այն սուրբ տեղերն այցելու-
թեան կ'երթան, իրենց արցունքը Քրիս-
տոսի թափած սուրբ արեան հետ խառ-
նելու :

Յիսուս անձամբ տարաւ իր խաչը և շատ անգամ ինկաւ այն սիրելի բայց միանգամայն անգութ բեռանը տակ : Մինչև հիմա կը ցուցընեն այն տեղն ուր ամենասուրբ Կոյսն իր մայրը՝ Ս. Յովհաննէս աւետարանչին և Մարիամու Մազդաղենացւոյն հետ հոն դացած կը սպասէր որ իր ետեւէն երթայ : Խոնարհն Մարիամ որ իբր թէ ծածկուած էր քրիստոնէից աչքէն Մարդեղութեան օրուրնէ վերջը , նորէն հանդիսապէս երևցաւ իր Արդւոյն քով Փրկագործութեան խորհրդոյն ժամանակ :

Աւանդութենէ գիտենք որ ուրիշ բարեպաշտ կնիկ մ'ալ Յիսուսի ոտքն ինկած կ'ուզէր զօրացուցիչ դեղ մը տալ ու քրտինքով , արեամբ և թքով ծածկուած երեսը սրբել , բայց իր արիութիւնն ու հաւատքը վարձատրելով Յիսուս , հրաշքով իր ցաւալից գիմաց կերպարանքը հանեց կնկան բերած լաթին վրայ :

Յիսուս և այն երկու աւագակներն առաւօտեան ժամը չորսին Գողգոթա հասան , ըստ հին աւանդութեանց և ըստ չորս Աւետարանչաց վկայութեանը :

ԺԶ

Գահիճները Յիսուսի երկայն զգեստը , որ բոլոր վերքերուն կպեր էր , վրայէն քաշելով հանեցին , և զԳառնն երկնաւոր

իր զոհուելու փայտին վրայ դրին, ու ձեռուրներէն ոտուրներէն գամեցին:

Գլխէն վեր խաչին գաղաթն ալ դրին Պիղատոսի արձանագրութիւնը, ու սուրբ Խաչը վեր բարձրացուցին գետին տնկած ուստի այս նորոգ կենաց ծառոյն պտուղը հանդիսարան եղաւ ամենայն ազգաց, որ միանգամայն էր սուրբ և անիծեալ, կախեալ ընդ երկինս և ընդ երկիր . . . :

Այս մեծ դէպքս նոյն ժամուն հանդիպեցաւ որ ըստ մովսիսական արարողութեան քահանայք առաւօտեան զոհը կը մատուցանէին Աստուծոյ, գառն մը մորթելով: Իսկ երեկոյեան զոհը ժամը իրեքին կը մատուցուէր:

Յիսուսի երկու կողմը երկու աւաղակք ալ խաչ հանուեցան, որոնց աջակողմեանը զղջաց ու հաւատաց Յիսուսի, որուն անունը Գիզմաս էր, կ'ըսեն:

Չինուորներն այս իրեք դատապարտելոց զգեստները մէջերնին բաժնեցին. բայց որովհետեւ Յիսուսի երկայն զգեստն առանց կարի էր՝ չուզեցին պատռել, այլ վիճակ հանեցին: Այս ամէն մանրամասն դէպքերս համաձայն ելան մարգարէից նախագուշակ տուած պատգամաց որ այն նշաններով պիտի ճանչցուեր Յիսուսի ճշմարիտ ըլլալը, եկող Մեսիայն, Թագաւորն փառաց, և Այրն ցաւոց, ճշմարիտ Պետն՝ ճշմարտին Իսրայելի:

Բոլոր ժողովուրդը Գողգոթա լերան վրայ

ժողովեր էր, և խորոխտ Փարիսեցիք իրենց ըրած յաղթութեանը վրայ կ'ուրախանային: — « Տեսնենք հիմա ուրեմն, կ'ըսէին, զՅիսուս ծաղր ընելով ու իրեն մէկ մարգարէութիւնը յիշեցընելով. տեսնենք հիմա ուրեմն դու որ կը պարծէիր թէ կրնաս կործանել Աստուծոյ տաճարն ու իրեք օրուան մէջ նորէն շինել, աղատէ՛ ուրեմն դքեզ ալ հիմա քու խաչէդ »: — « Ար տեսնէք, կ'ըսէին դարձեալ, զուրիշները կը փրկէր, բայց ինքզինք չի կրնար փրկել: Թէ որ Իսրայելի թագաւորն է՝ ի՞նչայ խաչէն, և այն ատեն մենք ալ կը հաւտանք իրեն »:

Ժողովուրդը և զինուորներն ալ առհասարակ նոյն հայհոյութիւնները կ'ընէին:

ԺԷ

Բայց յանկարծ այն շիտթութեան ու աղաղակին մէջ Որդւոյն Աստուծոյ ձայնը լսուեցաւ, որ մեր փրկութեան համար կ'աղօթէր:

— « Հայր իմ, աղաղակեց Յիսուս, ներէ՛ ասոնց, վասն զի ըրածնին չեն գիտեր »:

Ա՛հ, իրաւցընէ մենք չենք գիտեր մեզք գործելու ժամանակնիս թէ ի՞նչ կ'ընենք: Այն մեղքն է, որ կրկին և կրկին կը խաչէ և կը նախատէ զԱստուած: Երբոր աւետարանին մէջ Հրէից ըրած անօրէն գործողութիւնները կարգալով կը զայրանանք ի-

րենց դէմ, ինչո՞ւ ուրեմն մենք ալ մեզի դէմ
չենք նեղանար, որ մեր կենաց մէջ շատ
անգամ այն անգութ դահիճներուն ըրածը
գործեր ենք մեղքովնիս. զՅիսուս մատ-
նելով, ուրանալով, իր քաղցր լուծէն օտա-
րանալով, իր սուրբ օրէնքներն անարգե-
լով, և ոտքի տակ առնելով այն երկրպա-
գելի արիւնն, որով գնեց մեր հոգին, և
շատ անգամ խաչելով զինքը մեր սրտին
մէջ, և թերևս ալ հայհոյելով իրեն դէմ:

ԺԸ

Ս.յս քաղցր ու երկրպագելի խօսքերէն,
« Հայր, ներէ իրենց, վասն զի ըրածնին
չեն գիտեր » . Գիղմասու Քրիստոսի աջա-
կողմը խաչուած աւաղակին սիրտը շար-
ժեցաւ ու զղջումի եկաւ: Ս.յդ աստուա-
ծային սէրն ու գթութիւնը տեսնելով աւա-
ղակը մէկէն ճանչցաւ իր արարիչը, և մեր
Փրկչին խաչելութեանը նախընծայ պտուղն
այն մեղաւորը դարձրնելն եղաւ, որն որ
արտասուալից դարձաւ առ Փրկիչն, ու
խոնարհ վստահութեամբ մը ըսաւ. « Տէր,
յիշէ զիս ալ քու արքայութեանդ մէջ »:
Յիսուս ալ պատասխանեց. « Նոյն իսկ այս
օրս ինձի հետ արքայութեան մէջ պիտի
ըլլաս »:

Ս.յդ Յիսուսի քաղցր պատասխանը ո՞ր-
չափ մեղաւորներ դարձի բերած ու զղջման
արցունքներ թափել տուած է. քանինները

դարձեալ բոլորովին իրենց վարքը փոխած սուրբ կեանք մը անցուցած են : Ինչպիսի ազդու օրինակ մըն է այդ Քողզոթա լեռը և յորդորող ապաշխարութեան : Այդ խաչեալ աւաղակն անդու թ ու ձառագէմ մարդ մըն է , բոլոր արիւնշուայ , ամենէն անարգեալ , սակայն այսու ամենայնիւ այդ դրժնէտեսիլ մարմնոյն քողին տակէն կը ճանչնայ իր Փրկիչն ու իր Տէրը : Թէպէտ մեծամեծ յանցանքներով բեռնաւորուած կը տեսնէ ինքզինքն , բայց այսու ամենայնիւ կը հաւտայ Աստուծոյ սիրոյն և անչափ ուղորմութեանը . և իր այն հաւատքը անօգուտ ելք մը չունեցաւ : Յիսուս , այն սրբազան ու սուրբ շրթունքներով քաւեալ ու արդարացեալ քարոզեց զինքն . և իրաւցընէ միայն սուրբ ու արդար հոգիք կրնան Աստուծոյ արքայութիւնը մտնել :

Մենք , ինչ տեսակ մարդ ալ որ ըլլանք՝ պէտք է վստահութիւն ունենանք : Մեր Աստուածը մեր Փրկիչն ալ է . և իր խաչին վրայէն մեզի թողութիւն կը խոստանայ : Յիշենք բարի աւաղակը . բայց յիշենք նաև Ս . Օգոստինոսի խօսքն ընդդէմ յանձնապաստանութեան ու սուտ զղջման . Միով մի յոշահատիր , միով մի փստահիր : Արդ Աւետարանն այսպիսի զթութեան մէկ օրինակ մը միայն կու տայ մեզի որ չի յուսահատինք , թէպէտ այսու ամենայնիւ կարևոր է որ մեր վրայ չի վստահանանք :

ԺԹ

Յիսուս իրեք ժամ խաչին վրայ թեառա-
րած կենալէն վերջը, ցորեկուան ժամը
վեցին, արտաքոյ կարգի հրաշքով մը բո-
լոր երկիրս խաւար պատեց որ մինչև
ժամը ինը տեւեց: Ասիկայ սովորական
արևու խաւարում մը չէր, այլ սովորակա-
նէ դուրս լուսոյ նուաղում մը, 'ի նշան նոր-
օրինակ գործոյն որ երկրիս վրայ կը կա-
տարուէր:

Խել մը հրեայ և հեթանոս պատմիչներ
կը վկայեն այս խաւարման ստուգութեանը.
որոնցմէ մէկը կը հաստատէ նաև թէ այն-
պէս սաստիկ էր այս խաւարումնս որ աստ-
ղերը կ'երևնային: Մովսէս՝ Աստուծոյ ժո-
ղովուրդը Փարաւոնի դերութենէն ազա-
տելու համար, զՆզիպտոս իրեք օր նման-
օրինակ խաւարով մը ծածկեց, բայց այդ
խաչեալ Արդւոյն Աստուծոյ զօրութեամբն
ըրաւ, որ էր ճշմարիտ Փրկիչ իր ժողովըր-
դեան և միակ տէր բնութեան:

Խաչին քովն անչարժ ու ցաւոց մէջ ըն-
կըղմած կեցեր էր անարատ Աոյսն՝ որ Արդ-
ւոյն Աստուծոյ մայր ընտրուեր էր:

Դիտմամբ Յիսուս ուզեց որ Մարիամ
իւր մայրն խաչին տակը երևնայ մեզի:
Վասն զի բոլոր կենաց մէջ միշտ իրեն
հետ ըլլալէն վերջը՝ ուզեց նաև որ իր մա-
հուան ժամանակն ալ քովը գտնուի, իբրև

վկայ այն աստուածային արեանը զոր կը
թափէր ՚ի փրկութիւն աշխարհի : Այսպէս
խաչն յենած է Մարիամու վրայ , որչափ
որ Մարիամ ալ խաչին : Հեռացուր զՄա-
րիամ խաչն ալ կ'իյնայ , կ'ըսէր Ս . Կիւ-
րեղ՝ Եփեսոսի տիեզերական ժողովոյն մէջ :
Կուսին Մարիամու հետն էին Ս . Յովհան-
նէս աւետարանիչը , Մարիամ Մաղղաղե-
նացին և քանի մը ուրիշ սուրբ կանայք որք
սովորաբար Փրկչին ետեւէն կը քալէին :
Մարիամ՝ յորում կատարուած էր Մարդե-
ղութեան խորհուրդն , կը միանար իր Արդ-
ւոյն հետ Գողգոթային վրայ , իր Արդւոյն
հետ զոհուելով բոլոր աշխարհի մեղացն
համար : Առաջ որ առանց ցաւոց ծներ էր
զՅիսուս , հիմա որ իր Արդին կատարելու
վրայ էր իր պաշտօնը՝ կը ծնանէր անբարե-
նելի ցաւոց մէջ զորդին որդեգրեալ և յան-
ցաւոր՝ որուն համար որ կը մեռնէր Յի-
սուս : Այն անառակ որդին , կամ լաւ ևս
ըսենք , այն երկրորդ որդին Աստուծոյ և
Մարիամու՝ մարդկան ազգն ու Եկեղեցին
էր՝ որուն հոգեւոր և յաւիտենական կեանք
պարգեւելու համար կը մեռնէր Յիսուս :

Գողգոթայի վրայ՝ մարդկային ազգը ներ-
կայացընողը Ս . Յովհաննէսն էր , Յիսուսի
սիրելի և կոյս աշակերտը , որ Մարիամու
որդին եղաւ : Իր վերջին շունչը տալէն
քիչ մը առաջ , Յիսուս ինքն իրեն ոյժ տա-
լով աչքն իր Մօրը և Ս . Յովհաննու վրայ
դարձուց , որոնք երկուքն ալ ցաւալից ա-

չօր իրեն կը նայէին : Յիսուս նշանացի աչքով մը ցըցուց Մարիամու զՍ . Յովհաննէս , ու ըսաւ . « Կին դու , ահաւասիկ քու տղադ » : Վերջը զՍ . Կոյսն ալ իր հաւատարիմ աշակերտին ցուցընելով , կրկնեց . « Ս.հայր » :

Այս է Մարիամու զոհին մեծ վճիռը : Իր միակ Արդւոյն բերնէն կ'ընդունէր ուրիշ որդի մը , և Փրկչին այս խօսքը բոլոր մարդկութիւնը կ'ականարկէր : Մարիամ առատազեղ սիրտեց մեր վրայ իր անպատու մէքն որն որ Յիսուսի սիրով տոչորած էր . և ինչպէս որ Մարդեղութեան օրէն մինչև նոյն կէտը Մարիամու առ Աստուած ունեցած սէրը փոխուեր էր 'ի սէրն Յիսուսի իր Արդւոյն , այսպէս ալ Փրկագործութեան օրը նոյն սէրը դարձաւ բոլոր Եկեղեցւոյ վրայ , այսինքն անոնց որք կը սիրեն զՅիսուս և կեան 'ի նմա :

Արդ Քրիստոնեայ մը ինչպէս կը սիրէ զՅիսուս՝ նոյնպէս պէտք է սիրէ նաև ըզՄարիամ . որովհետև անբաժանելի են իրարմէ այս կրկին սիրոյ կապերը :

Արդ հասաւ այն ժամն որ Յիսուսի յաղթանակն էր : Խաւարն սկսաւ լուսըննալ , և ահա կը տեսնուէր խաչին վրայ Փրկչին մերոյ կապտագոյն և նուաղեալ մարմինը : Բոլոր արիւնը սպառեր էր և մահուան ստուերով սրբազան երեսը ծածկուած :

Իր ցաւոյ սաստկութիւնը , և երկնաւոր Հօր զինքն այդ տագնապին մէջ թո-

զուլը մեզի իմացընելու համար, աղա-
ղակեց Յիսուս վշտազին ձայնով մը. « Աս-
տուած իմ, Աստուած իմ, ընդէր թողեր
զիս » :

Յիսուս մեղաց համար զոհ եղած ալ չհա-
մարձակիր, չուզեր զԱստուած իրևն Հայր
անուանել: Մենք ալ խեղճ արարածքս,
թէ համարձակութիւն մը ունինք այդ
Հայր քաղցր անունը արտասանելու,
պէտք է յիշենք որ այն իրաւունքը մեր
Փրկչին շնորհօքը ստացեր ենք որ մեր սի-
րոյն համար նուաստացաւ, և իր մահուամ-
բը վերստին պարգևեց մեզի այն կորու-
սեալ փառքն, որ մեզի համար պատրաս-
տուած էր:

« Ծարաւի եմ », ըսաւ Յիսուս: Ան ա-
տեն հռովմայեցի գինուորներէն մէկը,
անշուշտ սիրտը շարժելով, ոպուենգ մը
առաւ ու ջրախառն քացախի մէջ թաթխեց
ու իր տէգին ձայնովը Քրիստոսի ծարաւի
չրթանցը մօտեցուց: Բայց Յիսուս մերժեց
այդ վերջին ախորժն ալ և գիտնալով որ ալ
աշխարհիս Փրկագործութիւնն կատարուեր
էր, իր փշալից գլուխը վեր վերուց և հա-
ռաչեց. « Հայր իմ, քու ձեռքդ կը յանձ-
նեմ հոգիս »:

Ետքը վերջին անգամ մըն ալ ուզելով
իւր Աստուածութիւնը ցուցընել՝ ահաւոր
ձայնով մը, « Ամենայն ինչ կատարեալ
է », ըսաւ: Եւ գլուխը խոնարհելով հոգին
աւանդեց . . . աշունդեաց զհոգին:

Ստառած մեռաւ . . . : Անըմբռնելի
խորհուրդ գիծութեան և սիրոյ : Այն . մե-
ռաւ Ստառած իր մարդկութեամբը , և այն
հոգին որ աշխարհքիս մէջ խաչին վրայ
աւանդեց , է նոյն տիեզերաց կենդանա-
տու Հոգին . այն Հոգին էր դարձեալ որ
արարչագործութեան միջոց կեանք տուաւ
մեր առաջին հօրը՝ նախամարդոյն Ադա-
մայ . տալով ոչ միայն հոգի բնական և երկ-
րաւոր , այլ և հոգի երկնաւոր և յաւիտե-
նական : Այն Հոգին սիրոյ զորն որ կոր-
սրնցուցինք մեր մեղօք հեռանալով Աս-
տուծմէ , և զոր նորէն դարձուց մեզի
մեր երկնաւոր Հայրն արդեամբք իր միակ
Որդւոյն խաչեցելոյն Յիսուսի :

Գողգոթան մէյմը մտածելով կրնանք ի-
մանալ թէ ինչ աստիճանի ապերախտ և
եղեռնաւոր է այն մարդն որ զՍտառած
չսիրէր :

ԻՍ.

Քրիստոս Աւագ Ուրբաթ օրը մեռաւ ,
աշխարհքիս ստեղծման 4004 տարւոյն՝
Ապրիլի 15ին իններորդ ժամը : Հոգին ա-
ւանդելու միջոց , մեծամեծ հրաշքներ ե-
ղան : Երկիրս դողաց , և Գողգոթա լեռը
Յիսուսի և չար աւաղակին մէջ բաժնուե-
ցաւ : Քստմնելի վախ մը տիրեց բոլոր Ե-
րուսաղեմայ և մասնաւորապէս տաճարին
մէջ , ուր երեկոյեան դառը կը զոհէին : Եւ

այն վարագոյրն որ կը ծածկէր զՍմենա սուրբն՝ վերուստ՝ի վայր մեծ շառաչմամբ մը պատուեցաւ . Տապանակն Ատակարանաց երեւան ելաւ , և տաճարին մեծ դուռը ինքն իրեն մեծ դղրդմամբ բացուեցաւ :

Յիսուսի Քրիստոսի ամենամաքուր հոգին իր խաչեալ մարմնէն բաժնուելէն վերջը՝ երեցաւ Սրբոց որք աշխարհքիս ստեղծմանէն ՚ի վեր կը սպասէին Փրկչին գալըստեանը , միւիթարեց զիրենք աւետիս տալով որ ալ իրենց փրկութեան ժամանակն հասեր էր :

Յիսուսի մարմինը դեռ քիչ մը ատեն խաչին վրայ կախեալ մնաց . բայց գիշերը մօտ ըլլալով , և երկրորդ օրն ալ շաբաթ , զոր Հրեայք խստիւ սուրբ կը պահէին , ուստի ուղեցին Փարիսեցիք բանը շուտով լմացընել , և հրամայեցին որ ծնկուրնին խորտակելով մեռցընեն զանոնք : Դահիճները երկու աւազակներուն ծնկուրները ջախջախեցին , բայց Առնգինոս անունով զինուոր մը Յիսուսի մօտենալով իր տէգովը Արդւոյն Աստուծոյ սրբազան կողը ծակեց : Յիսուսի սիրտը մէկ կողմէն մինչև միւս կողմը ծակեցաւ , և սուրբն Յովհաննէս , որ խաչին քովէն չէր բաժնուած , կ'ըսէ իր Աւետարանին մէջն որ այն վէրքէն արիւն և ջուր վաղեց :

Իսկ դահիճները տեսնելով որ ալ Յիսուս մեռած էր , ծնկուրները չխորտակեցին , որով կոյր անգիտութեամբ մը Մովսե-

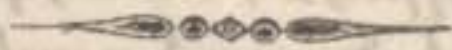
սի մարդարէութիւնը կը կատարէին իրենց ձեռքովը, թէ « Ոսկր նորա մի փշրեացի » :

Հրէից օրէնքը կ'արգելուր որ դատապարտելոց մարմինները շաբաթ օր խաչին վրայ կախուած չմնան: Սուրբ Աոյսը, սուրբ Յովհաննէս և Յիսուսի քանի մը աշկերտները մէկ եղան՝ որ իր սրբազան մարմինը թաղեն. արդ ասոնցմէ մէկն՝ Յովսէփ Արիմաթացին որ հարուստ և զօրաւոր խօսքով մարդ մըն էր, Պիղատոսի դիմացն ելլալով հրաման ուզեց որ խաչէն վար առնէ ու իրեն գերեզմանին մէջ թաղէ Մարիամու Որդւոյն անկենդան մարմինը: Պիղատոս նորէն քննել տուաւ թէ իրաւցընէ մեռած է. և ստուգելով, Արիմաթացւոյն խնդիրքը կատարեց: Բարեպաշտն Յովսէփ օգնութեամբ քանի մը հաւատացելոց, իր Վարդապետին այս վերջին տխուր պարտքն ալ կատարեց: Սուրբ մարմինը խաչէն վար առնելով Սուրբ Աուսին գրկացը մէջ պառկեցուցին: Արիւնազանգ փշէ պսակն ալ հանեցին գլխէն, ու մէկդի դրին նմանապէս այն արիւնոտած գամերը որոնցմով որ գամեր էին դՅիսուս խաչին վրայ. ու ետքը տանելով դՈրդին Աստուծոյ Արիմաթացւոյն նորափոր գերեզմանը, հոն թաղեցին պատկառանօք:

Բայց Քահանայապետներն ու Փարիսեցիք, որ մինչև Յիսուսի մահը ներկայ գրտնուեր էին, յիշեցին որ Փրկիչն մեր շատ անգամ ըսած էր թէ իր մահուընէն իրեք

օր վերջը յարութիւն պիտի առնէ . ուստի Պիղատոսի գնացին , ու պահապան դիւնուորներ ուղելով , ըսին . « Ար վախճանք որ չըլլայ թէ այդ մուրեցուցչին աշակերտները գիշերանց գան և իրենց Վարդապետին մարմինը վերցընեն տանին , ու վերջը ձայն հանեն՝ թէ յարութիւն առաւ » :

Պիղատոս արդէն խղճմտանքէն տանջուած , նեղանալով մը վարնտեց զանոնք ըսելով . « Դուք զինուոր ունիք , անոնցմով պահապանեցէք գերեզմանը » : Այն ատեն Հրեայք գերեզմանը մեծ քարով մը գոցեցին , և տաճարին մեծ կնքովս ալ կնքեցին , որ խաբէութիւն մը չըլլայ :

ՅԻՍՈՒՄԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆՆ

Ո Ի

Յ Ա Ղ Թ Ա Ն Ա Կ Ը

Ա.

Յիսուս է կեանք : Մեռաւ՝ ոչ իբր յաղթեալ, այլ իբրև յաղթող. վասն զի այն մահուրնէն ետև փառաւոր յաղթութիւն մը պիտի գործէր մահուան թագաւորութեան վրայ, այսինքն սատանային :

Իր քարոզութեանը միջոց տասներչորս անգամ ըսաւ Յիսուս որ իր չարչարանքներէն ու մահուրնէն ետքն իրեք օրէն յարութիւն պիտի առնէր. և այդ յարութիւնը իբրև նշան առաջուց կը յայտնէր, ոչ միայն իր Առաքելոցը, այլ նաև անհաւատ Հրէից, որոնք կրնային օր մը ճանչնալ, որ ինքն էր Արդին Աստուծոյ :

« Այս չար և շնացող ազգը, կ'ըսէր, նշան կ'ուզէ. և ուրիշ նշան պիտի չի տրուի, բայց եթէ Յովնան մարգարէին նշանը : Ար

ինչպէս Յովնան կիտին փորը մնաց իրեք
օր, այսպէս ալ Որդին մարդոյ մատնուե-
լէն, ծաղր ըլլալէն ու խաչուելէն վերջը,
գերեզման պիտի դրուի ու իրեք օրէն յա-
րութիւն պիտի առնէ » :

Քրիստոսի թշնամիներն այնպէս աղէկ
գիտէին այս մարդարէութիւնս և լաւ
կ'ըմբռնէին, որ Յիսուս խաչէն վար առ-
նըւելէն վերջը, առջի բաներնին գերեզ-
մանին պահպանութիւն ընելն եղաւ որ
դինուորներով ապահովցուցին, ու հասա-
րակաց կնքով գերեզմանին դուռը կնքե-
ցին :

Հրէից այդ նախազգոյշ պահպանութիւնը
թէպէտ կրիւք էր և նախանձով, բայց բո-
լորովին մեր հաւատոյն հաստատութիւն
մ' եղաւ, ինչպէս նաև Առաքելոյ անհա-
ւատութեանը և մասնաւորապէս Ս. Թով-
մայի: Այս այնպիսի հաւատիք մըն է որ
նոյն իսկ անհաւատները չեն կրնար ժըխ-
տել, թէպէտ եղան ոմանք որ չարասրբ-
տութեամբ Յիսուսի մարմինը գերեզմանէն
գողցուեցաւ կ'ըսէին, զորն որ նիւթակա-
նապէս առնելով անկարելի է:

Բայց որովհետև Տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի յարութիւնը մեզի համար այն-
պէս է ինչպէս էր Առաքելոյ, և ինչպէս
պէտք էր որ ըլլար նաև Հրէից, այն պատ-
ճառաւ հարկաւոր բան է որ մանրամաս-
նաբար քննենք զայն, և մեր հաւատոյ հի-
մը ստուգութեան վրայ հաստատենք:

Աստուածային նախախնամութիւնն այնպիսի որոշ ու ամենայայտնի պարագայներով հանդիսացուց Փրկչին մերոյ Յարութիւնն, որ ուղիղ միտքն ու ճշմարիտ հաւատքը բաւական են զմարդ համողելու :

Բ

Ս . Պետրոս և Ս . Յովհաննէս՝ Մարիամու ետեւէն գնացին ու միատեղ առանձին քաշուած կու լային ու աղօթք կ'ընէին :
Ս . Յովհաննէս իր Աւետարանին մէջ կը խոստովանի՝ որ բոլորովին մոռցեր էին Փրկչին մերոյ իր Յարութեան վրայ ըսած մարդարէական խօսքերը : Սուրբ Կոյսը միայն, որ Քրիստոսի այդ գաղտնի խորհրդոյն տեղեակ էր ու գիտէր նաև ապագայ ըլլալիքը, բայց ինչպէս առաջ, այսպէս ալ այս առթիւ մէջ ամէն բան իր սրտին մէջ կը պահէր :

Իսկ մէկալ Առաքեալները հինգշաբթի իրիկուընէ՝ ի վեր ասդիս անդին ցրուեցան, շաբաթ և Զատիկի օրերը բոլորովին տխուր անցուցին, և գրեթէ յուսահատեր էին : Բայց ինչպէս կ'երևայ շաբաթ գիշեր՝ որ Յարութեան նախընթաց գիշերն էր, եկեր մէկտեղ ժողովեր էին : Իսկ երկուորեակ անուանեալն թովմաս, սաստիկ վախէն սարսափած, Էրուսաղեմէն շատ հեռու տեղ մը փախեր էր :

Տասն Առաքեալները վերնատան մէջ

միաբանած կեցան . ուր որ Յիսուս հինգ-
շաբթի գիշեր Չատիկը կատարեր էր իրենց
հետ , և Հաղորդութեան խորհուրդն հաս-
տատեր : Ամէնքը այլայլած ու շփոթած
Հրէից վրէժխնդրութենէն միայն կը վախ-
նային :

Գ

Ուրբաթ իրիկուրնէ 'ի վեր , պահապան-
ները Փրկչին մերոյ գերեզմանին քովն ան-
դուլ կը հսկէին : Իսկ սուրբ կանայքն Ե-
րուսաղէմ դարձան և հարիւր լիտր անու-
շահոտ իւղ առին որ Յիսուսի մարմինը
զմուսեն : Քայց շաբաթ օրը , ինչպէս սովո-
րութիւն էր Հրէից , տան մէջ առանձին
քաշուած ըլլալով , չէին գիտեր ոչ իրենք և
ոչ Յիսուսի Առաքեալներն որ Քահանայա-
պետները գերեզմանին քով պահապան-
ներ դրած ըլլան :

Առաւօտեան արեւը ծագելու միջոց Փրկչ-
չին գերեզմանն ահաւոր դղրդամաք մը
չարժեցաւ : Եւ լուսափայլ հրեշտակ մը ե-
րևցաւ զինուորաց որոնք սարսափած գե-
տինն ինկան . կնքեալ դուռն ինքնիրեն
բացուեցաւ ու մէկդի նետուեցաւ . և Քրիս-
տոս յարութիւն առաւ :

Ասով կատարուեցաւ իր ըսած խօսքը :
« Կը թողում իմ կեանքս , ու նորէն զայն
կ'առնում , զոր ոչ ոք իմ ձեռքէս կրնայ յա-
փրչտակել . իմ աղատ կամօքս կը թողում

ղայն . իշխանութիւն ունիմ թողլու , և իշխանութիւն ունիմ նորէն առնելու : Այս է իմ Հօրմէս առած պատուէրս » :

Մահն յաղթուեցաւ , և Փրկիչն մեր նորէն ստացաւ մեր օգտին համար ինչ որ Աղամ կորուսեր էր մեզօք :

Երբոր պահապաններուն վախն անցաւ , մէկէն քաղաք եկան ու Պիղատոսի և Քահանայապետաց բոլոր եղածը տեղն 'ի տեղը պատմեցին : Ասոնք , իրենց չար մտքին վրայ հաստատ կենալով ու ատելութեամբ կուրացած աւելի ևս զայրացան ու զինուորներն ստըկով որսացին որպէս զի երթան այնպէս հռչակեն թէ գիշերանց , իրենց քուն եղած ատենը Յիսուսի աշկերտներն եկեր ու մարմինը գողցեր էին : Ծիծաղելի և անհիմն ստութիւն . վասն զի ոչ ոք կրնայ իր քնոյ ժամանակ եղած հանդիսով բանին վրայ վկայել : Անոր համար Առաքեալք երբ Երուսաղեմայ հրապարակներուն ու մինչև Տաճարին մէջ Փրկչին մերոյ թշնամեաց սուտ ամբաստանութիւնները կը պախարակէին , ոչ ոք կը համարձակէր իրենց պատասխան մը տալու :

Դ

Կը հարցընեն ոմանք թէ Յիսուսի Յարութենէն մինչև Համբարձման օրն այն քառասուն օրուան մէջ Յիսուս ո՞ւր կը կենար կամ ինչ կ'ընէր : Հոս է մարմնոյ

փառաւորութեան մեծ և հրաշալի խորհուրդն՝ առ որ մենք ամենքնիս ալ կոչուած ենք ՚ի Յիսուս Քրիստոս, որուն վրայ քիչ մը կ'ուզեմ խօսքս երկընցընել: Երկրիս վրայ, այս մահկանացու կենաց մէջ, մեր մարմինը տեսակ մը տկարութեան մէջ է, և մեղաց պատճառաւ, անկման վիճակի մէջ, որոնց երկուքէն ալ օր մը պիտի ազատինք, այն է մարմնոց յարութեան օրը, և այն օրը Յիսուսի Քրիստոսի փառաց Թագաւորին հետ պիտի ստանանք այնպիսի հոգեւոր ու երանաւէտ վիճակ մը՝ զոր հիմա հազիւ թէ կրնանք երեւակայել. վասն զի մեր մարմնաւոր աչքը նիւթական տեսութեան միայն վարժած՝ հոգեղէն երեւոյթ մը չկրնար ըմբռնել: Ա՛լ այն ատեն՝ ժամանակի և միջոցի օրինաց տակը չենք իյնար. առանց հոգեղէն ըլլալու, մարմիննիս թափանցիկ պիտի ըլլայ, և բոլորովին հոգւոյն ազդեցութեանը ներքեւ, և կամ այսպէս ըսենք պիտի հոգիաւորի կամ հոգեւոր պիտի ըլլայ, ինչպէս կ'ըսէ Պօղոս Առաքեալ, ամենեին լուսաւոր, անմահ, անկրելի և անբաժանելի: Ուստի Աստուած Մարդեղութեան խորհրդով՝ նիւթոյ և մարմնոյ դերբնական վիճակ մը կը յայտնէ մեզի:

Այդպէս էր Յիսուս ալ իր Յարութենէն վերջը, այնպէս պիտի ըլլանք մենք ալ յաւիտենականութեան մէջ: Ուստի երկրիս վրայ առանց տեղ մը զրաւելու հոգւոյ

մը պէս էր, բայց 'ի վերայ այսր ամենայնի
կը տեսնուէր մարդկանց երբոր ինքն ուզե-
նար, առանց խօսելու, ուտելու ու շօշափ-
ման կարողութիւնները կորսընցընելու :
Վասն զի այդ յարուցեալ մարմինը, թէ-
պէտ հոգեոր և ամենակատարեալ եղաւ
բայց էապէս և իսկապէս մարդկային մար-
մին էր : Իսկ Համբարձմանէն ետքն իր
սրբազան մարմնոյն վրայ ուրիշ բացարձակ
փառաց աստիճան մ'ալ աւելցուց . զոր
Ս . Ամբրոսիոս մեկնելով կ'ըսէ . Յիսուս
յերկինս՝ ԱՄԵՆԵԻԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾ է, և ամե-
նէին Հոգի Սուրբ, բոլորովին կատարեալ
էութեամբ :

Ե

Մարիամ Մագդաղենացին, այն զղջա-
ցեալ մեղաւորն, Գողգոթայի հաւատա-
րիմ և քաջասիրտ քրիստոնեայն, շարժեալ
'ի սաստիկ սիրոյն զոր ունէր առ Յիսուս,
կիրակի օրը դեռ արևը չձաղած Երու-
սաղեմէն մեկնեցաւ, և կ'ուզէր երթալ ու
իր Վարդապետին գերեզմանին վրայ լալ,
առանց ամենէին գիտնալու որ ինքզինք
ակամայ մեծ վտանգի մէջ կը ձգէր, որով-
հետև կրնային սլահապան զինուորները
զինքն չարաչար նեղել : Բայց դեռ գերեզ-
մանը չհասած Յիսուս յարութիւն առեր
էր, և երբ Մագդաղենացին այն պարտէզն

հասաւ որուն մէջն էր գերեզմանը , զինուորներն արդէն փախեր էին . և զարմացաւ երբ նշմարեց որ դուռը բաց , քարն ալ մէկդի առնուած էր : Մէկէն շփոթած գերեզմանին մէջը նայեցաւ , և կարծելով որ մարմինը մէկը տարած ըլլայ , վազեց Պետրոսի և Յովհաննու խմացրնելու . անոնք ալ շտապաւ ճամբայ ելան ու գէպ 'ի գերեզմանը վազեցին : Մագդաղենացին ալ հեռուէն ետեւէն կ'երթար :

Սուրբ Կոյսն , որուն քով անշուշտ գտեր էր Մագդաղենացին զՊետրոս և զՅովհաննէս , նոյն միջոցին մինակ մնաց , և ըստ աւանդութեան՝ այն ատեն իր փառաւորեալ Արդին Յիսուս՝ երևցաւ Մարիամու , իբրև բոլոր արարածոց մէջ ամենէն արժանաւորին իր նախընծայ տեսութեանը : Իրաւացի էր որ Յիսուս իր փառքն ամենէն առաջ անոր ցուցընէր որն որ իր նուատութեանց և ցաւոց անբաժանելի ընկերն եղած էր :

Պետրոս և Յովհաննէս Մագդաղենացւոյն ըսածէն բան մը չի հասկընալով գերեզմանը գնացին : Սուրբն Յովհաննէս որ աւելի երիտասարդ էր , Ս. Պետրոսէ առաջ վազեց՝ այրին մէջ խոնարհելով նայեցաւ , ու տեսաւ որ իրաւցընէ պարապ էր , բայց չհամարձակեցաւ Պետրոսէն առաջ ներս մտնելու , զորն որ Յիսուս առաջուց ցըցուցած էր իբր Գլուխ իր Եկեղեցւոյն : Ուստի Պետրոս երբոր հասաւ քանի մը

ուտք վար ինչաւ այրին մէջ, և ինքն ալ
ստուգութիւնը տեսաւ : Վարչամակը դեռ
հոն էր, և Որդւոյն Աստուծոյ գլխոյն պըլ-
լուած լաթերը ծալլած մէկ կողմը դրուած
էին :

Յիսուսի կրկին սիրելի աշակերտներն
այս նորօրինակ տեսութենէն բողբոլին
խռոված, չիշեցին ամենեւին Փրկչին ա-
ռաջուց ըսած խօսքերն, և իրենք ալ գող-
ցուած կարծելով Յիսուսի մարմինը, մէ-
կալ աշակերտներուն պատմեցին տեսած-
նին՝ ու զանոնք ալ շփոթեցին :

2

Բայց Մարիամ Մագդաղենացին Պետ-
րոսի և Յովհաննու ետեէն զնացեր էր :
Անոնց ետ դառնալէն ետքը, ինքը ծունկի
վրայ եկած գերեզմանին դիմացը, որն որ
իրեն այնչափ ցաւալից և սիրալիր յիշա-
տակներ միայրը կը ձգէր, սկսաւ լալ : Վեր-
ջը նորէն մօտենալով գերեզմանին դու-
ռը՝ տեսաւ որ այն քարին վրայ որ Յի-
սուսի մարմինը դրուած էր երկու Հրեշ-
տակներ նստեր էին, ճերմակ հագած եր-
կու երիտասարդներու կերպարանօք : Այս
երկու հրեշտակները կը յիշեցընէին այն
երկու սակեղէն քերովբէները, զոր Մով-
սէս Աստուծոյ հրամանովը Սրբութիւն
սրբոցին մէջ Ատակարանաց Տապանակին
երկու ծայրերը հաստատած էր : Զարմանա-

լի դիպուածով մ'ալ, Յիսուսի գերեզմանը՝
այն կտակարանաց Տապանակին ընդար-
ձակութիւնն ունէր: Այս սպիտակազգեստ
Հրեշտակները տպաւորութիւն մը չըրին
Մագդաղենացւոյն վրայ՝ որն որ իր սաս-
տիկ ցաւոցը մէջ ընկղմած ինքիրմէ դուրս
ելած էր: Հրեշտակներն ան ատեն, « Ո՛վ
կին դու, ըսին, ինչո՞ւ կու լաս »: — « Կու
լամ, պատասխանեց, վասն զի իմ Տէրս
վերուցեր են ասկէ ու չեմ գիտեր ո՞ւր են
դրեր »:

Այս ըսելու ատեն ետեւը նայելով մարդ
մը տեսաւ, բայց սկզբան կարծեց որ այն
պարտիզին պահապանն ըլլայ որ պահպա-
նութիւն կ'ընէր, և առանց ուշադրութիւն
դնելու՝ ցաւագին կերպով մը իր խօսքն ա-
ռաջ տարաւ ու ըսաւ. « Թէ որ դու վերու-
ցիր, ըսէ ինձի, ո՞ւր դրիր »: — Աս որ
ըսաւ ծանօթ ձայն մը լսեց որ զինքը կը
կոչէր. « Մարիամ »: Մագդաղենացւոյն
սիրտը թունդ ելած, աչքը վեր վերուց ու
ձանչցաւ իր երկրպագելի Փրկիչը: Սաս-
տիկ ուրախութենէն և առ Յիսուս ունե-
ցած այն ջերմաջերմ սիրոյն ազգեցութե-
նէն այլափոխեալ՝ արտասուախառն ու հե-
րարձակ Յիսուսի իր բարերարին ոտքն ըն-
կաւ որ վերջին համբոյր մ'ալ տայ, բայց
Յիսուս անոր թերևս սաստիկ ուրախու-
թիւնը չափաւորել ուզելով, ըսաւ իրեն.
« Մի մօտենար ինձի, դեռ Հօրս քով չեմ
ելած. բայց դու գնա իմ եղբայրներս գը-

տիր , և ըսէ անոնց որ ես կ'երթամ իմ և
ձեր Հօրն , իմ Աստուծոյս և ձեր Աստու-
ծոյն քով » :

Մեծ խօսք է Տեառն մերոյ այս խօսքը :
Մարդեղութեամբ և Փրկագործութեամբ
Որդին Աստուծոյ մեր եղբայրն ըլլալով ,
իր երկնաւոր որդիութեանը մասնակից կ'ը-
նէ զմեզ , և իրմով իրաւունք ունինք զԱս-
տուած նաև մեր Հայրն անուանելու : Միւս
կողմանէ ինքը ճշմարտապէս մարդ ըլլա-
լով , իր մարդկութեամբն եղաւ ծառայ և
արարած Աստուծոյ իր Հօրը , բայց իր Աս-
տուածութեամբն ամենեւին հաւասար մնա-
լով անոր :

Մագդաղենացին հնազանդեցաւ իր
Վարդապետին հրամանին և վերնատունը
վաղեց որ Յիսուսի Յարութիւնն Առա-
քելոց աւետէ : Բայց անոնք չհաւտացին
իրեն :

Է

Յիսուսի այս առաջին անգամ երևնալէն
քիչ մը վերջը , իրեք ուրիշ սուրբ կանայք ,
Յովհաննա , Մարիամ , Ս . Յակոբայ մայ-
րը , և Սողովմէ՝ գերեզման գնացին հետեր-
նին անուշահոտ զանազան տեսակ բաշա-
սաններ տանելով որպէս զի Աւագ Ուր-
բաթ իրիկուան սկսած բարեպաշտ գոր-
ծերնին լիովին կատարեն : Բայց դեռ
գերեզմանը չհասած ճամբուն վրայ ան-

հանդատութեամբ մը կը հարցընէին մէկ
մէկու թէ ինչպէս այրին մէջ պիտի կարե-
նային մանել . վասն զի մուտքին դիմացը
դրած քարը շատ ծանր էր : Քարեսիրտ կա-
նայքը չէին դիտեր ամենեին եղածը : Եր-
բոր մօտեցան՝ Մազդազենացւոյն պէս ի-
րենք ալ վարմանալով տեսան որ մուտքը
բաց էր , քարն ալ դետին դլորած : Շուտ
մը փութացին ներս մտան ու Փրկչին մե-
րոյ գերեզմանին գլխին կողմը Հրեշտակ
մը տեսնալով դարհուրեցան : Բայց անի-
կայ անուշ խօսքերով մխիթարեց դիրենք .
« Մի վախէք , ըսաւ , գիտեմ որ Նազովրե-
ցի Յիսուս խաչեալը կը փնտռէք : Յարու-
թիւն առաւ ինքը , հոս չէ . զկենդանին՝ մե-
ռելոյ մէջ մի փնտռէք : Յիշեցէք ինչ որ
ըսաւ ձեզի , երբ Գալիլեա էր . — Արդին
Մարդոյ մեղաւորաց ձեռքը պիտի մատ-
նուի ու խաչուի , բայց իրեք օրէն յարու-
թիւն պիտի առնէ : Գնացէք ուրեմն ու
այս ամէն բաները պատմեցէք իր աշակեր-
տացն , և մասնաւորապէս Պետրոսին » :

Այն ատեն յիշելով անոնք ալ այս մար-
դարէութիւնս , բարեպաշտ երկիւղով մը
լցուած , ձգեցին փախան ու ոչ իսկ մէ-
ջերնին համարձակեցան խօսիլ . բայց յան-
կարծ ճամբուն վրայ դիմացնին ելաւ իրենց
Վարդապետը , մօտեցաւ իրենց ու ըսաւ .
« Ա՛ղջ եղիք » : Անոնք ալ ոտքն ինկան ,
ու ըստ արևելեան հին սովորութեան պա-
գին դայն : Եւ Յիսուս ըսաւ անոնց . « Մի

վախնար, գնացէք ու այս ամէն տեսած
նիդ պատմեցէք իմ եղբարցս, ու ըսէք որ
Գալիլեա երթան, որ հոն դիտեսնեն» :

Այս ըսելուն պէս աներևոյթ եղաւ :

Բայց Յիսուսի Առաքեալքն ու աշակերտ
ներն ինչպէս Մազդազենացւոյն ըսած
ներուն սասնկ ալ սսոնց խօսքին չհաւ
տացին, ու երազատեսի տեղ դրին դի
րենք :

Ը

Յարութեան օրը կէսօրու ընէ վերջն աշա
կերտներէն երկու հոգի Երուսաղեմայ մօտ
Էմմաուս գեղը կ'երթային : Սրտերնին
կտորած Մեսիային գալստեանը վրայ կը
խօսէին. մէյ մ' ալ Յիսուս անծանօթ կեր
պարանօք մօտեցաւ անոնց ու հարցուց թէ
ինչ էր իրենց տրտմութեան պատճառն ու
ինչ բանի վրայ կը խօսէին : Իրենք ալ պար
զութեամբ մը պատմեցին իրեն ու ըսին .
« Մենք մեր վարդապետին վրայ դրեր էինք
Իսրայելի փրկութեան յոյսը. բայց ահա
իրեք օր եղաւ, դեռ բան մը չտեսնուեցաւ :
— Ա' անմիտք, պատասխանեց Յիսուս,
մարգարէից ըսածներուն ալ չէք հաւա
տար : Պէտք չէր որ Յիսուս այդ կերպով
չարչարուեր որ իր փառաց արքունիքը
մտնէ » : — Աւ Մովսեսի և մարգարէից
խօսքերը մեկնելով յայտնեց երկնաւոր
ճանապարհորդն իր աշակերտաց Սուրբ

դրոց մթութիւնները , և բացատրեց իրենց թէ ինչպէս ամէն բան ճշդիւ Յիսուսի վրայ կատարուեցաւ :

Երբ Կամաւուս հասան՝ աղաչեցին իրեն որ իրենց հետ պանդոկն իջնայ ու մէկտեղ ուտեն կերակուրնին : Նոյն ատեն Յիսուս հացը ձեռքն առաւ օրհնեց , ինչպէս սուրբ ընթրեաց իրիկունը , կտրեց , սրբազործեց , և հաղորդեց իր երկու աշակերտները : Անոնց աչքը բացուեցաւ ու ճանչցան իրենց Վարդապետն , բայց Յիսուս յանկարծ աներևոյթ եղաւ մէջերնէն : Իսկ երկու աշակերտներն երկնային շնորհօք բորբոքեալ պանդոկէն ելան ու շուտ մը Երուսաղէմ դարձան՝ որ սկսեր էր արևը խոնարհիլ : — « Իրաւցընէ մեր սիրտն ալ կը ճմլէր , կ'ըսէին մէկմէկու , երբոր ճամբուն վրայ մեզի հետ կը խօսէր » : — Երբոր գտան մէկզմէկ , Առաքեալք և աշակերտք բոլոր օրուան մէջ հանդիպածները պատմեցին ասոնց . ասոնք ալ նմանապէս ծայրէ 'ի ծայր անոնց հաղորդեցին թէ ինչպէս երեցաւ Յիսուս իրենց և ինչպէս ճանչցան զինքն երբոր հացն օրհնեց ու կտրեց : Բայց հանդերձ այսչափ պարագայներէ ու դիպուածներէ վերջն ալ մէկալնոնք չուղեցին հաւտալ :

Ինախախնամութենէ էր Առաքելոց չհամոզուիլը . որով աւելի ևս կը հաստատուի Յիսուսի յարութեան ստուգութիւնը , որն որ նշան է թէ դիւրաւ չէին խաբուեր :

Թ

Բայց ահա յանկարծ, դռները դոց եղած միջոց Յիսուս իջաւ իրենց մէջ ու ըսաւ. « Խաղաղութիւն ընդ ձեզ: Ես եմ մի վախնաք »: Անոնք կարծեցին սկզբան թէ առաջօր երևոյթ մը կը տեսնեն, ու սկսան վախնալ: — « Ի՞նչ կը վախէք, կրկնեց իրենց Յիսուս քաղցր ձայնով մը: Ինչո՞ւ այդչափ կը խուովիք »: Եւ ձեռուրներն ու ոտուրները ցուցընելով իրենց՝ որոնց վրայ Փրկագործութեան սպիները նկարուած էին. « Տեսէք ասոնք ու դպէք, ըսաւ, ես եմ. ասուերը մարմին և ոսկր չունի »: Բայց որովհետեւ անոնք դեռ կը տարակուսէին ընդ մէջ ուրախութեան և ափշութեան, բարեսէր Աարդապետն, անոնց տկարութեանը վրայ ներողամիտ ըլլալով, ըսաւ. « Ուտելու բան մը ունիք »: Անոնք ալ իրենք քիչ մը խորուած ձուկ ու կտոր մ'ալ մեղր տուին: Կիմացնին կերաւ ու մնացածն ալ իրենց բաժնեց:

Առաքեալները վերջապէս համոզուեցան. վասն զի աչքովնին կը տեսնէին ու ձեռքով ալ կը շօշափէին, և առաջ որ վհատեր էին՝ ուրախացան: Ան ատեն որդւոյն Աստուծոյ ոտքը ինկան ու երկրպագութիւն ըրին. բայց Յիսուս յանդիմանեց անոնց անհաւատութիւնն ու խստասրտութիւնը: Ետքը մտքերնին բացաւ որ սուրբ

գրոց խօսքերը հասկընան, ու ըսաւ իրենց.
« Ինչ որ եղաւ, բոլորն ալ տեղն 'ի տեղը
գրուած էր առաջուց, և պէտք էր որ
Քրիստոս չարչարուէր ու իրեք օրէն 'ի մե-
ռելոց յարութիւն առնէր, և հիմա պէտք
է որ քարոզուի ապաշխարութիւնն ու մե-
ղաց քաւութիւնը յանուն իմ ընդ ամենայն
աշխարհ, Երուսաղեմէն սկսեալ »:

« Խաղաղութիւն ընդ ձեզ, ըսաւ երկ-
րորդ անգամ երկնաւոր իշխանութեամբ
մը, ինչպէս որ իմ Հայրս զիս խրկեց, ես
ալ զձեզ կը խրկեմ »:

Վերջը երեսնին շնչելով, ըսաւ. « Ա-
ռէք զՀոգին սուրբ, որուն որ մեզքերն ար-
ծրկէք՝ թողուին, և որուն որ չէք արծը-
կեր, չի թողուին »:

Զարմանալի յարմարութիւն Յարութեան
Քրիստոսի և յարութեան մեղաւորին:
Նոյն իսկ Զատիկին օրը, Աստուած՝ Փրկիչն
մեր Խոստովանութեան խորհուրդն հաս-
տատեց. մտեմ խորհուրդ իր ողորմու-
թեանը, որով կը յաղթեն մարդիկ մահուան
և մեղաց:

Յիսուս յաղթելով սատանային՝ մասնա-
կից կ'ընէ զմեզ իր յաղթութեանը: Մեր
մեղաց թողութիւն կու տայ իր Քահա-
նայիցն հաղորդելով ներելու իշխանու-
թիւնն որ իրենն է միայն: Զքահանայս
ճշմարտապէս մէյմէկ Փրկիչ կ'ընէ և կը
խրկէ զիրենք իրենց եղբարցը՝ նոյն պաշ-
տօնով ու նոյն իշխանութեամբ ինչ որ ինքն

ընդունել էր իր Հօրմէն : « Ինչպէս զիս խորհրդեց իմ Հայրս , ես ալ զձեզ կը խորհեմ » : — Ի՞նչ յարգութիւն ուրեմն պէտք է ունենանք Քրիստոսի Քահանայիցն , և ինչպիսի՞ երախտագիտութիւն Սպաշխարութեան խորհրդոյն հաստատուելովը :

Խեղճ բողոքականներ . քրիստոնէական ճամբէն խոտորելով կը ջանան նուազեցընել վերնատան մէջ տուած խոստմանց պայծառութիւնը , որ իրենց այնչափ երկիւղալի կու գայ , բայց մեզի մեծ մխիթարութիւն է : Ուղղափառաց տուած մեկնութենէն աւելի ուրիշ ի՞նչ մեկնութիւն կրնայ տրուիլ այսպիսի սլարդ և բացայայտ խօսքերուն . « ԹՈՂՈՒԻՆ ԱՆՈՆՅ ՄԵՂՔԵՐԸ , ՋՈՐՈՆՔ ԴՈՒՔ Կ'ԱՐՁԸԿԷՔ . ԵՒ ՉԹՈՂՈՒԻՆ ԱՆՈՆՅ՝ ՈՐՈՆՅ ՈՐ ԴՈՒՔ ՉԷՔ ՆԵՐԵՐ . . . » :

Ժ

Ս . Թովմաս առաքեալը , որ Երուսաղեմէն դուրս տեղ մը քաշուել էր , բոլոր հանդիպած բաները լսեց , ու վախը քիչ մը անցնելով քաղաք դարձաւ ու իր ընկերացը հետ միացաւ : Անոնք փուճ տեղը կ'աշխատէին համողելու դինքն որ աչքովնին տեսան զՅիսուս յարուցեալ 'ի մեռելոց , որ դիմացնին կերակուր ալ կերաւ և թէ շատ անգամ ու զանազան տեղ երեցաւ իրենց . բայց Թովմաս չուզեց հաւատալ : « Մինչև որ , կ'ըսէր , ձեռքս կողը չխօթեմ ,

և մատուրներովս ոտիցն ու ձեռացը վեր-
քերը չի շոշափեմ, չեմ հաւատար » :

Արդ Զատկէն ութ օր վերջը Առա-
քեալք, թովմաս ալ հետերնին, վերնա-
տան մէջ ժողոված աղօթք կ'ընէին. դռներն
ու սրատուհանները գոց էր. Յիսուս յան-
կարծակի դիմացնին երեցաւ և թովմասին
դառնալով ըսաւ. « Տո՛ւր ձեռքդ ու մա-
տուրներովդ շոշափէ՛ վերքերս, և հաւա-
տա՛. անհաւատ մի ըլլար » :

Առաքեալը յաղթահարուած ու անպա-
տասխանի լի զղջմամբ և հաւատով Յիսու-
սի ոտքն ինկաւ ու ըսաւ. « ՏԷՐ ԻՄ ԵՒ ԱՍ-
ՏՈՒԱԾ ԻՄ » :

Յիսուս ալ. « Դու հիմա, ըսաւ, աչքով
տեսար զիս ու հաւատացիր, երանի անոնց
որ առանց զիս տեսնելու հաւատան » :

Ահաւասիկ ճշմարտութեան վերջին նը-
շանն ալ, և ինչպէս որ կ'ըսէ Ս. Գրի-
գոր Մեծն, մեր հաւատոց հաստատու-
թեան համար էր, որ թոյլ կու տար Աս-
տուած իրեն չի հաւատալու : Թէ որ մէկը
չուզենար հաւատալ նաև Առաքելոց, բայց
Ս. թովմայի ականատես վկայութիւնն ինչ-
պէս պիտի կարենար մերժել :

Մենք հաւատացեալքս ենք ուրեմն Յի-
սուսի այն Երանի տուած անձինքը, որ ա-
ռանց զինքը տեսնելու կը հաւատանք և
տասնուինը դարէ 'ի վեր Յիսուսի ոտքն
ինկած կը կրկնենք միշտ այս հաւատոյ,
երկրպագութեան և սիրոյ խօսքը. « ՏԷՐ
ԻՄ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾ ԻՄ » :

ԺԱ.

Փրկիչն մեր իր յարութենէն վերջը քա-
ռասուեն օր երկրիս վրայ մնաց, շատ ան-
գամ իրեններուն երևնալով և Աստուծոյ
արքայութեանն այսինքն իր Նկեղեցւոյն
վրայ խօսելով: Այն գերագոյն խօսակցու-
թեանց մէջն էր որ սորվեցուց Յիսուս իր
Առաքելոց թէ որպիսի եղանակաւ պիտի
քարոզէին իր Աւետարանը, և թէ ժողո-
վուրդն ինչպէս պիտի հովուէին. որով և ա-
ւանդեց իրենց Նկեղեցւոյ խորհուրդները:

Օր մը նոյնպէս Գեննեսարեթայ լճին ե-
զերքը երևնալով իրենց, հարցուց Ս. Աետ-
րոսի՝ իր եղբարցը դիմաց. « Աետրոս, կը
սիրես զիս ասոնցմէ աւելի »:

— « Այո՛ Տէր, պատասխանեց Աետրոս,
դու ալ գիտես որ զքեզ կը սիրեմ »: —
« Իմ գառաւեցս հովիւն և յի »:

Երկրորդ անգամ նորէն հարցուց. « Աետ-
րոս որդի Յովնանու, կը սիրես զիս »:

— « Գիտես Տէր, որ զքեզ կը սիրեմ »:
Գարձեալ ըսաւ Յիսուս. « Իմ գառաւեցս
Հովիւն և յի »:

Փրկիչն մեր երրորդ անգամ ալ հարցուց.
« Կը սիրես զիս »: Իսկ Աետրոս իր տկարու-
թիւնն ու յանձնապաստան խոստմունքն
յիշելով հեղութեամբ մը պատասխանեց.
« Գու ամենայնի տեղեակ ևս Տէր, դու
աղէկ գիտես որ զքեզ կը սիրեմ »:

Այն ատեն Յիսուս դարձաւ ու սիրա-
լիր նայուածքով մը ըսաւ .

« Արածե՛ իս ոչխարներս » :

Քրիստոսի դառինքը հաւատացեալքն
են , որոնց ամբողջութեամբը Եկեղեցին
կը կազմուի . իսկ ոչխարներն Եպիսկոպոս-
ներն են , որք հաւատացեալներն 'ի հոգևոր
կեանս կ'առաջնորդեն : Բայց ասոնք ալ
որք հաւատացելոյ հովիւքն են պէտք է որ
հպատակին հովուական գերագոյն ցալոյն
Պետրոսի , որ է Հովիւն վեհագոյն , և երկ-
նաւոր հովուին տեսանելի երեսփոխանը :
Ուստի այս առ Պետրոս իրեք անգամ ըսած
խօսքերով Յիսուս եկեղեցական դասա-
կարգութիւնը հաստատեց : Պապն , որ է
փոխանորդ Քրիստոսի և ընդհանուր ա-
ւանդապահ իրեն իշխանութեանն երկրիս
վրայ , կը սորվեցընէ , կը կառավարէ Աս-
տուծոյ Արքայութեանը բոլոր անդամնե-
րը : Իր իշխանութիւնը մարդկային իշխա-
նութենէ վեր է . ըլլալով համանման երկ-
նաւոր իշխանութեան Յիսուսի Քրիստոսի
Տեառն մերոյ , որով ուղիղ և անսխալ կը
վարդապետէ 'ի հաւատոյս . իրմէ անջա-
տեալքն՝ անջատեալք են յԱստուծոյ և 'ի
Քրիստոսէ . Որ շեկ նմա շեկ Յիսուսի և որ
անարգե գնա , անարգե զԱստուծո :

Եպիսկոպոսն ալ՝ հաւատացելոյն պէս
պէտք է հնազանդի Պապին , և եթէ կարե-
լի է՝ աւելի կատարելապէս քան զհաւա-
տացեալն . որովհետեւ իր սրբազան կոչ-

մամբն աւելի կատարեալ առաքինութեան
պարտք ունի : Ս. յգ իր հնազանդութեամբը
և միութեամբն հոգւոյն՝ ինքն ալ մասնա-
կից կ'ըլլայ գերագոյն Քահանայապետին
երկնաւոր շնորհացը . և իր իշխանութիւնը
անշարժ վիմին վրայ կը հաստատուի :

Վերջապէս Քահանայն և հաւատացեալն
պէտք է Նպիսկոպոսին խոնարհ որդիա-
կան յարգութիւն ունենան , որով և զՅի-
սուս զգերագոյն Հովիւն յարգած կ'ըլլան .
ընդհակառակն յանցաւոր ու պատժա-
պարտ կը սեպուին անոնք եթէ իր իշխա-
նութենէն ապստամբին :

ԺԲ

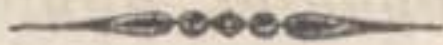
Չատկին քառասներորդ օրը վերջին ան-
գամ մ' ալ երեցաւ Յիսուս իր աշակեր-
տացն Նրուսաղեմայ մօտ : Սուրբ Աոյսն ,
մետասան Առաքեալները և հինգ հարիւր
աշակերտք միաբան ժողովեր էին : Աէս օր
էր . Յիսուս զիրենք Չիթենեաց լեռը տա-
րաւ , զոր աւանդութիւնը մինչև հիմա Սըր-
բաժայր կը կոչէ :

— « Ահաւասիկ , ըսաւ Առաքելոց ,
ես կ'երթամ խրկելու ձեզի երկնքէն իմ
Հօրմէս զայն զոր խոստացեր էի , և դուք
պիտի նորոգուիք 'ի Հոգին Սուրբ : Ին-
ձի վկայք պիտի ըլլաք Նրուսաղեմայ ու
բոլոր Հրէաստանի մէջ , և մինչև աշխար-
հիս հեռաւոր կողմերը » :

Վերջն օրհնեց զիրենք ու ըսաւ . « Տը-
րուեցաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն թէ
յերկինս և թէ յերկրի : Պնացէք ուրեմն և
քարոզեցէք Աւետարանն ամենայն աշ-
խարհի . սորվեցուցէք ամենայն ազգաց որ
իմ օրէնքներս պահեն : Մկրտեցէք զանոնք
յանուն Հօր և Արդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ :
Եւ ահա ես ձեզի հետ եմ մինչև աշխար-
հիս կատարածը » :

Եւ երբոր Աստուածն մարդացեալ այս
վերջին և լիակատար իշխանութիւնս կու-
տար իր Առաքելոցը , փառօք երկինք վե-
րացաւ այնչափ բազմութեան դիմաց որոնք
լի երկիւղիւ գետնամած յերկիր խոնարհեր
էին . և քիչ ատենէն լուսաւոր ամպ մ'
եկաւ ու ծածկեց զՅիսուս իրենց աչքէն . . . :

Երկրիս վրայ թէպէտ Մարդեղութեան
խորհուրդը կատարուեր էր , բայց Յիսուս
չուզեց զմեզ որք ձգել : Անոր համար թէ-
պէտ և յերկինս , այլ մեր մէջն է Հաղոր-
դութեան և Եկեղեցւոյ խորհրդով :

ՅԻՍՈՒՍ ՆԵՐԿԱՅ Է ԱՇԽԱՐՀԻՍ

ՎՐԱՅ

Ի ՀԱՂՈՐԳՈՒԹԵԱՆ

Ա,

Յիսուս թէպէտ թողուց զաշխարհ, բայց
դեռ աշխարհիս մէջն է: Հիմա առաջուան
պէս երկրաւոր, նիւթական և սաղականելի
կերպով չէ, այլ բոլորովին երկնաւոր, բո-
լորովին կատարեալ, մնայուն և աստուա-
ծային կերպով: Հաղորդութեան խորհր-
դով մեր մէջն է միշտ, ինչպէս հայր մը
իր ընտանեացն ու թագաւոր մը իր հպա-
տակացը մէջ:

Դիտմամբ և մասնաւոր այս նիւթիս վրայ
երկայն խօսելու մտքով էր որ Փրկչին հրա-
պարակեալ կենաց վրայ խօսելուս ատեն,
լռութեամբ անցայ իրեն հաղորդութեան
վրայ խօսած հռչակաւոր ճառին վրայ զոր

Ս. Յովհաննէս Առաքեալն իր Աւետարա-
նին վեցերորդ գլխոյն մէջ կը յիշէ : Աւե-
տարանչաց մէջ Ս. Յովհաննէսն է միայն
որ Աւագ Հինգշաբթի իրիկուան ընթրեաց
ժամանակ Հաղորդութեան խորհրդոյն
հաստատութեան վրայ ըսուած խօսքերն
ամենեին չյիշեր, բայց ուրիշ երկու տեղ
այս երկրպագելի խորհրդոյն վրայ կը խօսի,
որպէս զի աւելի ևս ծանուցանէ մեզի այն
գաղտնիքներն զոր ուրիշ Աւետարանիչք
չեն համարձակած գրի անցընել : Անով
թէպէտ (*) առաքելական և նախնական
պատուէրն ճիշդ կը պահուէր, որ խստիւ
կ'արգելուր քրիստոնէական խորհրդոյն
խորին մասունքն չյայտնելու անխտիր ա-
մենուն, բայց հաւատացեալք ասով իրեք
Աւետարանչաց և Ս. Յովհաննու սրբազան
խօսքերն մէկմէկու հետ բաղդատելով, ա-
մենասուրբ Հաղորդութեան վրայ հրաշալի
և կատարեալ վարդապետութիւնը կ'ունե-
նային :

Բ

Բայց նախ և առաջ իրեք գլխաւոր դի-
տելու բան կայ : Նախ թէ՛ այս խորհրդոյս,

(*) Այս պատուէրս օրէնք գաղտնեաց կ'ըսուէր :
Եկեղեցւոյ մէջ այս օրէնքս հաստատուն մնաց քա-
նի որ քրիստոնէայք հեթանոսաց հետ խառն էին
որն որ մասնաւորապէս խորհրդոց, արարողու-
թեանց և ուղղափառ վարդապետութեան ամենա-
նուրբ հաւատոյ մասանց վրայ էր :

ինչպէս նաև ուրիշ ամէն Աստուծոյ խորհրդոց մէջ, պէտք չէ ջանալ ամէն բան հասկընալու. ինչ որ երկնային է՝ անսահման է. խելացի մարդու մը համար միակ հարկաւոր բանն է՝ ապահով ըլլալ եղածին խելութեանը: Իսկ արդ այն բանն որ է, ուրեմն անոր ըլլալն ալ կարելի է. այսպիսի խնդրոյ մը ասկէ աւելի տրամաբանական պատճառ չկայ:

Երկրորդ՝ շատ մարդիկ կը փափաքին որ իրենց պատճառով ցուցուի Հաղորդութեան մէջ Քրիստոսի էապէս ներկայութիւնը. որոնք և ոչ իսկ Քրիստոսի աստուածութեանը կը հաւատան: Հաղորդութեան հիմը՝ Մարդեղութիւնն է. և հաւատաքն՝ ի Յիսուս Քրիստոս՝ մեր ամէն հաւատալու բաներուն հարկաւոր հիմն է:

Երրորդ՝ ուրիշներ ալ կան որ կ'ուզեն՝ բոլորովին գերբնական վարդապետութեանց նիւթական մեկնութիւն մ' ունենալ, որ անկարելի է, վասն զի երկնային ու աստուածային են: Ուրեմն եթէ անկարելի է Մարդեղութեան խորհուրդն ըմբռնել միայն մարդկային մտաց լուսով, հապա ինչ պիտի ըլլայ Հաղորդութեան խորհուրդը, ուր ոչ միայն Փրկչին Աստուածութիւնն՝ այլ և մարդկութիւնն անգամ կը ծածկուի մեր աչքէն:

Գ

Մի և նոյն մարմինը , կ'ըսեն , ինչպէս կրնայ ըլլալ որ մի և նոյն ժամանակ իսկապէս զանազան տեղ գտնուի :

Ըստ կարգի բնութեան և ըստ օրինաց որով կը կառավարուի նիւթն այս աշխարհիս վրայ , այս բանս յայտնապէս անկարելի է , զոր զգայարանաց փորձովն ամէնքը դիտեն : Բայց ըստ գերբնականիս որով բոլոր փառաւորեալ մարմինք կը կառավարուին , այդ դժուարութիւնը կը վերնայ :

Պէտք է զգուշանանք զերկինք երկրիս հետ շփոթելէն , և երկնաւոր առարկայից վրայ խորհրդածելու ատեն մեր նիւթական մտածութիւնները ձեռք առնուլ , որոնցմով որ միայն աշխարհիս բաները կրնանք զննել : Այս ճշմարտութիւնս եթէ ուզենանք աւելի բացատրել՝ բնազանցութեան մէջ կ'երթանք կ'ընկրղմինք , բաւական է հոս յիշելն հաւատոյ մէկ վարդապետութիւնն որն որ ոչ միայն կատարելապէս կը լուծէ այս մեր խնդիրն՝ այլ և անժրխտելի փաստ մըն է որ և իցէ աստիճանի մարդկանց դիմաց : Յաւիտենականութեան մէջ ոչ ժամանակ կայ և ոչ միջոց , ուստի մեր մարմինն ալ երբոր փառաւորուի՝ այլափոխեալ պիտի միանայ մեր հոգւոյն անփոփոխելիութեանը և կերպով մը անոր հոգեղէն իսկութեանը հետ :

Անաստականելի, անմահ, ոչ տեղ պիտի
բռնէ և ոչ տարիներու յաջորդութեան
ենթակայ պիտի ըլլայ, ըլլալով բոլորովին
լոյս և կատարելութիւն :

Այսպէս կ'ըսէ նաև Պօղոս Առաքեալ .
« Մեր մահկանացու մարմինը հոս առանց
փառքի է, բայց պիտի յարութիւն առնու
փառք . տկար է հոս, այլ պիտի յառնէ
զօրութեամբ . մարմնաւոր է՝ բայց պիտի
յառնէ հոգեւոր » :

Նոյն խակ Տէրն մեր իր Աւետարանին
մէջ որոշ ըսաւ . « Ի յարութեան՝ մարդիկ
Աստուծոյ Հրեշտակացը պէս պիտի ըլլան » :

Այսպէս է նաև Քրիստոսի մարմինն՝ ի
Հաղորդութեան . ժամանակի, տեղւոյ և
միջոցի երկրաւոր օրէնքէն ազատ : Մենք
ալ այդ մեր Փրկչին դերբնական զօրու
թեամբն՝ որուն ամէնքնիս ալ իրեն ան
դամներն ենք, պիտի մասնակից ըլլանք օր
մը իրեն այդ փառացը :

Սուրբ գրոց այսպիսի մեկին և բացայայտ
խօսքերուն դիմաց, ինչ զօրութիւն ունին
նորազանգից և անհաւատից կարծեցեալ
անկարելութիւններն . . . :

Դ

Եւ որպէս զի հաւատոյ ամէն դժուարու
թիւնները լուծուին, նախ և առաջ սկստք է
Նկեղեցւոյ որոշ վարդապետութիւնը մէջ

բերել : Այն ընդհանուր ճշմարտութիւնն
ալ որ պարզապէս առաջի գրինք Մարդե-
ղութեան նկատմամբ , նոյնը կը յարմարի
նաև Հաղորդութեան խորհրդոյն վրայ , որ
գերազոյն է քան զայն :

Արդ Եկեղեցին կը սորվեցընէ մեզի որ
սրբագործութեան խօսքերուն ամենակա-
րող և բոլորովին աստուածային դորու-
թեամբն հացին և գինւոյն գոյացութիւնքը
կը փոխուին ՚ի մարմին և յարիւն Յիսուսի
Քրիստոսի , Քահանային ձեռքովն՝ որ է
պաշտօնեայ Աստուծոյ : Այդ հրաշալի փո-
փոխութիւնն որ Քահանային խօսքովն ան-
միջապէս կը կատարուի , Գոյացափոխու-
թիւն կ'ըսուի :

Այս գոյացափոխութիւնս որչափ մտաց
անհասանելի ալ ըլլայ՝ խորախորհուրդ
քրիստոնէի մը նոր քան չերևար : Ասան
զի բոլոր բնութիւնն իսկ լի է գոյացափո-
խութեամբք , այսինքն՝ էակի մը մէկ գոյա-
ցութենէ ուրիշ գոյացութիւն փոխուե-
լովը . հացն իսկ զոր կ'ուտենք միթէ մեր
մարմնոյն մէջ կենդանի գոյացութիւն չի-
փոխուիր : Նմանապէս երկրիս հիւթերը
և տարերքն իրենց իսկութիւնը փոխելով
ծառ կամ քոյս չեն ձևանար , վերջը ծա-
ղիկ և պտուղ , վերջն ալ միս և արիւն կեն-
դանի մարմնոց մէջ : Մէկ խօսքով այս աշ-
խարհիս նախնական տարերքն անդա-
դար գոյացափոխութեան մէջ չեն : Ինչու
ուրեմն ամենակարողն Աստուած , որ կե-

նաց այսպիսի հրաշալի գործերը ծանր և անզգալի կերպով մը կը տնօրինէ , պիտի չկարենայ իր խօսքերուն անմիջական գործութեամբն այս խորհուրդս ալ կատարել : Արդ Յիսուս՝ Աստուած է , ուրեմն Քահանայն ալ պատարագելու ժամանակ զՅիսուս յանձն իւր կը զգենու , և իր սրբազործութեան միջոց ըսած խօսքերը , նոյն իսկ Յիսուսի Քրիստոսի՝ Արարչին Աստուծոյ ամենակարող խօսքերն են :

Սրբազործութենէ վերջը՝ հացին և գինւոյն արտաքին երևոյրը նոյն կը մնայ՝ իյնալով մեր զգայարանացը տակ , բայց այդ արտաքին երևութին ներքե Քրիստոսի երկրպագելի մարմինը կայացած է , անտեսանելի , անչօշափելի , և անբաժանելի եղանակաւ , որ կը ծածկի մեր մարմնաւոր տեսութենէն , և խորհուրդը կը ցուցնէ մեզի միայն անոր իրական , գոյացական , և ճշմարիտ ներկայութիւնը :

Անոր համար երբ Քահանայն սրբազործեալ հացը կը կտրէ՝ ոչ եթէ Տեառն մերոյ սրբազործեալ մարմինը կը բեկանէ , այլ միայն զգալի և սրբազործեալ նշխարհը . և ամէն բան կը շփոթենք եթէ հաւատանք որ Յիսուս ՚ի Հաղորդութեան , իր երկրաւոր կենաց միջոցին պէս , ենթակայ ըլլայ շարժման , բաժանման և ամէն տեսակ պատահարաց որ այս աշխարհիս մէջ մեր մարմնոյն վրայ կը հանդիպին : Արբ հերետիկոսք կրօնական պատերազմներու մի-

Չոց ցեխի մէջ կը նետէին սուրբ նշխարհները, Յիսուս այդ սրբապղծութեամբ չէր աղտոտէր. ինչպէս նաև մեր շինած հարուստ տապանակներն իրեն փառքը չեն աւելցըներ :

Ուրեմն նշխարաց բաղմանալովն արտաքին նշանը միայն կը բաղմանայ, որով կը տեսնանք Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ իրական ներկայութիւնը, և ամենեին անոր մարմնոյն աստուածային և փառաւորեալ գոյութեան անբաժանելի միութեանը հետ վերաբերութիւն չունի :

Նորէն կը կրկնեմ, Հաղորդութիւնն է խորհուրդ երկնից, և երկրիս օրէնքները չեն կրնար անոր սրբութեան կատարելութեանն հասնիլ ու մեկնել :

Ե

Պարզ և համբոյր կերպ մ' ալ կայ համագումելու որ երկնաւոր Փրկիչն իրապէս ներկայ է Հաղորդութեան խորհրդոյն մէջ : Բաւական է որ ուղիղ և կրօնասէր սրտիւ կարդանք ինչ որ ինքն իսկ կ'ըսէ իր Աւետարանին մէջ :

Իր չարչարանքներէն տարի մը առաջ, Չատկի տօներուն մօտ, Աափառնաու մի գիմաց անբաւ բաղմութիւն ժողովեր էին չորս կողմը, զորոնք նախընթաց օրը հինգ հացով և քանի մը ձկներով կերակրեր էր հրաշապէս բաղմացընելով : Այս նշանս

տեսնելով Հրեայք սկսեր էին տարակուսիլ թէ ինքն ըլլար խոստացեալ Մեսիայն : Ուստի ըսին Յիսուսի . « Մովսէս աւելի մեծ հրաշք մը գործեց ատենօք , մեր նախահարքը քառասուն տարի անապատին մէջ կերակրելով » :

Որուն Յիսուս պատասխանեց . « Ճշմարտիւ կ'ըսեմ ձեզի , որ Մովսէս ձեզի երկնքի հաց չտուաւ : Իմ Հայրս միայն երկնից ճշմարտ հացը կու տայ ձեզի : Ասան զի Աստուծոյ հացն այն է որ երկնքէն իջած է և կեանք կու տայ աշխարհի » :

Բայց որովհետև Հրեայք զանազան հարցմունքներ կ'ընէին . « Ես եմ , պատասխանեց անոնց , հացն կեկոյակի : Չեր հայրերն անապատին մէջ մանանայն կերան ու մեռան . բայց ահա հացն իջեալ յերկնից , ով որ այն հացէն կ'ուտէ յաւիտեան կենդանի կը մնայ :

« Ես եմ հացն կեկոյակի իջեալ յերկնից : Ով որ այս հացէն ուտէ , յաւիտեան կ'ապրի . և այն հացն որ ևս պիտի տաւ իմ (*)

(*) Այս խօսքս բաւական է ցուցնելու Յովհաննու Աւետարանչին Զ . գլխոյն մէջի խօսքերուն նորազանգից տուած մեկնութեան ընդունայնութիւնը : Կը պնդեն թէ Տէրն մեր այդ գլխին մէջ էր Վարդապետ-Ռեանը վրայ կը խօսի . այդ իր վարդապետութիւնը ինչպէս կրնար խոստանալ , երբ արդէն փոսած էր :

մարմինս է , և պիտի գոհուշի աշխարհիս փրկ-
կոչքեանն համար » :

Այսպիսի յայտնի , որոշ , բայց գերբնա-
կան խօսքերը լսելով Հրեայք կը տրտըն-
ջային ու կ'ըսէին . « Այդ բանդ ի՞նչպէս
կրնայ ըլլալ : Ի՞նչպէս այդ մարդը կրնայ
իր մարմինը տալ որ ուտենք . » և այլն :
Նորադանդք ալ իրեք հարիւր տարիէ ՚ի վեր
նոյնը կ'ըսեն , անոնց հետ միացեալ նաև
ամենայն անհաւատք :

Յիսուս չըսաւ իրենց որ կը սխալին . և
յիրաւի հաւատոյ վարդապետութիւնները
չընդունողին համար , ինչպէս են Հրեայք ,
հերետիկոսք և ամենայն անհաւատք , այդ
վարդապետութիւնս ալ ընդդէմ մտաց
կու գայ : Առանց ուրեմն մեկնելու զոր
մեր զգայութիւնն ու միտքը չեն կրնար
ըմբռնել , Արդին Աստուծոյ հաստատու-
թեամբ և հրաշալի պայծառութեամբ մը իր
խօսքը կը շարունակէ :

« Իրաւացիք կ'ըսեմ ձեզի . թէ որ դուք Ար-
դոյն Մարդոյ մարմինը չունեք և իր արիւնը
չիմեք՝ կեանք չունիք :

» Ավ որ իմ մարմինս ոչտէ և իմ արիւնս
իմէ , յաւիտենական կեանք կ'ստանայ .
և ես զանիկայ վերջին դատաստանին օրը
պիտի յարուցանեմ :

» Վասն զի իմ մարմինս ձմարիտ կերա-
կոչք է , և իմ արիւնս ձմարիտ ընկելի է :

» Ավ որ իմ մարմինս կ'ոչտէ և իմ արիւնս
կը իմէ , յիս ՚իւր բնակի և ես ՚ի նմա :

» Ինչպէս իմ Հայրս, որ կեանք է, զիս խրկեց, և ես կեամ իրմով, այսպէս ալ ով որ իմ մարմինս ուտէ՝ այն ալ կ'ապրի ինձմով :

» Այս է այն հացն որ երկեքեկ իջած է : Ձեր Հայրերը մանանայն կերան ու մեռան, բայց ով որ այս հացս ուտէ՝ յաւիտեան պիտի ապրի » :

Ասկէ աւելի պարզ կրնա՞ր Յիսուս խօսիլ : Եկեղեցւոյ ալ՝ Յիսուսի Քրիստոսի՝ ի Հաղորդութեան իրական ներկայութեանը վրայ տուած Վարդապետութիւնն իսկ ամենապարզ ու որոշ չէ :

2

Սուրբ ընթրեաց ատեն, Յիսուս իր խոսած մունքը կատարեց ու տուաւ Առաքելոց զՀացն կենդանի :

Չատկական տօնը կատարելէն վերջը, ինչպէս վերը տեսանք, ձեռքն առաւ հացը, կտրեց՝ ու աչուրներն երկինք ուղղելով, սորվեցրնելու համար մեզի որ Հաղորդութիւնն երկնից խորհուրդն էր, և Առաքելոց տալով սրբազործութեան խօսքերն ըսաւ .

« Առէք կերայք, ԱՅՍ Է ՄԱՐՄԻՆ ԻՄ :

Վերջը բաժակը սրբազործեց .

« Արբէք՝ ի անանկ ամենեքեան, ԱՅՍ Է ԱՐԻՒՆ ԻՄ :

Տեսան մերոյ այս պարզ խօսքերը, եթէ

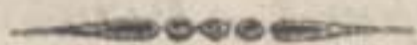
չեմ սխալիր, անտարակուսելի ապացոյց են ոչ միայն ըսողին իրական ներկայութեանը՝ հապա նաև անոր աստուածութեանը: Բայց առաւել ևս է քան զապացոյց . վասն զի բոլորովին ատուցուածքն է: Անոր համար փուճ տեղը նորազանգք իրեք հարիւր տարիէ ՚ի վեր, այս անուրանալի հաստատութեան դէմ կը պատերազմին: Աւելի կ'ընտրեն, Ապոստոսական շրէից պէս, թողուլ բոլորովին զՅիսուս Քրիստոս, քան իր խօսքին հպատակիլ. « Խիստ է այդ բանդ, կ'ըսեն, ո՞վ կ'ընայ այդպիսի խօսքերուն ահանջ դնել »: Եկեղեցին ալ այդ նոր հրեայներուն նոյն պատասխանը կու տայ, ինչ որ Յիսուս ըսաւ հիներուն. « Երկրաւոր պատճառներն հոս չեն զօրեր, վասն զի իմ խօսքերս հոգի են և կեանք » . հաւատքով ու սուրբ Հոգւոյն լուսովը, և ոչ զգայութեամբ և կամ մտքով կ'ընանք ըմբռնել իր սիրոյն բոլորովին երկնային խորհուրդը:

Իսկ մենք, հաւատարիմ քրիստոնէայքս, Առաքելոց պէս Քրիստոսի աշակերտքս, և անոնց հաւատքը ժառանգողքս, Ս. Պետրոսի նման կ'աղաղակենք. « Տէր, որո՞նք երթանք . քու քովդ են յաւիտենական կենաց խօսքերը »: — Այս էր բոլոր դարուց հաւատքն, ինչպէս որ պատմութեան անժրխտելի վկայութիւններն ալ կը հաստատեն:

է

Հաղորդութեան միջոցաւ, Փրկիչն մեր
կը մշտնջենաւորէ դարուց 'ի դարս և զգա-
լի նշանաւ այն աստուածային Չոհն, որով
փրկեց զմեզ: Ս.Յ. Հաղորդութեան զոհը՝
ՊԱՏԱՐԱԳՆ է. և Որդին Աստուծոյ ամէն օր
խորաններուն վրայ, պաշտամամբ իր Քա-
հանայիցը, Գողգոթայի նուէրն և արիւ-
նայից զոհը կը մատուցանէ: Խորանին
վրայ ամէն գաղտնիք՝ հացին և գինւոյն
տեսակին և արտաքին երևութին ներքե
ծածկուած է. բայց զոհը նոյն է. բոլորո-
վին նոյն՝ ինչ որ էր Խաչինը: Նոյն զոհը
ներկայ է հոն ընդ գաղտնութեամբ խոր-
հըրդոյն:

Մարդեղութեան պէս Հաղորդութիւնն
ալ երկհնէ է երկհնս վրս:

ՅԻՍՈՒՍ ՆԵՐԿՍՅ Է ԱՇԽԱՐՀԻՍ

ՎՐԱՅ

ԻՐ ԵԿԵՂԵՑԵԱԻՐ

Ա.

Յիսուս ներկայ է 'ի Հաղորդութեան .
բայց մեր տապանակներն , յորս կը հանգ-
չի 'ի լուծեան , արդեօք ճշմարիտ տաճար
կրնան սեպուիլ մեր Աստուծոյն . . . : Կեն-
դանի հացը՝ կենդանի տապանակներ ալ
պէտք չէ որ ունենայ :

Ա.յժ . ճշմարիտ է . և ահա յայսմ է այն
մեծ խորհուրդն որ կը ծածկէ զտիեզերս և
կը լիացընէ զաշխարհ , որ թարգման է և
կամ ըսենք , կ'ամբողջացընէ զխորհուրդն
Մարդեղութեան , որ նոյնպէս հրաշալի
և նոյնպէս խորին է , որն որ Արքայութիւն
Աստուծոյ և կամ ԵԿԵՂԵՑԻ կ'անուանուի :

Բ

Մարդեղութիւնն՝ է միութիւն աստուածութեան և մարդկութեան յանձին Յիսուսի Քրիստոսի . և Եկեղեցին՝ միութիւն մարդկանց ընդ Յիսուսի Քրիստոսի :

Եկեղեցին՝ Աստուծոյ որդւոյն ընդարձակ ընտանիքն է միանգամայն տեսանելի և անտեսանելի , մարդկային և աստուածային , որով կ'ըլլայ ընկերութիւն մը աշակերտացն Յիսուսի , բայց անոնք միայն այս ընկերութեան սանդղամներն են որք կը ճանչնան և կը սիրեն զճշմարիտն Աստուած երկրիս վրայ , հնազանդելով իրմէ հաստատեալ Հովիւներու սրբազան կառավարութեանը :

Յիսուս Քրիստոս է ամենայն ինչ իր Եկեղեցւոյն մէջ : Է գերագոյն Քահանայապետ , անսխալ Վարդապետ , գերագոյն գլուխ 'ի Պապն . Հովիւ և սրբացուցիչ հոգւոց յԵպիսկոպոսունս . Առաջնորդ . Քահանայ՝ 'ի քահանայն . Արօնաւոր և Ապաշխարող՝ 'ի կրօնաւորն . Առաքեալ Աստուծոյ՝ 'ի քարոզիչն . Սուրբ՝ 'ի քրիստոնեայն : Ինքն է լոյս վարդապետաց , զօրութիւն մարտիրոսաց , մաքրութիւն կուսից , խոնարհութիւն խոնարհաց , սրբութիւն սրբոց :

Ուստի մեր հաւատքը՝ մասնակցութիւն մըն է իր այդ լուսոյն հետ . մեր սէրը հա-

զորդութիւն է իր Հողոյն հետ՝ որ է սէր :
Ձինքը սիրած կ'ըլլանք եթէ մեր եղբարքը
սիրենք ու իրենց օգնենք և չարին չար
չհատուցանենք :

Անոր համար Պօղոս Առաքեալ կը կոչէ
զԵկեղեցին Մարմին Քրիստոսի :

Գ

« ԵՍ Ի ՁԵՁ ԵՒ ԴՈՒՔ ՅԻՍ » : Այդ Յիսուսի
Քրիստոսի Տեառն մերոյ խօսքն է . որ մեր
հաւատոց համար այնչափ պարզ , որոշ , և
սրբազան է , որչափ Հազորդութեան խոր-
հրդոյն համար « Այս է մարմին իմ » ըսած
խօսքը . և Փրկչին մերոյ աստուածութեան
հաստատութեանն , « Ես եմ Քրիստոս , Ար-
դի Աստուծոյ կենդանւոյ » վկայութիւնը :

Այս ներկայութեան և այս կենդանա-
ցուցիչ միութեան վրայ Յիսուս քսան ան-
գամէն աւելի կը խօսի իր Աւետարանին
մէջ : Առաքեալք ալ շատ անգամ այս
Քրիստոնէական հիմնական ճշմարտու-
թեան վրայ խօսած են , նոյն ճշմարտու-
թեան վրայ հիմնելով իրենց բարոյական
կանոնը : « Դուք ինքզինքնիդ չէք ճանչնար ,
կ'ըսէր Պօղոս առաքեալ նախնի հաւատա-
ցելոց , և չէք գիտեր որ Յիսուս Քրիստոս
'ի ձեզ կը բնակի » : — Ձեր մէջն է բանն
կենաց : — Փառաւորեցէք զԱստուած 'ի
մարմնի ձերում » : — Դեռ խել մը ասոնց
նման խօսքեր :

Գ.

Հայրն Աստուած ամէն բան 'ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի կը գործէ, և Յիսուս ալ Հոգւոյն սրբոյ ներգործութեամբը կը կատարէ իր Հօրը գործքերը:

Ուրեմն Յիսուս Հոգւոյն սրբոյ հետ 'ի մեզ կը բնակի, Եկեղեցւոյ և Շնորհաց կրկին խորհուրդները միանգամայն ներգործելով:

Շնորհքն՝ որ է կեանք Հոգւոյ և կեանք միութեան եկեղեցւոյ՝ է Հոգւոր միութիւն մարդկան ընդ Քրիստոսի: Եւ Եկեղեցին է ժողով մը բազմութեան մարդկան որ կեան կենօքն Աստուծոյ:

Ե

Եթէ Քրիստոս բողորովին կեայ յԵկեղեցին, ուրեմն Եկեղեցին աշխարհիս վրայ մեր հաւատքին պահապանն է. ով որ այս բաներս չի կրնար ըմբռնել աշխարհիս արտաքին դէպքերն ու պատմութիւններն ալ չի կրնար լաւ կերպով 'ի միտ առնուլ: Մարդկային փոփոխութեանց, աւերմանց, անկմանց, տէրութեանց մեծնալուն ու խոնարհելուն ներքեւ՝ անտեսանելի պատերազմ մը կայ, զորոնք ատեն ատեն մենք կը նշմարենք:

Որդին Աստուծոյ՝ ներկայ 'ի մարդկու-

թեան միջոցաւ Նկեղեցւոյն՝ աշխարհիս ստեղծման օրէն՝ ի վեր այն ապստամբ Հրեշտակապետէն ու իրեն արբանեակներէն անընդհատ յարձակմունք կը կրէ : Նկեղեցական պատմութիւնն այդ գերբնական մրցման պատմութիւնն է, որն որ ի վերջ ժամանակաց պիտի վերջանայ այս պատերազմս յաղթութեամբն Քրիստոսի՝ ի սուրբս իւր :

Վայ մարդուն որ երկրիս վրայ սատանային հետ Աստուծոյ դէմ կը պատերազմի :

2

Աշխարհքս երբ պիտի վերջանայ : Ոչ ոք գիտէ . և երբ Յիսուսի իր մահկանացու կենաց մէջ հարցուցին, պատասխանեց, որ Որդին Մարդոյ ալ չգիտեր, ուզելով մեզի հասկըցընել որ այդ բանն Աստուծոյ գաղտնիքն է, զոր ոչ ոք յարարածոց իր փորձութեան ժամանակ պիտի գիտնայ :

Քրիստոնէական աւանդութեան հասարակաց կարծիքն եթէ ընդունելու ըլլանք՝ որ կերպով մը սուրբ գրոց խօսքերը կը հաստատէ, աշխարհքս եօթը հազար տարի պիտի տևէ (*). և ինչպէս որ ստեղծագոր-

(*) Այս մտածութիւնս տարբեր է ամենևին հազարամեայց մոլորութենէն, որոնք նիւթականացուցին Քրիստոսի հոգևոր թագաւորութիւնը և վերջին փառքը . զորոնք գատապարտեց Նկեղեցին : Ար վարդապետէին որ եօթնհազարերորդ

ծութեան եօթներորդ օրը հանգստեան օր
եղաւ Սատուծոյ, և մարդուս համար ալ օր
երկրաւոր Գրախտին, հին վարդապետաց
չատերը մտածեցին որ 'ի վերջ վեց հազարե-
րորդ ամին պիտի ըլլայ ժամանակ ընդհա-
նուր յաղթութեան Քրիստոսի և իր Եկե-
ղեցւոյն երկրիս վրայ: Եւ այն ատեն պի-
տի ամբողջապէս կատարուի այն Աւետա-
րանական մարգարէութիւնն. « Եւ եղիցին
մի հօտ և մի հովիւ »:

Ինչ որ ալ ըլլայ, ստոյգ է որ 'ի վերջ
դարուց Յիսուս Քրիստոս յաղթելով սա-
տանայի և իր արբանեկացը՝ պիտի այլա-
փոխէ զաշխարհս և պիտի մաքրէ հրով
Հոգւոյն սրբոյ, պիտի յարուցանէ 'ի մե-
ռելոց զամենայն մարդիկ, դատելով ըստ
իրենց գործոցը, իր փառացն ու երանու-
թեանը մէջ պիտի մտցընէ բոլոր հրեշտակ-
ներն ու զմարդիկ որք իրենց փորձութեան-
ցը միջոց հաւատարիմ մնացին իրեն, ու
պիտի բաժնէ զանոնք զինքն արհամար-
հողներէն: « Ընտրեալք պիտի երթան 'ի
կեանս յաւիտենականս, և դատապար-
տեալք 'ի հուրն յաւիտենական »:

Այն ատեն ամէն բան պիտի լմըննայ:
« Ա՛լ ոչ ժամանակ պիտի ըլլայ, ոչ միջոց,

տարւոյն ժամանակաւոր թագաւորութիւն պիտի
ըլլայ. Քրիստոս կայսր պիտի ըլլայ կամ թագաւոր,
Սուրբերն իր պաշտօնեայնէրը, զօրավարները, և
այլն:

ոչ փոփոխութիւն . ամէն բան պիտի նորոգուի Հոգևով սրբով և ամէն բան պիտի մտնէ 'ի կատարեալ , հաստատուն և հոգևոր կեանս : Իսկ սուրբ Եկեղեցին անճառ միութեամբ միաւորեալ Յիսուսի Քրիստոսի իր Չլխոյն հետ՝ յաւիտեան պիտի բնակի 'ի նմա , կատարելագործեալ նովաւ 'ի միութեան երկնաւոր կենաց :

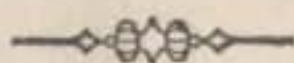
Է

Արդ մարդու մի միայն հարկաւոր բանն է այս աշխարհիս վրայ զՅիսուս սիրել , զինքն իբրև Աստուած ճանչնալ , ու խոնարհամիտ սրտիւ իրեն ծառայել : Առանց Յիսուսի ամէն բան ընդունայն է , և ինքն է սկիզբն և կատարած ամենայն իրաց . կայան երջանկութեան , ճանապարհի և ճշմարտոյրիս և կեանք :

Վ Ե Ր Զ

ՅԱՆԿ ՆԻՒԹՈՅ

Յիսուս Քրիստոս	5
Նախնի աւանդութիւնք և մարդարէութիւնք .	11
Աւետարանք	17
Ս . Կոյսն և մարդեղութիւն	25
Բեթղէհէմ	45
Նազարէթ	59
Նախընթաց կարապետն ու անասպատր . .	67
Քրիստոսի հրապարակաւ անցուցած կեանքն ու իր յայտնութիւնը	73
Յիսուս որդի աստուծոյ , զոր ինքն իրեն հա- մար կ'ըսէ	77
Յիսուսի հրաշքները	90
Յիսուսի Քրիստոսի երկնային յատկութիւն- ները	104
Աւետարանին մէջի մթութիւններն ու դը- ժուարիմաց կտորները	130
Փրկագործութեան խորհուրդն ու Քրիստո- սի չարչարանքները	135
Յիսուսի յարութիւնն ու յաղթանակը	179
Յիսուս ներկայ է աշխարհիս վրայ 'ի հա- ղորդութեան	201
Յիսուս ներկայ է աշխարհիս վրայ իր Նկե- ղեցեալը	214

ср. м.

200 20

100

100

1787

